

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

**PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE PSİKOLOG ADAYLARININ
TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE İLİŞKİN TUTUMLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Melike KOÇYİĞİT ÖZYİĞİT

Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı

İZMİR

2019

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

**PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE PSİKOLOG ADAYLARININ
TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE İLİŞKİN TUTUMLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Melike KOÇYİĞİT ÖZYİĞİT

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üye. Gülgün MEŞE

Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı
Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “**Psikolojik Danışman ve Psikolog Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları**” adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Melike KOÇYIĞIT ÖZYIĞIT

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Melike Koçyiğit Özyiğit

Numarası : 92140002110

Anabilim Dalı : Kadın Çalışmaları

Tez Başlığı (Türkçe) : Psikolojik Danışman ve Psikolog Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları

Tez Başlığı (İngilizce) : Gender Role Attitudes of Counselor and Psychologist Trainees'

Tez Savunma Tarihi : 21.06.2019

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Dr. Öğr. Üyesi Gülgün MEŞE

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Şerife YALÇINKAYA

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Arzu ARAZ

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Bir psikolojik danışman olarak kadın, erkek, toplumsal cinsiyet ve bunların psikolojiyle ilişkisi lisans öğrencisiyken ilgimi çekmeye başlamıştı. Bu ilgi ve öğrenme isteğim beni kadın çalışmalarına yönlendirdi. Kadın çalışmaları anabilim dalında yüksek lisans yapmak, bana yepyeni bakış açıları kazandırdı. Psikolojik danışman olarak farkındalığımı, bilgi ve becerilerimi arttırmama destek oldu.

Kendine özgü, derin, sorgulama gerektiren çok disiplinli bu bölümde dersleri tamamlamak keyifli, zaman zaman zorlayıcıydı. Nihayetinde tez çalışmamı yürütürken de bir psikolojik danışman eğitimcisi olarak, meslek elemanı yetiştirme rolümü de güçlendirmek için lisans öğrencileriyle çalışmayı tercih ettim. Tez kapsamında elde ettiğim bulguların benim için ve ilgi duyan başka araştırmacılar için bundan sonra yapılacaklara zemin oluşturmasını hedefliyorum.

İZMİR, 2019

Melike KOÇYİĞİT ÖZYİĞİT

ÖZET

Bu araştırmada, lisans düzeyinde öğrenim görmekte olan psikolojik danışman ve psikolog adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin ve cinsiyetçilik tutumlarını ortaya koymak ve bu rollerin mesleki hizmetlerine nasıl etki edeceğine ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla karma desende yürütölen bu araştırmada veriler, 465 lisans öğrencisinden, Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Nitel veriler yarı yapılandırılmış görüşme ile elde edilmiştir. Nicel verilerin analizinde t- testi ve ANOVA kullanılmış, nitel veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Sonuçlar, kadın ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ve çelişik duygulu cinsiyetçilik puan ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olduğunu ($p < .05$) ortaya koymuştur. Her iki bölüm için de sınıf düzeylerine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($p > .05$) görölmektedir. Bir diğer bulgu ise psikoloji bölümü öğrencilerinin düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik puan ortalamalarının daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Nitel veriler ise “*cinsiyet tercihi, ruh sağlığı çalışanına ilişkin varsayımlar, danışana ilişkin varsayımlar, ruh sağlığı çalışanınin müdahaleleri, ruh sağlığı çalışanınin ihtiyaçları*” şeklinde temalandırılmıştır.

Sonuç olarak araştırmanın bulguları, birer ruh sağlığı çalışanı adayı olarak öğrencilerin cinsiyetçi tutumlarının azaltılmasına, eşitlikçi bir anlayış benimsemelerinin desteklenmesine, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalıklarını ve buna uygun beceriler geliştirmelerine ihtiyaç duydukları görölmektedir. Bu doğrultuda literatürden yararlanılarak araştırmacılara ve ilgili lisans programlarına ilişkin öneriler sunulmuştur.

ABSTRACT

In this study, it was aimed to determine the gender roles and sexism attitudes of counselor and psychologist candidates at the undergraduate level and to determine their views on how these gender roles will affect their professional services. For this purpose, in this mixed study research, data were collected from 465 undergraduate students by using the Gender Role Attitude Scale and the Ambivalent Sexism Scale. Qualitative data were obtained by a semi-structured interview. In the analysis of quantitative data, t-test and ANOVA were used, and the qualitative data were analyzed by content analysis. The results showed that there was a significant difference between the mean score of Gender Role Attitude and ambivalent sexism of female and male students ($p < .05$). The difference between the mean scores according to grade level was not significant ($p > .05$). Another finding revealed that the hostile and benevolent sexism scores of the students of the psychology department are lower. The qualitative data were thematised as “*gender preference, assumptions regarding mental health professionals, assumptions related to the client, mental health professionals’ interventions, mental health professionals’ needs.*”

As a result, the findings of the study show that, as a candidate for mental health professionals, students need to reduce their sexist attitudes, support an egalitarian understanding, develop their awareness of gender equality and develop skills accordingly. In this respect, suggestions were made to researchers and related undergraduate programs by using the literature.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
BÖLÜM I.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	8
1.3. Varsayımlar.....	9
1.4. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	9
1.5. Tanımlar.....	10
BÖLÜM II.....	11
İLGİLİ LİTERATÜR VE ARAŞTIRMALAR.....	11
2. 1. Toplumsal Cinsiyet.....	11
2. 1. 1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	13
2. 1. 2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	14
2. 2. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik.....	18
2. 3. Psikolojik Yardım Süreci.....	20
2. 3. 1. Psikolojik Yardım Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Etkisi.....	20
2. 3. 1. 1. Danışanla İlgili Faktörler.....	21
2. 3. 1. 2. Ruh Sağliğı Çalışanı ile İlgili Faktörler.....	24
2. 3. 1. 3. Toplumsal Cinsiyete Duyarlılığı Vurgulayan Terapi Modelleri.....	33
2. 4. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.....	34
2. 4. 1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini İle İlgili Araştırmalar.....	34
2. 4. 2. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilikle İlgili Araştırmalar.....	39
2. 5. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	44
2. 5. 1. Psikolojik Yardım Sürecinde Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Araştırmalar....	44
2. 5. 2. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilikle İlgili Araştırmalar.....	47
BÖLÜM III.....	51
YÖNTEM.....	51

3. 1. Araştırmanın Modeli	51
3. 2. Çalışma Grubu.....	51
3. 3. Veri Toplama Araçları.....	52
3. 3. 1. Kişisel Bilgi Formu.....	52
3. 3. 2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği.....	52
3. 3. 3. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği- (ÇDCÖ).....	53
3. 3. 4. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	53
3. 4. Veri Toplama Süreci	53
3. 5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	54
3. 6. Nitel Veriler İçin Alınan Güvenirlik ve Geçerlik Önlemleri	55
3. 7. Araştırmacının Rolü	55
BÖLÜM IV	57
BULGULAR.....	57
4.1. Nicel Bulgular	57
4. 2. Nitel Bulgular	62
BÖLÜM IV	67
TARTIŞMA ve YORUM.....	67
5.1. Nicel Bulgulara İlişkin Tartışma	67
5. 2. Nitel Bulgulara İlişkin Tartışma.....	69
BÖLÜM VI.....	74
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	74
KAYNAKÇA.....	79
EK-1	97
TEŞEKKÜR.....	100
ÖZGEÇMİŞ	101

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımları.....	51
Tablo 2. Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin ve Çelişkili Cinsiyetçilik Tutum PuanOrtalamaları.....	57
Tablo 3. Toplumsal Cinsiyet Rollerı Ölçek Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları	58
Tablo 4. Toplumsal Cinsiyet Rollerı Ölçek Puanlarının Bölüm Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları.....	58
Tablo 5. Toplumsal Cinsiyet Rollerı Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	59
Tablo 6. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçek Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları.....	59
Tablo 7. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçek Puanlarının Bölüm Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları	60
Tablo 8. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	61

KISALTMALAR

APA: American Psychological Association/ Amerikan Psikologlar Derneği

CACREP: Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

PDR: Psikolojik Danışma ve Rehberlik

STÖ: Sivil Toplum Örgütü

TPD: Türk Psikologlar Derneği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜRKONFED: Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu

WHO: World Health Organization/Dünya Sağlık Örgütü

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

BÖLÜM I

Tezin bu bölümünde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, denenceler, sayılılar, sınırlılıklar, araştırmanın önemi ve tanımlar yer almaktadır.

1.1.Giriş

Ruh sağlığı, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirebildiği, yaşamdaki normal stresle baş edebildiği, üretken, verimli çalışabildiği ve topluma faydalı olması mümkün olan tam bir iyilik hali olarak tanımlanmıştır (World Health Organization, WHO, 2011). Ruh sağlığı, genel sağlığın ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir (Ocaktan, Özdemir ve Akdur, 2004). Depresyon, anksiyete gibi sık rastlanan ve birinci basamak sağlık hizmetlerine sıklıkla başvuru yapılan psikolojik rahatsızlıklar, ekonomik kayıplara da yol açtığı için toplumsal açıdan önemli görülen rahatsızlıklardır (Ocaktan ve diğ., 2004). Bunlarla birlikte, gelişimsel sorunlar, uyum problemleri, eğitsel problemler, travma ve karşılaşılan diğer günlük problemler de ruh sağlığı hizmetlerine sıklıkla başvuru yapılan durumlardır. Bireyler yakın arkadaşlarından ya da aile üyeleri gibi sosyal destek kaynaklarından aldıkları desteklerle problemleriyle baş etmeye çalışmaktadır. Bu yardım, problemlerini çözmeleri için yeterli ve etkili olmadığında (Hinson ve Swanson, 1993) yardım kaynaklarından bir diğeri olarak profesyonel psikolojik yardım almaya yönelmektedir.

Profesyonel psikolojik yardım, farklı meslek grupları tarafından sunulmaktadır. Türkiye’de bağlı bulunan bakanlık, kurum ve kuruluş, yönetmelikler temelinde farklılık gösterse de psikologlar, psikolojik danışmanlar, psikiyatristler ve sosyal hizmet uzmanları tarafından yürütülen bu hizmetlerin temel amacı, korunaklı, güvenli, gizli ve iyileştirici bir ilişki kurarak (Cormier ve Hackney, 2014) bireyin davranışları, duyguları ve düşüncelerinde bir değişim yaratmak (Lambert, Bergin ve Garfield, 2004), iyilik halini arttırmak olarak belirtilebilir. Literatürde psikoterapi, psikolojik danışma gibi kavramlarla ifade edilen profesyonel psikolojik yardım süreçlerinin temel amacını bu şekilde özetlemek mümkündür. Daha detaylı tanımlara bakıldığında, psikolojik danışma “ruh sağlığı, psikoloji ve gelişim ilkelerinin; bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve etkileşimsel müdahale stratejileri aracılığıyla, bireyin iyi oluşu, kişisel ve mesleki gelişimi ile patoloji konularını ele alacak şekilde uygulanması” olarak tanımlanmıştır (American Psychological Association, APA, 1997; akt. Hackney ve Cormier, 2008). Psikoterapi ise,

psikoloji ilkelerine dayalı olan, bir terapist ile psikolojik bir sorunu, bozukluğu ve yakınması olan danışan arasında gerçekleşen, danışanın sorununa çare bulmayı amaçlayan, danışana soruna göre düzenlenen ve uyarlanan, ağırlıklı olarak karşılıklı bir ilişki içinde yapılan müdahaleler olarak tanımlanmaktadır (Wampold ve Imel, 2015).

Bu yardım süreci, bir etkileşim süreci olarak düşünüldüğünde, bu etkileşimin, psikolojik danışman/terapist ve danışan olarak isimlendirilen iki insan arasındaki profesyonel ve sosyal bir etkileşim olduğu söylenebilir (Corsini ve Wedding, 2011; Sanberk, 2010). Psikoterapinin amacı, bireylerin bilişsel, duygusal veya davranışsal işlevlerinden birinde veya birkaçında yaşadığı yetersizlik veya bozukluklarından kaynaklanan sıkıntıların ortadan kaldırılmasıdır (Corsini ve Wedding, 2011). Psikolojik danışma sürecinde ise psikolojik danışmanlar; “danışanların hayatla ilgili endişelerini ve sorunlarını belirlemelerine ve keşfetmelerine; kültürel olarak uygun beklentilerini, isteklerini ya da hedeflerini belirlemelerine ve bunlara ulaşmalarına; değişim için kültürel olarak uygun stratejileri belirlemelerine, değerlendirmelerine ve uygulamalarına; kendi çevrelerinde kendi kendilerini yönlendirdikleri bir değişim için plan yapmalarına yardım ederler.”(Cormier ve Hackney, 2014,s. 5). Özetle iki taraf arasındaki bu etkileşimin terapötik gücü ile psikolojik yardımla danışanların kendini ve içinde bulunduğu durumu daha iyi anlamaları, gelişim ve yaşam sorunlarının çözümünü planlamaları ve sorunlarını çözme yolunda gelişim göstermeleri amaçlanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2003).

Her danışan için farklı içerikte ilerlese de genel anlamda psikolojik yardım süreci, danışanla kaynaşma ve ilişki kurma; danışan tarafından sunulan problemin tanımlanması, hedef belirleme, psikolojik danışma/Psikoterapi müdahalelerini seçme ve uygulama sürecini takip etmektedir. Son aşamada ise belirlenen hedeflere ulaşıldığında psikolojik yardım süreci sonlandırılmaktadır (Hackney ve Cormier, 2008). Psikolojik yardım sürecinin etkili olmasını sağlayan en temel unsurlardan biri psikolojik yardımı veren ruh sağlığı çalışanın etkili olmasıdır (Hackney ve Cormier, 2008). Örneğin Corey (2008), yeterli ve etkili bir psikolojik danışmanın, güçlü bir kişiliğe sahip, kendine saygılı, kendi güçlerini tanıyan, samimi, değişime ve yeniliklere açık, otantik, dürüst, mizah anlayışına sahip, yanlış yaptığını kabul edebilen ve bunu ifade etmekten çekinmeyen, diğer kişilerin mutluluğuyla ilgilenen, işlerine derinden bağlı, yaptıkları işten anlam çıkarabilen ve gerekli mesleki yeterliğe sahip bir kişiliğe sahip olması gerektiğini öne sürmektedir. Bu

doğrultuda ruh sağlığı çalışanları lisans eğitimleri süresince pek çok beceri ve bilgi edinmekte, yeterlilik kazanmaya çalışmaktadır.

Son yıllarda psikolojik danışma alanındaki araştırmalarda psikolojik danışma sürecini etkilediği öne sürülerek, çok kültürlülüğün öneminin vurgulandığı dikkat çekmektedir (Heppner, Wampold ve Kivlighan, 2008). Her alanda önem kazandığı görülen çokkültürlülüğün (Umucu ve Voltan-Acar, 2011) psikolojik yardım meslekleri için de önem kazanması oldukça anlaşılırdır. Öyle ki psikolojik yardım sürecinde, danışanın hangi kültürden geldiğini anlamak için; cinsiyet, yaş, yaşadığı yer, büyüdüğü yer gibi demografik değişkenleri; eğitim durumu ve sosyoekonomik düzey gibi statü değişkenleri ve bağlı olduğu grup ya da kurumları irdelemenin gerekliliği öne çıkmaktadır (Akt. Büyükşahin-Çevik, 2014). Bu gereklilik dikkate alındığında, etkili psikolojik yardım sürecinde, psikolojik danışmanın, danışanı etkilerini taşıdığı kültür bağlamında ele alması, her danışanın kendine özgü problemleri ve ihtiyaçları olduğunu düşünmesi (Umucu ve Voltan-Acar, 2011) beklenmektedir. Özetle ruh sağlığı hizmeti sunan profesyonellerin, danışanların kimliğini oluştururken etkilendikleri kültürel faktörlere ilişkin farkındalığa sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Cinsiyet ve içinde bulunulan kültürde cinsiyetine yüklenen anlam, kimliğin bir parçasını oluşturan bir faktör olup, danışanların yaşadığı problemlerin ele alınmasında, danışanları anlamada önemli bir faktör olarak görülmektedir. Çünkü cinsiyetlere özgü sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklara karşılık gelen toplumsal cinsiyet rolleri (Akın ve Demirel, 2003), cinsiyete ilişkin vurguladığı değer yargıları, inançlar ve beklentiler ile bireylerin davranış biçimlerinin belirlenmesinde etkilidir ve bu davranış kalıpları psikolojik yardım sürecine yansımaktadır. Dolayısıyla ruh sağlığı hizmeti sunan profesyonellerin danışanlarının benimsediği, sürdürdüğü ya da değiştirmeyi çabaladığı toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bilgi ve farkındalığa ihtiyaç duyacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda ruh sağlığı hizmeti sunan profesyonellerin toplumsal cinsiyet rollerine duyarlı olmaları; toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesini etkileyen faktörleri irdeleyebilmelerini, cinsiyet rollerinin bireyler üzerindeki sınırlayıcı etkisini fark edebilmelerini ve ihtiyaç duydukları değişim konusunda danışana destek olmasını içermektedir.

Bilindiği üzere toplumsal cinsiyet, biyolojik farklılıkları temel almayan, toplumun sosyalleşme sürecinde bireylere aktardığı, kadın ve erkek olmaya ilişkin yüklediği rol ve

sorumlulukları kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, farklı toplumlarda, farklı kültürlerde, farklı tarihsel dönemlerde ve farklı coğrafyalarda (Kaypak, 2014) değişkenlik gösterebilmektedir. Toplumun belirlediği bu rol ve beklentiler, kadın ve erkeği nasıl gördüğü ve nasıl algıladığı, kadın erkek arasındaki ilişkiyi, güç dinamiklerini, toplumsal hayata katılımı, cinsiyete dayalı işbölümünü, kadın ve erkeklerin hak ve fırsatlardan eşit yararlanmasını etkilemektedir (Akın ve Demirel, 2003; İçli, 2018). Bu çerçevede erkek cinsiyeti ile kadın cinsiyeti arasında toplumsal yaşama katılma düzeyi açısından farklılıklar, yalnızca cinsiyetlerinden kaynaklı olarak yaşadıkları güçlük ve sorunlar, eşitsizlikler, tümüyle toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında ele alınmaktadır. Yaşamın eğitim, sağlık, ekonomi, siyaset, spor gibi pek çok alanını etkileyen toplumsal cinsiyet rollerinin her iki cinsiyet üzerinde de etkileri bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik yardım sürecine etkilerini danışana ve ruh sağlığı çalışanına ilişkin faktörler olarak ele almak mümkündür. Toplumsal cinsiyet rolleri ruh sağlığı çalışanlarının kendi öznel deneyimlerinin yanı sıra danışanla ilişkisi ve sundukları hizmet açısından etkilemektedir. Öncelikle ruh sağlığı profesyonellerinin bir birey olarak kişisel yaşantılarda toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı etkileri nasıl deneyimlediklerinin farkında olmaları önemli bulunmaktadır. Bu noktada öncelikle, bir yardım mesleği seçmenin bile toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilendirildiği düşünülmesi gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim psikolojik danışmanlık mesleğinde kadınların çoğunlukta olması (Bilge ve Ulukaya, 2011; Brown, 2017; Devoe, 1990; Quinn ve Chan, 2009; Michel, Hall, Hays ve Runyan, 2013), bu tercihlerde kadınların yardım sunma beklentisinden ve cinsiyet rollerinden ne derece etkilendiği sorusunu akla getirmektedir. Erkek öğrencilerin kendilerinin psikolojik danışma alanında yeri olmadığını hissettiklerini ortaya koyan araştırmalar da (Michel ve diğ., 2013) mevcuttur. Bu durum psikolojik ruh sağlığı çalışanlarının kendi cinsiyet rolünün yaşamlarına, tercihlerine, tutum ve algılarına etkilerini iyi analiz edebilmesi beklentisini doğurmaktadır. Bu farkındalık ruh sağlığı çalışanlarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin duyarlı ve eşitlikçi bir anlayış geliştirmesinin ilk basamağı olarak düşünülebilir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik yardım sürecine etkilerini irdelerken karşımıza çıkan diğer bir özne, danışan ve danışanların toplumsal cinsiyet rolleridir. Danışanla ilgili etkileri, psikolojik yardım arama sürecine yansımaları, danışanları psikolojik yardım almaya iten sorun alanları olarak sınıflandırılmıştır. Psikolojik yardım

almaya karar verme, uygun yardım kaynakları arama ve psikolojik yardım almaya başlama süreci, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle bireylerin psikolojik yardım alma tutumundan ve niyetinden etkilenmektedir. Geleneksel erkek rol beklentileri, erkeklerin psikolojik yardım arama davranışını ve tutumunu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu noktada erkeklerin yardım arama sürecinin başlatılmasında zorluk yaşadığı bilinmektedir (McCarthy ve Holliday, 2004). Yapılan araştırmalar kadınların erkeklere kıyasla psikolojik yardım almaya yönelik daha olumlu bir tutuma sahip olduğunu (Berger, Levant, McMillan, Kelleher, ve Sellers, 2005; Kalkan ve Odacı, 2005; Erkan, Özbay, Çankaya, ve Terzi, 2012; Topkaya ve Meydan, 2013) ortaya koymaktadır. Türkiye’de oldukça sınırlı olsa da, bu sonuçları yurtdışı literatürde ‘erkeklerle psikolojik danışma’ ayrı bir çalışma alanı olarak görülecek kadar çok araştırmayı ve yayını içermektedir. Araştırmalar, cinsiyet rolünün psikolojik yardım aramaya etkisini, erkeklerde cinsiyet rolü karmaşasını ve bu etkilerin psikolojik danışmada ele alınmasını tartışmaktadır (Evans, 2013; Englar- Carlson, 2006). Nitekim psikolojik yardım sürecinde duyguların ifade edilmesi ve erkeğin rollerine ilişkin geleneksel tutumun psikolojik yardım almaya ilişkin olumsuz tutumla ilişkili olduğunu (Good, Dell ve Mintz, 1989 Levant, Wimer, Williams, Smalley ve Noronha, 2009; Nam ve diğ., 2010) ortaya çıkarmıştır. Ayrıca erkeklerin psikolojik problemlerinin, çatışmaya yol açan katı cinsiyet rolleriyle ilişkili olduğu, dolayısıyla ruh sağlığı çalışanının danışanın, erkeklik ideolojisine ne anlam yüklediğini, erkeklik algısının danışanın mevcut problemiyle ilgisini belirlenmeye yönelik çalışmasının önemi vurgulanmaktadır (O'Neil, 2013). Özetle, danışanın cinsiyet rolleri ve cinsiyet rolü geçmişi, psikolojik yardım sürecini çok boyutlu olarak etkilemektedir (Scher ve E.Good, 1990).

Benzer şekilde, cinsiyet rolleri özellikle kadınlarda sınırlayıcı yanıyla depresyon, yeme bozuklukları, uyum problemleri gibi çeşitli ruhsal problemlere yol açmaktadır (Deniz, 1995; McCarthy ve Holliday, 2004; Pederson ve Vogel, 2007; Yücel, 2009). Feminist terapi de kadınların deneyimlediği pek çok duygusal, bilişsel ve davranışsal güçlüklerin toplumsal mesajlarla ilişkisini vurgulamaktadır. Örneğin toplumda sıklıkla ve yoğun olarak güzelliğin zayıflıkla ilişkili olduğu mesajı verilmesinin kadınlarda yeme bozukluklarında, cinsiyet rolleri ile ilişkili olarak kadınların deneyimlediği rol karmaşası ve yetersizlik duygularının depresyon ve kaygı bozukluklarında etkili olduğu belirtilmektedir. Nitekim toplumsal cinsiyet rolleri “kadın” olmaya bakım ve

koruyuculuk rollerini atfetmiş; erkekliği ise daha ziyade bireysellik, yeterlilik ve rekabet ile ilişkilendirmiştir (Seligman, 2006).

Bu araştırmanın ortaya koymayı hedeflediği, psikolojik yardım sürecine etki edebilecek bir diğer kavram ise eşitlikçi bir tutum benimsiyor gibi görünerek toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren, yeniden üreten bir tutumun var olmasına ilişkindir. Sakallı-Uğurlu'nun (2002) aktardığı üzere, araştırmalar, bireylerin cinsiyetçi tutum ve davranışlara sahip olmanın kötü bir şey olduğunu algıladığını, ama bu tür tutum ve davranışlarından vazgeçemedikleri için cinsiyetçi tutum ve davranışlarını açıkça ortaya koymak yerine, daha üstü kapalı bir şekilde ifade ettiklerini ortaya koymaktadır. Glick ve Fiske'nin (1996) bu varsayımla temellendirdiği Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik kavramının düşmanca cinsiyetçilik (hostile sexism) ve korumacı cinsiyetçilikten (benevolent sexism) oluştuğunu belirtmektedir. "Korumacı cinsiyetçilik, özünde olumlu görülse de kadınların "zayıf cinsiyet" olduğu fikrini pekiştiren ve bu nedenle erkeklerin korunmasını, sevgisine ihtiyaç duyduğuna ilişkin bir inanç setidir (Akt. Sakallı-Uğurlu ve Glick, 2003, s. 296). Bir başka deyişle korumacı cinsiyetçilik özünde kadının düşük statüde olduğunu ve erkek egemenliğini savunmaktadır (Sakallı-Uğurlu, 2002). Düşmanca cinsiyetçilik, kadının zayıf ve ikincil konumunun daha açıkça görüldüğü, doğrudan ayrımcı davranışları kapsamaktadır (Glick ve Fiske, 1996). Özetle, korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik erkeklerin gücünü ve kadınların ikincil konuma itilmesinde birlikte hareket etmektedir (Sakallı-Uğurlu ve Glick, 2003). Yapılan araştırmalarda cinsiyetçiliğin yüksek olduğu toplumlardaki kadınlar, düşmanca cinsiyetçiliği önyargı ve ayrımcılık olarak algılayarak, korumacı cinsiyetçiliğe olumlu yaklaştıkları görülmüştür (Sakallı-Uğurlu, 2002). Dolayısıyla, pek çok durumda kadın- erkek eşitliğini savunan, cinsiyetçi tutumu reddeden anlayışa sahip olmanın cinsiyetçiliği ortadan kaldırmak için yeterli olmayacağı düşünülmektedir. Özellikle cinsiyet rollerinin bireylere sunduğu ikincil kazançlar çelişkili cinsiyetçilik tutumlarını belirleyici bir unsur olabilir. Psikolojik yardım süreci bu örüntülerin ortaya çıkabileceği, danışanların farkına varmalarını sağlayabilecek bir ortam sunmaktadır. Bu çelişkili rol beklentileri ve inanışlar da bireylerde rol karmaşası ve beraberinde duygusal sorunlar yaratabilir.

Cinsiyetçi tutumların ortadan kaldırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin her alanda sağlanması bireyden başlayarak toplumun her kurumunun ve her parçasının çeşitli sorumluluklar üstlenmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda pek çok meslek elemanına rol

ve sorumluluklar düşmektedir. Ruh sağlığı hizmeti sunacak profesyoneller, değişimin önemli bir parçası olarak görülebilir. Nitekim psikolojik yardım almaya gelen bireyler değişim için bir adım atmış, daha sağlıklı davranış örüntüleri geliştirmek için desteklenecekleri bir ortama dahil olmaktadır. Duygu, düşünce ve davranışlarda değişiklik yaşanması sürecinde ele alınabilecek bir unsur da toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ve cinsiyetçiliktir. Dolayısıyla ruh sağlığı çalışanlarının kendilerinin nasıl bir tutuma sahip oldukları da önem kazanmaktadır.

Bilindiği üzere Türkiye’de lisans programları aracılığıyla meslek elemanı yetiştirilmektedir. Söz konusu programlarda, alan bilgisi, genel kültür ve meslek bilgisi derslerinin yer aldığı bilinmektedir. Psikoloji bölümünün lisans programı müfredatları üniversitelere göre farklılaşabilmekte, bazılarında toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet psikolojisi gibi seçmeli dersler yer almaktadır. Psikolojik danışman yetiştiren lisans programlarında ise Yükseköğretim Kurumu’nun (YÖK) belirlediği müfredatlar yürütülmekte olup ilk kez 2018 yılında belirlenen müfredatta seçmeli ders statüsünde toplumsal cinsiyet eşitliği dersi yer almıştır (YÖK, 2018). Doğrudan bir ders olarak yer alıp almamasının yanı sıra, psikoloji kuramları, feminist terapi, sosyal psikoloji gibi bir çok konu ve ders bağlamında, cinsiyet, cinsiyet rolleri ele alınmaktadır. Dolayısıyla, psikolog ve psikolojik danışman adaylarının tümünün mezun olmadan toplumsal cinsiyet eşitliğine, toplumsal cinsiyet rollerinin bireyin yaşamına etkisine ve mesleki yaşamlarında hizmet sunarken danışanlarının toplumsal cinsiyet rollerini nasıl göz önünde bulunduracaklarına yönelik bilgi ve beceriye sahip olduklarını söylemek güçtür.

Buradan hareketle, bu araştırmada, lisans düzeyinde öğrenim görmekte olan psikolojik danışman ve psikolog adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ortaya koymak ve bu rollerin mesleki hizmetlerine nasıl etki edeceğine ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Böylece, bu araştırmanın sonuçlarından yararlanarak, mesleğe başlamadan önce psikolojik danışman ve psikolog adaylarına eşitlikçi bir anlayış benimsemeleri, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalıklarını ve buna uygun beceriler geliştirmeleri için gerekli eğitimler, müdahale planları düzenlenebileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın problem cümleleri ve alt problemleri şöyledir:

- 1- Psikoloji ve PDR lisans öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyleri nasıldır?
 - Psikoloji ve PDR lisans öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları cinsiyet, bölüm ve sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
 - Psikoloji ve PDR lisans öğrencilerinin çelişik duygulu cinsiyetçilik puanları cinsiyet, bölüm ve sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- 2- Psikoloji ve PDR lisans öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının mesleki çalışmalarına etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Toplumsal cinsiyet, yaşamın her alanında olduğu gibi psikolojik yardım süreçlerini de etkilemektedir. Cinsiyet rolleri tutumu ve hatta danışanın ve ruh sağlığı çalışanın cinsiyeti, danışanın psikolojik yardım sunan kişiye dair algısını etkileyen önemli değişkenlerdir (Lyddon ve Henderson, 1997). Yurt dışı literatürde uzun yıllar önce çalışılmaya başlansa da Türkiye’de ruh sağlığı çalışanlarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve bu tutumların mesleki çalışmalarına etkisini ele alan çok sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmektedir (Bilge ve Ulukaya, 2011; Koçyiğit- Özyiğit, Alkan ve Yılmaz, 2017).

Yurt dışında toplumsal cinsiyetle ilişkili konuların eğitimi, psikolojik danışman eğitiminde de oldukça kritik bir unsur olarak belirtilmektedir (Hoffman, 1996). Hoffman (1996) yaklaşık 25 yıl önce, psikolojik danışman eğitiminin standartlarını belirleyen bir kuruluş olan CACREP’in (Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs) standartlarında toplumsal cinsiyetle ilgili konulara değinilmesi gerektiğini vurgulamış, bu konuda feminist eğitim modeli ve toplumsal cinsiyete duyarlı terapi eğitim modeli olmak üzere iki model önermiştir. Son standartlarda ise CACREP (2016) toplumsal cinsiyeti çok kültürlülük kavramı içinde ele almış, kariyer ve aile ve evlilik danışmanlığında farkında olunması gereken bir faktör olarak belirtmiştir.

Psikoloji alanında ise Türkiye’de, doğrudan psikologların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına odaklanan araştırmalara ulaşılmamıştır. Öte yandan Türk Psikologlar Derneği’ne (TPD) bağlı Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Birimi’nin (TPD-KTCCB) dernek bünyesinde bu konuda çalışmalar planladığı ve yürüttüğü görülmektedir. Kurulduğu 2011 yılından beri bu birim, “kadın psikolojisi ve toplumsal

cinsiyet konusunda eğitim, araştırma, uygulamalarla ilgili örgütsel düzeyde hizmet sunma, psikoloji bilimi temelli bilgileri aktarma, kamu yararını gözeten politikalarla ilgili sosyal adalet ve eşitlik eylemlerini, davaları destekleme görevlerini üstlenmeyi hedeflemiştir” (TPD, 2014).

Dolayısıyla toplumsal cinsiyetin hem psikoloji hem de psikolojik danışma alanında ihmal edilen bir araştırma alanı olduğu söylenebilir. Öte yandan nitelikli ruh sağlığı çalışanı yetiştirmeyi hedefleyen araştırmalar yapılması ve toplumsal cinsiyet rollerine duyarlılık bağlamında da farkındalık, bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik çalışmalar planlanması ve uygulanması gereği de kuşkusuz ortadadır. Bu araştırma ile ruh sağlığı çalışanı adayları olarak psikoloji ile rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümü öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve çelişik duygulu cinsiyetçilik tutumları ortaya koyulacaktır. Araştırmadan elde edilecek verilerin bir durum tespiti sunmaya hizmet edebileceği düşünülmekte, amprik bulgu sunan ilk araştırma olmasıyla alanyazına katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların mesleki çalışmalarına nasıl etki edeceğine dair görüşlerinin belirlenmesi de Türkiye’de yürütülen ilk nitel verileri sunması bakımından önemlidir. Dolayısıyla bu araştırmanın sonuçlarının psikoloji ve rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümü öğrencilerinin, mezun olmadan önce toplumsal cinsiyete ilişkin farkındalıklarını artırmayı ve toplumsal cinsiyete duyarlı birer ruh sağlığı çalışanı olmalarını destekleyecek bilgi ve beceriler kazanmalarını hedefleyen eğitim programları, modeller oluşturmaya zemin hazırlaması beklenmektedir.

1.3. Varsayımlar

- Çalışmaya katılan öğrencilerin, veri toplama amacıyla kullanılan ölçme araçlarına içten yanıt verdikleri kabul edilmiştir.

1.4. Kapsam ve Sınırlılıklar

- Bu araştırmanın sonuçları, Akdeniz Üniversitesi’nde öğrenim gören, psikoloji ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümü öğrencileri ile sınırlıdır.
- Bu araştırmanın sonuçları, Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeğinden elde edilen puanlarla ve katılımcıların görüşme sorularına verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Psikolojik Danışma: “Ruh sağlığı, psikoloji ve gelişim ilkelerinin; bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve etkileşimsel müdahale stratejileri aracılığıyla, bireyin iyi oluşu, kişisel ve mesleki gelişimi ile patoloji konularını ele alacak şekilde uygulanmasıdır” (APA, 1997; akt. Hackney ve Cormier, 2008, s.3).

Psikoterapi: Psikoloji ilkelerine dayalı olan, bir terapist ile psikolojik bir sorunu, bozukluğu ve yakınması olan danışan arasında gerçekleşen, danışanın sorununa çare bulmayı amaçlayan, danışana soruna göre düzenlenen ve uyarlanan, ağırlıklı olarak karşılıklı bir ilişki içinde yapılan müdahalelerdir (Wampold ve Imel, 2015).

BÖLÜM II

İLGİLİ LİTERATÜR VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde sırayla toplumsal cinsiyet, psikolojik yardım süreci ve toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik yardım sürecine etkisi hakkında literatür sunulmuş, ardından Türkiye’de ve yurt dışında yapılan araştırmalar aktarılmıştır.

2. 1. Toplumsal Cinsiyet

İnsanlar biyolojik olarak dişi ya da erkek olarak doğarlar (Gilbert ve Scher, 1999) ve cinsiyet, bireyin biyolojik olarak kadın ya da erkek olmasını ifade eden demografik bir kategoridir (Dökmen, 2010; Mintz ve O’Neil, 1990). Başka bir deyişle cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklara atıfta bulunmaktadır (Günindi Ersöz, 2016). Toplumsal cinsiyet ise biyolojik olarak kadınlara ve erkeklere bağlanılan psikolojik, kültürel ve sosyal özellikleri kapsamaktadır (Gilbert ve Scher, 1999). Toplumların kadınla erkeği birbirinden ayırt etmek için kullandığı bir kavram olarak (İçli, 2018; Ecevit, Y. 2011) toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek için ayrı rol ve sorumluluklar tanımlamaktadır. Bu tanımlamalar sosyalleşme sürecinin bir ürünü olduğuna göre, toplumsal cinsiyet toplumdaki kurumlarla ve sosyal çevre ile birbirini etkileyen, iç içe geçmiş, karışık ilişkiler bütünü olarak görülebilir (Yüksel; 2001; Akt. Pira ve Elgün, 2004). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, toplumsal olarak kurulmuş erillik ve dişillik kavramlarıyla bağlantılıdır (Giddens, 2000).

Toplumun kadın ve erkeklere “atfettiği bir takım imgeler, dinlerin ve kültürlerin uzun yüzyıllar boyunca oluşturduğu geleneklerin hem ürünü, hem de parçasıdır” (Berktaş, 2012, s.16). Erkek ya da kadın olmanın ne anlama geldiği, erillik ve dişillik tanımları ya da anlayışları erkek ve kadın kimliğinin temel niteliklerinin tümü kültürün ürünüdür (Rose, 2018). Dolayısıyla toplumsal cinsiyetin bir inşa sürecinin ürünü olduğu belirtilmektedir (Günindi Ersöz, 2016). Kadın ve erkek olmak toplumsal ilişkiler yoluyla inşa edilmiştir ve yeniden inşa edilmektedir (Tutchell, 1990). Dinamik bir kavram olan toplumsal cinsiyet, bir kültürden diğerine ve bir sosyal, politik ve ekonomik gruptan, aynı kültür içindeki bir diğerine büyük ölçüde değişmektedir (Ahmad, Aqil ve Nyborg, 2002; Günindi Ersöz, 2016; Oakley, 1985; Öngen ve Aytaç, 2013; Schroeder, 2007).

Connell (1998, s.107) iki cinsiyet arasında “mizaç veya yetenek açısından doğuştan gelen bazı farklılıklar bulunmasını olağan” görmektedir. Kadın ve erkek arasındaki farklılıkların kaynağının ne olduğu sorusu feminist araştırmacılar tarafından

odaklanılan temel sorulardan olmuştur. Bu noktada bu farklılıkları biyolojik farklılıkların bir yansıması olarak gören “doğacı görüş” ve sosyalleşme sürecinin etkisine vurgu yapan “gelişmeci görüş”ten söz etmek mümkündür (Ecevit, 2011). 20. Yüzyılın son yıllarına gelmeden, kadın ve toplumsal cinsiyet araştırmalarının antropoloji, tarih, sosyoloji gibi çeşitli disiplinlere etkisi artmadan önce, erkek ve kadın arasındaki farklılıkların “doğadan” kaynaklandığı ve bu “doğal farkların” kadınlar ile erkeklerin toplumsal konumlarında ve ilişkilerinde fark yarattığı görüşü oldukça yaygındır. Öyle ki kadınlar ile erkekler arasındaki ilişkilerin hiyerarşik doğası sorgulanmamıştır (Rose, 2018). Gelişmeci görüşün öne sürdüğü üzere, cinsiyet farklılıklarının sosyal olarak inşa edilmesi, cinsiyet rollerinin değişebilirliğini ortaya koyması yönüyle önemlidir (Ecevit, 2011; Rose, 2018; Yaman, 2012). Nitekim feminist araştırmacıların, çökertmeyi hedeflediği de tam olarak bu “biyolojik beden, toplumsal cinsiyetin nihai temelini oluşturur” anlayışıdır (Rose, 2018).

“1970’lerden bu döneme kadar, toplumsal cinsiyet çalışmalarında üç önemli aşama kaydedilmiştir: Birinci aşama, cinsiyet farklılıklarına, kadın ve erkek olarak vurgu yapılan, çalışmalarda, cinsiyet farklılıklarının bireylerin biyolojik özelliklerinden kaynaklandığı savunulduğu aşamadır. İkinci aşamada ise, cinsiyet rollerine ve toplumsallaşmaya vurgu yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet, toplumsal düzenlemeler için gerekli olan ve kadını birey olarak görmeyen bir kavram olmuştur. Üçüncü aşamada ise toplumsal cinsiyetin bütün sosyal sistemlerde ataerkil merkezli bir rolünün olduğu fark edilmiştir. Yani, toplumsal cinsiyet, ücretli çalışma, aile, politika, gündelik yaşam, ekonomik kalkınma, hukuk, eğitim gibi birçok alanda değerlendirmeye alınmıştır” (Ecevit, Y., 2011, s. 4).

Dolayısıyla toplumsal cinsiyet ve etki alanına ilişkin anlayışların zaman içinde farklılaştığı söylenebilir. Pek çok alanda olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet incelemeleri özellikle sosyolojinin en önemli araştırma alanlarından biri olmuştur (Günindi Ersöz, 2016). Amerika’da psikiyatrist ve psikanalist Robert Stoller toplumsal cinsiyete ilişkin kapsamlı araştırmaları yapmış, ‘Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet’ isimli kitabında kadınlık ve erkeklik durumlarını birbirinden ayırmak için toplumsal cinsiyet kavramı ilk kez kullanılmıştır (Akt. Ecevit, Y., 2011, s. 6). 1970’li yıllarda ataerkilliğin her yapıyı etkilediği düşüncesinin, feminist düşüncede görünürlüğünü arttırdıkça toplumsal cinsiyet kavramını ve tartışmaları beraberinde getirdiği görülmektedir (Günindi Ersöz, 2016). İngiltere’de ise Ann Oakley, 1972 senesinde ‘Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum’

isimli kitabında cinsiyet ile kişilik ve zekâ arasındaki ilişkileri ele almıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilme sürecini açıklamıştır. Böylece kız çocuklar ile erkek çocuklar arasında aile ve okul yaşantılarından kaynaklı farklılıkların nasıl oluşturulduğuna dikkat çekmiştir (Akt. Ecevit, Y. 2011, s. 5).

“Toplumsal cinsiyet” kavramına ilişkin feministlerin de farklı görüşleri olduğu dikkat çekmektedir. Bir görüşe göre, toplumsal cinsiyetin feministler tarafından kavramsal bir araç olarak kullanılması, günlük yaşam aktivitelerinde ve varsayımlar içinde gizlenmiş iktidar ilişkilerini anlamayı kolaylaştırmıştır. Bu anlayış, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin diğer eşitsizlik sistemleri ile iç içe geçmiş ilişkisini de ortaya koymuştur (Ecevit, Y., 2011). Diğer taraftan, feminist araştırmacılar, cinsiyet-toplumsal cinsiyet ayrımını bazı açılardan sorunlu bulmuşlardır. İki terimin halk arasında birbirinin yerine kullanılması, toplumsal cinsiyetin yalnızca kadınlar için kullanılıyor olması sorunlu görülen tarafları olarak belirtilmiştir (Rose, 2018). Toplumsal cinsiyet kavramı, pozitivist bir anlayışla doğmuş olmasının bir sonucu olarak genel ve bütünlük özelliğinden dolayı eleştirilmiş, kadınların tüm çeşitlilik ve farklılıkları yansıtamadığı ileri sürülmüştür. Bu görüşe göre bu durum ciddi bir yanlılığa neden olmuştur. Sonrasında oluşan öznellik vurgusu, hem kadınlar arasındaki çeşitliliğin gizlenmemesine bir önlem olarak düşünülebilir. Böylece genellemelere dayalı bir kadın kategorisinin (toplumsal cinsiyet) yaratarak oluşturulacak yanlılığın önüne geçilmiştir (Ecevit, M., 2011).

2. 1. 1. Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal cinsiyet rolleri, kişilerin “kadın” ya da “erkek” kimliklerini geliştirmelerine yol açtığı gibi (Sakallı-Uğurlu, 2003), kadınların ve erkeklerin yerine getirebilecekleri görevlere de sınırlar koyan beklentilere karşılık gelmektedir (Uğurlu, 2018). Bu roller, erkek ve kadının toplumla ilişkisini, toplumsal yaşamda var olma biçimlerini belirlemektedir (Ecevit, 2011; Uğurlu, 2018). Kadın ve erkeğe ilişkin ayrımlar sadece bir farklılık olarak kalmamakta, yaşamı şekillendirme etkisiyle önem kazanmaktadır. Bu şekillendirme, kadın ve erkeklerin toplumsal hayata katılım biçimi, oranı, temsili ve görünürlüğü ile gözlemlenebilir hale gelmektedir (Öngen ve Ayaç, 2013).

Tüm toplumlarda kadın ve erkeğe ilişkin biyolojik farklılıklar kültürel olarak yorumlanmakta, hangi davranışların ve etkinliklerin kadın ve erkeğe uygun olduğuna dair bir beklenti oluşmaktadır (Ecevit, 2003). Kişiler toplumun belirli bir cinsiyetten

beklediklerini bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yerine getirirken, olumlu-olumsuz özellikler taşıyan kalıp yargıların devamlılığını sağlamaktadır (Sakallı-Uğurlu, 2003). Sosyalleşme sürecini konu alan araştırmalar, kadın ve erkeklerin, doğum öncesi süreçten başlayarak kişinin meslek seçimine kadar nasıl farklı toplumsallaştırıldıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu araştırmaların cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılıkları reddetmediği ancak bunların mevcut toplumsal farklılıkları açıklayacak veya cinsiyet eşitsizliğini meşru gösterecek toplumsal özelliklerle olmadığını göstermektedir (Ecevit, 2011). Ancak kültürel çevre ile inşa edilen bu farklılıklar, kız ve erkek çocukların adları (örn. Erkeklerle güç vurgusu taşıyan Yiğit, Efe gibi, kızlara güzellik ve yumuşaklık vurgulayan Duru, Eda, Ceyda gibi isimlerin verilmesi), oyuncakları, oynadıkları oyunlar, kullandıkları eşyalar ile de pekiştirilmektedir. Toplumsallaşma sürecinde kız ve erkek çocuklarına öğretiler de farklılaşmaktadır. Kız çocuklarına sosyal olmak, fiziksel çekicilik, evin sorumluluğunu üstlenme gibi roller öğretilirken, erkek çocuklara öğretilen becerilerin teknik beceriler, fiziksel güç, otoriterlik gibi konular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Günindi Ersöz, 2016).

Toplumsal cinsiyet kavramı, gelir eşitsizliklerini, kurumların işleyişini, iktidar gücün dağılımını, iş bölümünü ve diğer farklı toplumsal olguları kapsamaktadır (Connell, 1998). Toplumsal cinsiyete ayırımında, kadınlar için ev içi çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Oysaki ev işi, maddi karşılığı, mesaisi, sosyal güvencesi ve emekliliği olmayan ve sıklıkla görünür olmayan bir çalışmadır. Erkekler ise çalışma alanı olarak evin dışında ve genellikle emeklerinin karşılığında ücret alarak çalışırlar (Sancar, Acuner, Üstün, Bora ve Romaniuc, 2006). Yemeğin yapılması, evin toparlanması, temizlenmesi, çamaşır yıkama ve ütüleme gibi ev işlerinde kadın ve erkek eşit sorumluluk almadığı gibi; kadınlar bu işleri yapmada birinci derecede sorumlu tutulmaktadır ve kadınların bile bu işleri gerçek işlerden saymadıkları bilinmektedir (Dökmen, 2010, s. 194). Kadınların çalışma yaşamına katılması son yıllarda olumlu bir gelişme olmasına rağmen, çalışma yaşamına giren kadının, evle ilgili sorumlulukları da üstlenmeye devam etmesi, ev kadınlığı ve annelik rollerinin yanına çalışan kadın rolü de eklenmesiyle sonuçlanmakta, böylelikle kadına daha fazla çoklu roller yüklenmektedir (Cengiz, 2013).

2. 1. 2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet eşitliği, uzun yıllardır sosyal adaletin de bir gereği olarak toplumların politik hedefleri arasında merkezi bir konum kazanmıştır. Toplumsal

modernleşmenin, ekonomik yeterliliğin ve iyi bir yönetim anlayışının bir göstergesi olarak kabul görmektedir (Squires, 2007). Toplumsal cinsiyet eşitliği kadın ve erkeğin aile, hukuk, eğitim, siyaset, din gibi toplumsal kurumlar içinde mevcut kaynak ve fırsatlardan eşit oranda kullanabilme hakkına sahip olması anlamına gelmektedir (Ecevit, 2003). Dolayısıyla siyasete katılım (Squires, 2007), her iki cinse de sunulan eğitim fırsatları (Subrahmanian, 2005), işgücüne katılım oranları toplumsal cinsiyet eşitliğinin göstergeleri olarak görülmektedir. Toplumsal cinsiyetin neden olduğu eşitsizlikler, kadınların eğitim ve sağlık gibi olanaklardan daha az yararlanmalarına, işgücüne katılmamalarına ya da daha az katılmalarına ve daha düşük gelir getiren mevkilerde çalışmalarına neden olmaktadır (Demirgöz Bal, 2014).

Kadınların birçok toplumda eğitim, sağlık, siyaset ve istihdama katılım gibi haklardan yararlanma konusunda ikincil planda olduğu bilinmektedir (Yaşar, 2007). Literatürde sıklıkla ele alındığı üzere eğitime, istihdama/ekonomiye, siyasete katılım oranları gibi pek çok istatistik incelenebilir. 2017 yılına ait bir veriye göre, 144 ülke arasında yapılan genel sıralamada (Global Gender Gap Report, 2017) Türkiye, ekonomiye ve siyasete katılım, eğitim ve sağlık alanlarında bu eşitliğin sağlanması açısından 131. sırada yer almaktadır. Ekonomik alanda 128. sırada gelen Türkiye, okuma yazma oranına göre 94, sağlık alanında 59 ve siyasi arenada cinsiyetlerin eşitliği alanında da 118. sıradadır. Bu sıralamalar Türkiye'nin toplumsal cinsiyette eşitlikte geride olduğunu göstermektedir.

Eğitime Katılım: Eğitime katılım, eğitim süreçlerine dâhil olma, aynı eğitim fırsatlarına sahip olma, tüm eğitim süreçlerinin tamamlanıp sonucunda bir meslek ediniminin gerçekleşmesine kadarki süreci kapsamaktadır. Bu çerçeveden değerlendirildiğinde, cinsiyetler arasında ayrımcılığa yol açan toplumsal cinsiyet rolleri kalıpları, kız çocuklarının eğitim olanaklarına ulaşmasını (Yiğit Çavuşoğlu, 2015), bunun bir sonucu olarak da görüldüğü üzere kadının işgücüne katılımını, gelir adaletsizlikleri etkilemiştir.

TÜİK verilerine göre Türkiye'de ortaöğretim düzeyinde 2017-2018 eğitim-öğretim döneminde okullaşma oranı %83,6'dır. (TÜİK, 2018). Zorunlu eğitim anlayışının bir sonucu olarak ortaöğretim düzeyine kadar belirgin bir cinsiyet farkı oluşmadığı söylenebilir (Mayda ve Vurkun, 2018). Ancak halen, kız çocuklarının okula gönderilmediği örneklerin mevcut olduğu da bir gerçektir. Son verilere göre, okuma yazma bilmeyen kadın sayısı erkeklerin beş katıdır (TÜİK, 2017). Bu da zorunlu eğitimin

üzerinden 20 yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen, kadınların eğitime katılımı konusunda çarpıcı bir fikir sunmaktadır.

Yaşamının herhangi bir döneminde eğitim olanaklarının dışında kalan kadın kendi ekonomik gücünü kazanma noktasında zorluklar yaşamaktadır. Yalnızca işe alım, iş kurma, iş yönetme gibi hususlarda değil ücretlendirme, yükselme gibi durumlarda da kadın erkek eşitliğinden söz etmek güçtür. Kadınlar daha çok kayıt dışı, gündelik/geçici, yarı zamanlı düşük ücretli işlerde çalışmak durumunda kalmıştır. Bunun yanı sıra karşılığını alamadığı aile işi gibi ücret karşılığı olmayan işlerle meşgul olmaktadır (Yiğit Çavuşoğlu, 2015). Eğitime katılımdaki eşitsizlik, cinsiyetler arasında gelir elde etme noktasındaki eşitsizliği de pekiştiren bir unsur olarak görülmektedir (Mayda ve Vurkun, 2018). Oysaki kadınların eğitime ve fırsatlara ulaşmalarındaki engelleri ortadan kaldırmak Dünya Kalkınma Raporu'nda (2012), kadının ekonomide yer almasını sağlamanın ve etkililiğini arttırmanın bir yolu olarak belirtilmektedir.

Siyasete Katılım: Siyasal katılma siyasal olayları izleme ve bilgi edinme, siyasal eylemlerde bulunma, oy verme, aday olma ve siyasal karar mekanizmalarında yer alma gibi faaliyetleri içermektedir (Gökçimen, 2008). Kadınların siyasi alanda temsilininin düşük ve yetersiz olduğu pekçok ülkede ve Türkiye'de de görülmektedir (Demir, 2015). Oysaki daha geniş kitleleri kapsayan, demokratik ve çeşitliliği gözetilen bir yapılanma için kadınların siyasal karar alma sürecine dahil olmasının gerekmektedir (Sumbas, 2015).

Kadınların siyasete katılımını olumsuz etkileyen faktörleri siyasi engeller, sosyoekonomik ve psikolojik engeller, kitle iletişim araçları/medya engeli, kadınların siyasette aktif yer almasını sağlayıcı uygulamalar olarak sıralamak mümkündür (Demir, 2015). Başta geleneksel aile ilişkilerinin yarattığı rol ve sorumluluklar olmak üzere, kadının ev içi alana hapsedilmesi, kamusal alana yeterince katılım gösterememesi, siyasette yer almanın gerektirdiği ekonomik güce sahip olmama ve eğitim olanaklarından eşit yararlanmamış olmak gibi engellerden söz edilebilir. Ancak daha yaygın bir kanı da, siyasetin erkek işi olduğu, siyasetle gücün eşdeğer kılınması sonucu güçlü olan erkeğin egemen olması gerektiği inancıdır. Dolayısıyla siyaset de ataerkil bir yapı olmayı sürdürmektedir (Aydın Yılmaz, 2015). Bu engelleri aşmış aday olan kadınlar da, kadınların başarılı olamayacaklarına dair toplumdaki genel kanı sebebiyle başarısız olmaktadır (Gökçimen, 2008).

Türkiye’de 2015 seçimlerinde parlamentodaki kadın sayısı % 18’e çıkmıştır; ancak % 82’nin erkek milletvekili sayısı ile kıyaslanmayacak kadar düşüktür. 2019 yerel seçimlerinde ise yalnızca dört kadın belediye başkanı olarak seçilmiştir (NTV, 2019).

İşgücüne Katılım: Eşitsizlik ve yoksulluk, dünyada en ciddi sosyal problemler arasında sayılmaktadır (Mayda ve Vurkun, 2018). Eşitsizlik ve yoksulluk da işgücüne katılım, işgücü piyasasının özellikleri ve istihdam politikalarıyla doğrudan ilişkilidir. Türkiye’nin özellikle kadınların iş gücüne katılımı açısından gelişmiş ülkelerden olumsuz ayrıştığı söylenebilir. Dünyada ve Türkiye’de pek çok kurum ve kuruluşun iş gücüne katılımı ile ilgili istatistikler sunduğu görülmektedir. Dünyada cinsiyetlere göre iş gücüne katılım oranlarına bakıldığında kadınlarda ilk üç sırayı İzlanda, İsveç ve İsviçre yer almaktadır (OECD, 2016). Türkiye’de ise kadınların iş gücüne katılım oranı %34 iken erkeklerin oranı %72’dir. Benzer şekilde işsizlik oranlarına bakıldığında erkeklerin işsizlik oranı 2017 yılında %8.14 iken kadınların işsizlik oranı %15’tir (TÜİK, 2017). TÜİK verileri aynı zamanda kadın ve erkek çalışanlar arasında eşit iş eşit ücret anlayışının hakim olmadığını, erkekler lehine bir ücret farklılığı bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bir diğer gösterge olarak işyerinde yükselmelere ilişkin veriler, 2017’de Türkiye’deki üst düzey yöneticilerin %18’i kadın olduğunu ve bu oranla Türkiye, 144 ülke arasında 107. sırada yer aldığını göstermektedir (PwC, 2018).

Yapılan araştırmalar, kadınların işgücüne dahil olamamalarının ya da erkeklere göre daha düşük oranlarda dahil olmalarının başlıca sebeplerini, a) aile ve / veya çocuk bakımlarına yönelik hizmetlerin yetersizliği b) kurumların annelik ve evliliği bir engel olarak görmesi, c) kadınların evlilik veya çocuk büyütme gibi nedenlerle gönüllü olarak çalışma hayatından çekilmeleri, d) çalışma saatleri, e) işe alım sürecinde cinsiyet ayrımcılığı, e) fazla mesai olarak belirlemiştir (PwC, 2018). Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu’nun (TÜRKONFED, 2017) verileri de 2017 yılında yaklaşık 1 milyon kadının ev işleri, çocuk ve bakıma muhtaç yaşlıların bakımı nedeniyle işgücüne katılamamış ve bu alandan uzaklaştığını ortaya koymaktadır. Ev işleri ve bakım verme sorumlulukları işten ayrılma sebeplerinin (Karadeniz ve Yılmaz, 2017) başında gelmektedir.

Temel işgücü göstergeleri de işgücüne katılma, istihdam edilme ve işsizlik konularında kadınların erkeklerden daha dezavantajlı bir durumda olduğunu gözler önüne sermektedir. İşgücüne katılamayan, istihdam edilemeyen kitlenin toplam gelirden pay

alamayacağı ya da ailesine ve sosyal çevresine bağımlı hale gelebileceği söylenebilir (Mayda ve Vurkun, 2018).

Görüldüğü üzere, toplumsal cinsiyet rolleri temelinde kadın erkek arasında pek çok alanda eşitsizlikten söz etmek mümkündür. Her bir bireyden başlayarak, kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin (STÖ), politika üreticilerin bu eşitsizliğin farkına varması ve bu eşitsizliği gidermek adına harekete geçmesi gerekmektedir. Literatürde buna karşılık gelen bir kavramın da, “toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığı” olduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığı, mevcut cinsiyet farklılıkları, sorunları ve eşitsizliklerini algılayabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (WHO, 1998). Bir başka tanım ise “cinsiyet rolleri, sorumlulukları, zorlukları ve fırsatları arasındaki farklılıklara ilişkin algı ve duyarlılık” şeklindedir (Commonwealth Secretariat 2002). Dolayısıyla değişim ve dönüşüm için bu duyarlılığın arttırılması gerekmektedir.

2. 2. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik

Toplumsal cinsiyetçilik, ataerkil toplumlarda kadına dair olumsuz tutumların var olmasını ve bu tutumların davranışlara yansması olarak kadının sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlarda erkeğe göre ikincil bir konumda yer almasını içeren bir kavramdır (Sakallı-Uğurlu, 2002). Ancak cinsiyetçi tutum ve davranışlar açıkça ortaya konmasa da, daha olumlu bir izlenim yaratarak ifade edildiğinde de cinsiyetçiliği pekiştirmekte ve sürdürmektedir. Bu anlayış Glick ve Fiske'nin (1996) ortaya koyduğu Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik kavramına karşılık gelmektedir. Bu kavram, “erkeğin yapısal (politik, yasal, ekonomik ve dini kurumlar üzerindeki kontrolü ve) gücü ile kadının (kişiler arası romantik cinsel ilişkilerde erkeği kadına bağımlı kılan ve onu erkek karşısında güçlendiren) dyadic gücünün bir arada bulunmasının, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilikten oluşan çelişik duygulu cinsiyetçilik ideolojisini yaratacağı” varsayımına dayanmaktadır (Ayan, 2014, s. 149).

Glick ve Fiske'nin (2011) erkekler ve kadınlar arasındaki yapısal ilişkileri temel olarak geliştirdiği Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, düşmanca cinsiyetçilik (hostile sexism) ve korumacı cinsiyetçilik (benevolent sexism) olarak iki yapıda açıklamaktadır. Korumacı cinsiyetçilik özünde kadının düşük statüde olduğunu ve erkek egemenliğini savunmaktadır. Kadınların zayıflıklarını ve erkekler tarafından korunmaları gerektiği ihtiyacını daha olumlu bir yaklaşımla dile getirmektedir. Korumacı cinsiyetçilik bir ölçüde düşmanca cinsiyetçiliği ört bas etmek ve kendilerini daha iyi hissetmek için

bireylerin kullandığı bir önyargıdır ve bu önyargı kadınların zayıf olarak algılanması ile birlikte; “onlar için çalışma,” “onları koruma” ve “onları el üstünde tutma” şeklinde varlığını göstermektedir. *Korumacı cinsiyetçilik*, kadının korunması, yüceltilmesi ve sevilmesi şeklindeki olumlu tutumları içerse bile; kadının erkeğe oranla daha düşük seviyede olduğunu kanıtlamaya hizmet eden bir önyargıdır (Akt., Sakallı-Uğurlu, 2002, s. 48). Korumacı cinsiyetçiliğin geleneksel kalıp yargıları ve erkek egemenliğini destekleyen ve çoğunlukla kadına zarar veren bir cinsiyetçilik olduğunu ileri sürülmektedir. Örneğin korumacı cinsiyetçiliğe ilişkin maddelerde, kadınların daha saf, ahlaki oldukları vurgulanmaktadır (Sakallı-Uğurlu ve Glick, 2003). Nitekim bu alt boyutta “Kadınlar erkekler tarafından el üstünde tutulmalı ve korunmalıdır.”, “Kadınlar erkeklerden daha yüksek ahlaki duyarlılığa sahip olma eğilimindedirler.” şeklinde maddeler yer almaktadır.

Kadının erkeğe göre zayıf ve ona bağımlı olarak algılanıp, düşük seviyede görülmesi ve cinsiyet ayrımcılığına tabi olmasına ise *düşmanca cinsiyetçilik* denilmektedir. Geleneksel rolleri ihlal eden veya erkek egemenliğine meydan okuyan kadınlara yönelik düşmanlığı ifade eden (Glick, Sakallı-Uğurlu, Ferreira ve Souza, 2002), kadınları erkekleri kontrol altına alma arayışı içinde sunan, kadınlara karşı öznel olarak olumsuz bir tutumdur (Sakallı-Uğurlu ve Glick, 2003). Nitekim maddeler de “Feministler erkeklere makul olmayan istekler sunmaktadırlar.”, “Kadınlar işyerlerindeki problemleri abartmaktadırlar.” şeklindedir. Hem düşmanca, hem de korumacı cinsiyetçilik ataerkillik, cinsiyetler arası farklılaştırma ve heteroseksüel yakınlık unsurlarını temel almaktadır. “Ataerkillik; erkeğin toplum içinde kadından daha üst konumda olmasını, cinsiyetler arası farklılaştırma, kadın ve erkeği sosyal rolleri açısından ayırtırmayı, heteroseksüel yakınlık ise kadın ve erkeklerin üreme için birbirlerine ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedir.” (Glick ve Fiske, 2001, s.111).

Özetle, her iki cinsiyetçi tutumun ortak noktası geleneksel cinsiyet rollerini kabul etmeleri ve ataerkil toplumsal yapıyı haklılaştırmaya ve sürdürmeye çalışmalarıdır (Ayan, 2014, s.149). “Düşmanca cinsiyetçilik aleni bir şekilde etkisini gösterirken; korumacı cinsiyetçilik kadını koruyup kollama maskesi altında toplumsal cinsiyetçiliğin sürekliliğini sağlamaktadır” (Alptekin, 2014, s. 205).

2. 3. Psikolojik Yardım Süreci

Psikiyatride, psikolojik yardım arama kavramından, “*ruhsal problemleri olan kişi ve bu kişinin probleminden etkilenen yakınlarının ilgili sıkıntı ile baş etme konusunda takındıkları tutumlar ve izledikleri yollar*” anlaşılmaktadır (Arslantaş, Dereboy, Aştı ve Pektekin, 2011, s.17). Psikolojik yardım sürecine ilişkin literatürde psikolojik danışma, psikoterapi, terapi gibi kavramlar kullanılmaktadır. Bu araştırmada, bu kavramlar, temelde bireylerin iyilik halini arttırmayı, yaşamlarında değişim yaratmalarını sağlamayı hedefleyen, eğitimini almış profesyonel kişiler tarafından mesleki etik kurallar çerçevesinde sunulan psikolojik yardım anlamında kullanılmıştır.

Bireyle ya da grupla sürdürülen bu yardım ilişkisinin psikolojik danışman/terapist ve danışan olmak üzere iki ögesi bulunmaktadır. Bu yardım hizmeti, danışanla yüz yüze, rahat ve uygun bir ortamda, etik kurallar çerçevesinde, sürekli ve düzenli bir şekilde sunulur (Bakırcıoğlu, 2003). Psikolojik yardım sürecinde, yardım verenin kuramsal yönelimine göre, danışanla kurulan ilişki, süreç amaçları, kullanılan teknik ve müdahaleler, psikolojik yardımın süresi farklılaşabilmektedir. Ancak temelde bu süreçte ruh sağlığı çalışanları; “danışanların hayatla ilgili endişelerini ve sorunlarını belirlemelerine ve keşfetmelerine; kültürel olarak uygun beklentilerini, isteklerini ya da hedeflerini belirlemelerine ve bunlara ulaşmalarına; değişim için kültürel olarak uygun stratejileri belirlemelerine, değerlendirmelerine ve uygulamalarına; kendi çevrelerinde kendi kendilerini yönlendirdikleri bir değişim için plan yapmalarına yardım ederler.” (Cormier ve Hackney, 2014, s. 5). Bu açıdan psikolojik yardım süreci, bir değişim, önleme ya da yaşamın daha yaşanılır kılınması, yaşamı zenginleştirme aracı olarak görülmektedir. Bu süreçte, danışanların kişisel kaygılarını ele alınmakta, danışanların kendi yaşamları için daha işlevsel davranışlar geliştirmeye başlamaları amaçlanmaktadır (Hackney ve Cormier, 2008).

2. 3. 1. Psikolojik Yardım Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Etkisi

Toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik yardım sürecinde nasıl etkileri olabileceği düşünüldüğünde, hem yardım alan danışanlar hem de yardım sunan profesyonelle ilgili faktörler ve psikolojik danışma sürecini etkileyen hususlar öne çıkmaktadır. Danışanlarla ilgili olabilecek faktörler, psikolojik yardım alma davranışına ilişkin niyet/gönüllülük, danışanları psikolojik yardım almaya yönelten sorun alanları ve danışanın terapi oturumuna getirdiği/yansıttığı toplumsal cinsiyet rolleri akla gelmektedir. Psikolojik

yardım sunan profesyonellere ilişkin ise, ruh sağlığı alanının toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ele alındığında “kadın mesleği” olarak görülmesi başta olmak üzere, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumunu da içeren çokkültürlülüğe duyarlılık gibi unsurlardan söz edilebilir. Bu faktörler sırayla açıklanmıştır.

2. 3. 1. 1. Danışanla İlgili Faktörler

Danışanın Sorun alanları: Kadın toplumsal cinsiyet rolleri; kadına yüklenen özellikler, çoklu roller (ev kadınlığı, annelik, çalışma yaşamı), güzellik, namus, cinsellik ve şiddet ile ilgili problemler oluşturmaktadır. Kültürün ve toplumun biyolojik cinsiyete yüklediği roller psikolojik bozuklukların oluşumuna çeşitli şekillerde neden olmaktadır. Kadın toplumsal cinsiyet rolleri, erkeğe göre daha pasif, sakin, duygusal, uyumlu, bağımlı, titiz ve verici olmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda, çoğu psikolojik rahatsızlık kadınlık rolleri ile uyumlu hale gelmektedir. Böylelikle, duygusal olduğu vurgulanan cinsin yani kadının, depresyona daha yatkın olması kaçınılmaz olmaktadır. Kadın psikolojisi annelik, erken evlilik ve ergen gebelik, kadın yoksulluğu, kadına yönelik şiddet, taciz, tecavüz ve namus cinayetlerinden doğrudan etkilemektedir (Cengiz, 2013).

Ruh sağlığı istatistiklerinde kadınlarda görülen psikolojik bozukluklar erkeklere kıyasla daha fazladır (Köroğlu, 2009). Kadınların cinsiyet rolü sosyalleşmesi, depresyona veya yeme bozukluklarına yol açabilmektedir (McCarthy, ve Holliday, 2004; Pederson, ve Vogel, 2007). Örneğin depresyonun, kadınlarda daha sık görülmesi sosyolojik bir olgu olarak görülmektedir (Yaşar, 2007). Bu duruma ilişkin, postpartum ve premenstual dönemlerle ilgili biyolojik farklılıklara dayalı açıklamalar yapılsa da, toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olarak ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin yanısıra kadın çalışıyorsa, çalışma hayatındaki çalışma saatlerinin uzunluğu, çalışma koşullarının esnekliği ve zorluğu gibi birçok faktörün kadının ruhsal problemlerinin ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir (Deniz, 1995, s. 19; Doğan, 2016). Nitekim Türkiye Psikiyatri Derneği'nin (2013) vurguladığı üzere “kadın olmak” depresyon için risk etkenleri arasında yer almaktadır. Yaşar, (2007, s.253) bu duruma ilişkin şu açıklamayı yapmıştır:

“Ruhsal problem yaşayan kadınların medeni durum, meslek ve eğitim gibi alanlardaki yetersiz konumsal özellikleri göze çarptığından onların ruhsal sorunları, sosyal statüleriyle yakından alakalıdır. Ruh sağlığını bozan temel faktörler engellenmişlik ve ruhsal çatışmalardır. Duygusal dışavurumların hoş görülmediği ve şeffaflığın ketum olduğu bir sosyal yaşamda, depresyon,

özellikle kadınların bastırılan duygu ve düşüncelerinin bilinçsiz ve kaçınılmaz bir yolu olarak değerlendirilebilir.”

Bununla birlikte, kadınların terapide sıklıkla çok yönlü sorumluluklarla baş etmenin duygusal yükü, özgüven düşüklüğü gibi konulara değindikleri belirtilmektedir (Gilbert ve Scher, 1990). Öte yandan fiziksel çekicilik ve mükemmel görünüme fazla değer verilmesi, kadınların, daha görünür ve değerli olma çabalarının hastalıkla sonuçlandığı bilinmektedir. Genç kadınların yeme bozukluğu oranlarındaki artışı da zayıflığın öne çıkarılan ve idealie edilen bir özellik olarak kabul görmesinin etkisiyle açıklamak mümkündür (Yücel, 2009).

Cinsiyet rolleri kapsamında ekonomik gücü temsil eden erkeklerin aktif, güçlü, bağımsız ve güçlü olmaları, ailelerini geçindirmeleri, aile ilişkilerinde katı ve mesafeli olarak otorite sağlamaları; kadınlardan ise sabır ve anlayış göstermeleri, ev içi işleri ve aile ilişkilerini düzenlemeleri, ailede sevecen olmaları beklenmektedir (İmamoğlu, 1993 Yaşar, 2007). Bu açılardan ele alındığında erkek cinsiyet sosyalleşmesi, izolasyon, depresyon, uyuşturucu kullanımı, duygusal baskılama ve kompulsif bozukluklara neden olabilmektedir (McCarthy, ve Holliday, 2004; Pederson, ve Vogel, 2007).

Özetle, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, danışanların diğer bireylerle ilişkilerini, evliliğini, ailesini (Mintz ve O’Neil, 1990), bunların bir sonucu olarak da ruh sağlığını etkilemektedir. Kadın ve erkeğe yüklenen rol ve sorumluluklar, toplumsal olarak inşa edilen kimlik ve benlik algıları da ruhsal bozuklukların bir parçası olabilmektedir. Psikolojik yardım hizmeti sunan profesyonellerin danışanların toplumsal cinsiyet rollerinin problemleri ile ilişkisini göz önünde bulundurması beklenmektedir.

Psikolojik Yardım Arama: Kadınların bir psikolojik yardım ilişkisine girme olasılıklarının erkeklerden daha fazla olduğu bilinmektedir. Bu, kısmen cinsiyet rolü sosyalizasyonlarının daha dışavurumcu, ilişki odaklı ve sözlü olması nedeniyle açıklanmaktadır (Gilbert ve Scher,1990). Sıklıkla erkeklerin psikolojik yardım aramadığı, psikolojik yardım aldıklarında da kendini açmaktan çekindiği (Heppner ve Gonzales, 1987), terapistle göz teması kurmaktan kaçındığı (Mintz ve O’Neil, 1990) bilinmektedir. Bir meta analiz çalışmasında da cinsiyet değişkeninin, psikolojik yardım arama tutumunun önemli belirleyicilerinden biri olduğu belirtilmektedir (Nam ve diğ., 2010). Erkeklerin geleneksel erkeklik algısının etkisiyle psikolojik yardım arama gönüllülüklerinin düşük olduğunu ortaya koyan araştırma sonuçları bulunmaktadır (Good

ve Wood, 1995; Wisch, Mahalik, Hayes ve Nutt, 1995). Bir başka deyişle, geleneksel eril normlara uyan erkeklerin psikolojik yardım arama konusunda olumsuz tutumları olma olasılığı daha yüksek olduğu bilinmektedir (Levant ve diğ., 2009). Bu durum damgalanma korkusu olabileceği varsayımını akla getirmektedir (Englar-Carlson 2006).

Yapılan araştırmalar, psikolojik yardım isteyenlerin üçte ikisinin kadın olduğunu (Good, ve diğ., 1989), kadınların erkeklere göre yardım alma konusunda daha olumlu tutumlara sahip olduklarını (Mackenzie, Gekoski ve Knox, 2006; Tata ve Leong, 1994; Vogel, Wade, Wester, Larson ve Hackler, 2007), kadınların ailelerinden ve arkadaşlarından yardım almak konusunda erkeklere göre daha istekli oldukları (Sherer, 2007) sonucunu ortaya koymaktadır. Türkiye’de yapılan araştırma sonuçları da kadın öğrencilerin psikolojik yardım almaya daha eğilimli olduğunu (Koydemir ve Demir, 2005), daha olumlu tutumlara sahip olduklarını (Kalkan ve Odacı, 2005; Özbay, Terzi, Erkan ve Cihangir- Çankaya, 2011; Türküm, 2001), psikolojik yardım alma niyetlerinin daha yüksek olduğunu (Topkaya ve Meydan, 2013), erkek cinsiyet rolüne sahip öğrencilerin yardım aramaya yönelik olumsuz tutuma sahip olduğunu (Nebizade, 2004) göstermektedir.

Bu bulgulara ilişkin yapılan açıklamalara göre, erkekler, terapiyi onun güçsüzlükleri üzerine fazlaca odaklanılan bir süreç olarak algılayabilir. Erkekler için ‘bir sorunu olduğunu’ kabul etmek oldukça zor olabilmektedir. Yardım istemek kültürel olarak da erkekleri yetersiz (Heppner ve Gonzales, 1987), güçsüz ve kırılgan (O’Neil, 1981) hissettirebilir. Kalkan ve Odacı’ya (2005) erkeklerin duygusal yüzleşme ve ifadelerden hoşnutsuzluk duymaları ve kendilerini açmada zorluk yaşamaları onların psikolojik yardım almaya ilişkin olumsuz tutumlarının bir açıklaması olabilir. Bir diğer yönüyle, Toplumda var olan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının erkeklere yönelik “güçlü-problemleri kendi başına çözen”, “duygusal hareket etmeyen-duygularını açığa vurmeyen” ve “ilişki odaklı olmayan” gibi yakıştırmalar içermesi de etki ediyor olabilir (Haskan Avcı, Tuna, Büyükçolpan, Güngör ve Yörükoğlu, 2019). Ayrıca damgalanma korkusu da psikolojik yardım aramaları önünde engel oluşturan bir diğer faktör olabilir (Mahalik, Good ve Englar- Carlson, 2003). Özetle çeşitli erkeklik ideolojileri, normları ve toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklerin yardım aramalarını engellemekte rol oynar (Addis ve Mahalik, 2012). Dolayısıyla, psikolojik yardım arama sürecinde dahi zorluk yaşayan (McCarty ve Holliday, 2004) ve ancak bu güçlükleri ve tüm kültürel engelleri

aştıktan sonra yardım almaya gelen bir danışan profili ile karşı karşıya kalındığı söylenebilir (Kağnıcı, 2013).

Aynı zamanda üniversite öğrencilerinin psikolojik danışmadan beklentilerinin incelendiği bir araştırmada (Koçyiğit ve Pamukçu, 2018), kadın üniversite öğrencilerinin kendini açma ve kabul beklentileri ile kolaylaştırıcılık beklentilerinin, erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, literatürde diğer araştırmalarla benzer olarak (Craig ve Hennessy, 1989; Tinsley, Workman ve Kass, 1980) kadınların psikolojik danışman tarafından kabul edilmeye ilişkin beklentileri daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kadınların psikolojik danışma oturumlarında daha fazla sorumluluk üstlenmeye istekli olduğu ve erkeklere kıyasla psikolojik danışmadan daha olumlu sonuçlar almayı umduğu bilinmektedir (Hardin ve Yanico, 1983; Subich ve Hardin, 1985). Bir başka deyişle, kadınlar erkeklere kıyasla alacakları psikolojik yardımın etkili olacağına ilişkin daha güçlü bir beklentiye/ inanca sahiptir. Ayrıca Schaub ve Williams (2007), yüksek cinsiyet rol çatışması seviyesine sahip erkeklerin, uzmanlık ve yönlendirici olma beklentilerinin yüksek olduğu, terapide değişiklik yapma konusundaki kişisel sorumluluklarıyla ilgili daha düşük beklentilere sahip olduklarını bulmuşlardır.

2. 3. 1. 2. Ruh Sağlığı Çalışanı ile İlgili Faktörler

Meslek Seçimi: “Çoğunluğu kadın olan ruh sağlığı çalışanları da toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle mi bir yardım mesleği olarak psikolog ya da psikolojik danışman olmayı seçtiler?” sorusu, toplumsal cinsiyet rollerinin meslek seçimine etkisi göz önünde bulundurulduğunda manidardır. Çünkü bakım verme, besleme ve hizmetle ilişkili mesleklerin kadınlara özgü olduğu varsayılmaktadır. Çok sayıda kadının anaokulu ya da sınıf öğretmenliği veya hemşirelik yaptığı, otorite, güç denetim gerektiren mesleklerin erkeklere özgü olarak benimsendiği görülmektedir (Bhasin, 2003). Erkekler, daha bireysel değerlerini ortaya koyabileceği, bağımsız, eril özellikleri yansıtan meslekleri seçerken, kadınların hizmete veya bakım vermeye yönelik değerler ile toplumcu, dişil özellikleri öne çıkaran meslekleri seçme eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Uyguç, 2003). Kadınlara toplumsal olarak hemşirelik, öğretmenlik vb. mesleklerin uygun görüldüğü söylenebilir (Sonay Güçray, 2009). Örneğin erkek okul öncesi öğretmen sayısının kadınlara kıyasla 18 kat daha az olduğu bilinmektedir (Haskan Avcı, Karababa ve Zencir, 2018). Özellikle öğretmenlik, Türkiye’de kadınlar için uygun görülen bir

meslektir. Bu meslekler, geleneksel kadın rolleriyle uyuşan, kadının ev içi işleri, eş ve çocukla ilgili sorumluluklarını aksatmayacak bir çalışma ortamı sunmakta (Tan, 1996) ev kadınlığı ve annelik rolüyle uyumlu görülmektedir (Sonay Güçray, 2009). Nitekim öğretmenlerin çalışma saatleri, uzun süreli tatilleri, çocuk bakımına fırsat sağlaması yönüyle öğretmenlik mesleğinin çekici duruma gelmesinde önemli bir etken olarak belirtilmektedir (Tezcan, 1991). Erkeklerin bakım verici, sanatsal alanlara yönlendirilmesi uygun bulunmamakta (Özyürek, 2013) daha çok statü ile ve güç ve zeka eşleştirilmiş asker, polis, mühendislik gibi mesleklere yönlendirilmektedir (Gönül ve İçli, 2001). Görüldüğü üzere, toplumun cinsiyet rollerine ilişkin beklentilerinin kariyer seçimlerini etkileyebilmektedir (Weisgram, Bigler ve Liben, 2010; Yiğit, 2018). Kadınların sosyal hizmet, psikoloji, öğretmenlik gibi duygusal ve öğretici meslekleri tercih etmesi de bununla ilişkili olabilir (Weisgram ve diğ., 2010). Oysaki toplumsal cinsiyet kalıplarının etkisiyle meslek seçmek kadınların ve erkeklerin potansiyeline ve ilgilerine uygun bir mesleki hayatı engelleyebilmektedir (Katrinli, Günay, Erdener Acar, Zengin Karabrahimoğlu, 2010; Yiğit, 2018).

Ağırlıklı olarak kadınlardan oluşması doğrultusunda ruh sağlığı alanı da dikkat çekmektedir. Örneğin psikolojik danışmanlık yaygın olarak kadın mesleği olarak kabul edilmekte ve bu meslekte erkek psikolojik danışmanların azınlıkta olduğu belirtilmektedir (Devoe, 1990; Quinn ve Chan, 2009). Öğretmen adaylarıyla yürütülen bir araştırmada da kadın ve erkek öğrencilerin psikologluğu kadın mesleği olarak tanımladığını ortaya koyulmaktadır. Öğrencilerin, bu tanımlamalara ilişkin, kadınların daha iyi bir dinleyici olduğu, bu meslekte kadınların doğası gereği sahip oldukları duygusal rolleri kullanabileceği gibi açıklamaları dikkat çekmektedir (Ünal, Tarhan ve Çürükvelioğlu Köksal, 2018). Brown da (2017) psikolojik danışma alanında verdiği eğitimlerin sıklıkla kadın gruplarıyla yürütüldüğünü vurgulayarak iyi ya da kötü, bilerek ya da tesadüfen olsa da psikolojik danışma alanının kadınların baskın olduğu bir alan olduğuna değinmektedir. Dolayısıyla psikolojik danışma alanı erkek uygulayıcıların azınlıkta kaldığı bir alan olarak görülmektedir. Örneğin, 2014 yılında İngiltere’de Psikolojik Danışmanlık ve Psikoterapi Derneği’nin (BACP) verileri psikolojik danışmanların %84’ünün kadın, %16’sının erkek olduğunu ortaya koymaktadır (Brown, 2017). Bu noktada, psikolojik danışma alanının kültürden ve toplumdaki cinsiyet rolleri sosyalizasyonun kadınları yine düşünemeyeceği, dolayısıyla toplumdaki cinsiyet rolleri sosyalizasyonun kadınları yine

bakım veren, iyileştiren, empati kuran role yönlendirmesinin meslek seçiminde etkili olabileceği öne sürülmektedir. Erkeklerin ise -psikolojik danışma alanında da-kontrol etme, yönetme ve düşünme eylemlerini kullanabileceği yönetici pozisyonlarına yöneldiği düşünülebilir (Brown, 2017).

Çok Kültürlüğe Duyarlılık: Ruh sağlığı çalışanlarının giderek daha çeşitli danışan popülasyonlarına hizmet vermeye hazır olması beklenmektedir (Wester ve Vogel, 2002). Son yıllarda çok kültürlü psikolojik danışma/psikoterapi kavramıyla öne çıkan, mesleki etik ilkelerde de yer alan bu yeterlilik, danışanlara nitelikli hizmet sunmak için oldukça önemli görülmektedir. Çok kültürlü yeterlikler, kişinin benimsediği değerlerin ve kalıp yargılarının farkında olmasını, farklı kültürlerden danışanların dünya görüşlerini anlamasını ve farklılıklara duyarlı olarak farklı müdahale yöntemleri ve teknikleri kullanmayı içermektedir (Sue, Arredondo ve McDavis, 1992).

Kağnıcı (2013) psikolojik yardım sürecinde, toplum tarafından damgalanma korkusu gibi çeşitli kültürel engelleri aşip psikolojik yardım almaya gelen danışanla, yine bir sosyalleşme süreci yaşayan ve kültürel bağlamda çeşitli önyargılardan etkilenmesi muhtemel ruh sağlığı çalışanı arasındaki etkileşime dikkat çekmektedir. Dolayısıyla temelde ruh sağlığı çalışanının danışanların yaşam rollerinde ve tercihlerinde önemli etkisi olan cinsiyet farklılıklarının farkında olması beklenmektedir (Sundal Hanson, 1987). Çünkü cinsiyet rolleri kültürden kültüre, aynı kültür içinde bir gruptan diğer gruba farklılık gösterebilir ve ekonomik koşullar, sosyal sınıf, ırk, eğitim düzeyi gibi pek çok faktör de erkek ve kadına uygun rollerin tanımlanmasını etkilemektedir (UNESCO, 2000). Öte yandan, psikolojik danışmanlar da aynı kültürde sosyalleştiği için danışanlarıyla benzer cinsiyet rollerinin öznesi olabilir (Mintz ve O'Neil, 1990). Ruh sağlığı çalışanı, danışanla terapötik ilişki kurarken, danışanın problemini kavramlaştırırken veya tedavi planı hazırlarken kendini kendi kültürel geçmişinden ve kendi değerlerinden etkilenebilir (Kağnıcı, 2013). Cinsiyet stereotipleri, ruh sağlığı çalışanlarının mesleki yargılarını ve sonraki tedavi planı seçeneklerini etkileyebilir (Dillon, Worthington, Soth-McNett ve Schwartz, 2008). Buna bir örnek olarak Kağnıcı (2013) "homoseksüellik konusunda toleransın çok düşük düzeyde olduğu bir ailede veya çevrede büyümüş olan bir psikolojik danışman adayının cinsel yönelimi konusunda kafası karışık olan bir danışan için zihninde bir çalışma planı hazırlarken aklından geçen ilk

müdahalelerden birinin danışanı heteroseksüel deneyimlere yönlendirme isteği olmasından” söz etmektedir.

Cinsiyet ve cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar, çokkültürlü anlayışın yalnızca bir parçasıdır. Mintz ve O'Neil (1990) aynı toplumsal cinsiyet rolünün sosyalleşmesinden geçtikleri için, terapistlerin, cinsiyet rolüyle ilgili tutum ve davranışlarının, geleneksel ya da geleneksel olmayan cinsiyet rolleri tutumunu benimsemiş danışanlarla ilgili değerlendirme, teşhis etme ve tedavi etme sürecini etkilemesinin muhtemel olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla psikolojik danışmanın, danışanı içinde bulunduğu kültürel bağlamda değerlendirmesi, danışanın cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını keşfetmesi ve anlaması oldukça önemli görülmektedir. Bu aynı zamanda etkili bir psikolojik danışmanın sahip olması gereken bir niteliktir (Corey, 2008).

Aynı zamanda ruh sağlığı çalışanlarının kendi cinsiyet rollerinin tanımlanması ve danışanlarının cinsiyet rolü ile ilgili davranışları arasındaki etkileşimin psikolojik yardım sürecine etki eden önemli bir faktör olduğu vurgulanmaya başlanmıştır (Wisch ve Mahalik, 1999). Ruh sağlığı çalışanlarının cinsiyete bağlı faktörlerin psikolojik yardım sürecindeki ölçme ve değerlendirme süreçleri üzerindeki etkilerinin farkında olması gerekmektedir. Nitekim ölçme ve değerlendirme, danışanın ihtiyaçlarını belirlemede, gerekliyse tanı koymada, tedavi planının oluşturmada oldukça kritiktir. Ayrıca ruh sağlığı çalışanları, cinsiyet ve tüm kültürel faktörler arasındaki olası etkileşimler hakkındaki bilgilerini de arttırmalıdır. Öte yandan kendi cinsiyet önyargılarını ve bilinçli ve bilinçaltı beklentilerini incelemeli ve cinsel istismar, şiddet ve cinsel taciz gibi cinsiyetle ilgili olaylara ilişkin tutumlarına dikkat etmelidirler. Kendi cinsiyet önyargılarını tespit edemeyen ruh sağlığı çalışanlarının, danışanlarıyla ilgili uygun cinsiyetle ilgili kararlar almada yetersiz hissedebilecekleri belirtilmektedir (Wester, McDonough, White, Vogel, ve Taylor, 2010).

Ruh sağlığı çalışanı olmak için eğitim alan öğrencilerin kendi cinsiyet rollerini keşfetmesi ve psikolojik yardım sürecine etkilerinin farkında olması gerekmektedir (Dodson ve Borders, 2006). Eğitim, cinsiyet rolleri eşitliğinin sağlanmasında en etkili ve yararlı yol olarak görülmektedir (Yeh, 2016). Cinsiyetle ilgili konular psikolojik danışman eğitiminin kritik bir parçasıdır (Gudhlanga, Chirimuuta ve Bhukuvhani, 2012; Knoll ve Ratzer, 2009). Bu konuda Kağnıcı'nın (2013) belirttiği üzere, psikolojik danışman adayları lisans eğitimleri sırasında temel psikolojik danışma becerileri

kapsamında koşulsuz kabul, empati ve saydamlık gibi terapötik koşulları ve esneklik, hoşgörü gibi yetkin bir psikolojik danışmanın sahip olması gereken kişilik özelliklerini öğrenmektedirler. Ancak bu bilgi ve becerilerin içselleştirilmesi ve hayata geçirmeye hazır olduğunun, üzerinde durulması gereken bir konu olduğu vurgulanmaktadır. Bu sebeple Kağnıcı (2013) RPD lisans eğitim programları içinde çok kültürlü psikolojik danışma yeterliklerini kazanmaları için ilk adımın eğitim programına ilgili dersleri yerleştirmek olduğunu belirtmektedir. Yeh (2016) de psikolojik danışman eğitim programlarında müfredata dahil edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Öte yandan pek çok psikolojik danışma ve psikoterapi kuramının erkek- odaklı bilgiyi temel aldığı düşünülmektedir (Gibson ve Myers, 2000). Erkeklerin deneyimleri üzerinden tüm bireylere, insanlığa dair çıkarımlarda bulunduğu, eğitim programlarının da erkek bakış açısıyla tanımlandığı düşünülmektedir (Yeh, 2016). Psikoloji bölümünün lisans ders programları incelendiğinde, bazı üniversitelerde toplumsal cinsiyet alanında temel konuları ve başlıca yaklaşımlara ilişkin bilgi aktarımını amaçlayan derslerin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu dersler, ikinci ve üçüncü sınıf düzeyinde seçmeli olarak yer almaktadır. Lisansüstü düzeyde de üniversitelere göre farklılık olmakla birlikte yüksek lisans ve doktora derslerinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla derslerin seçmeli olması ve her programda yer almaması, mezun olan her psikoloji öğrencisinin bu konuda bilgi, beceri kazandığını varsaymak mümkün değildir. Dolayısıyla eğitim programlarının tümüyle gözden geçirilmesi, örtük ya da doğrudan çok kültürlü yeterlilik kazandırma çerçevesinde cinsiyet ve cinsiyet rollerinin psikolojik yardım sürecine etkisine değinilmesi önemli görülmektedir. Özellikle yüksek lisans ve doktora eğitiminde bu konuya daha fazla dikkat çekilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Heppner ve Gonzales, 1987).

Psikolojik Yardım Süreci: Psikolojik yardım süreci etkileşimsel bir süreçtir ve cinsiyet, cinsiyet rolleri bu etkileşimin bir parçasıdır (Mintz ve O'Neil, 1990). Bu etkileşim, danışanın cinsiyet rollerinden ve cinsiyet rolü geçmişinden ve her iki cinsiyetten beklenen rol ve sorumluluklarından etkilenmektedir (Scher ve E.Good, 1990). Bu noktada, kültürün etkisiyle aktarılan cinsiyet rolleri başta danışanla kurulan ilişki olmak üzere, problemin tanımlanmasını, seçilen müdahaleyi, yardım sürecinin nasıl yürütüleceğini belirlemektedir (Vontress, 2002).

Bir terapist/ psikolojik danışman, danışanı geldiğinde, danışanın cinsiyetine göre kendi varsayımlarını oluşturmaktadır (Heppner ve Gonzales, 1987). Bir kadın psikolojik yardım için geldiğinde, terapist/ psikolojik danışman hemen bir kadın olmasına bağlı olarak varsayımlarda bulunabilir. Bu varsayım, onun heteroseksüel olduğu, duygusal olduğu gibi hususları içerebilir. Bir erkek geldiğinde ise tam tersi, daha az duygusal, hatta agresif, daha bağımsız ve kariyer odaklı olabileceği gibi varsayımlar öne çıkmaktadır (Gilbert ve Scher, 1999). Literatürde değinilen diğer farklılıklardan bazılarını örnek olarak, kadınların seansta ilişki problemlerini paylaşmaya daha açık olmaları (Gilbert ve Scher,1990; Mintz ve O'Neil, 1990), erkeklerin yaygın olarak, duyguları ifade etme yeteneğinin eksik olması (Gilbert ve Scher, 1999), ilişkilerde samimiyet eksikliği ya da duygusal düzeyde bağlantı kuramamaları (Gilbert ve Scher, 1999) verilebilir. Erkeklerin kendi duygularının da farkında olmamaları (Heppner ve Gonzales, 1987), duygularını ifade etmeye veya terapiye dair çekinceleri, terapiyi nasıl algıladıklarını ve verdikleri tepkileri etkilemektedir (Mintz ve O'Neil, 1990). Erkeklerle toplumsal olarak aktarılan 'güçlü olmaları, sırrını başkalarına açmamaları' gibi beklentiler, duygularını ifade etmelerini sınırlandırıcı olabilirken; kadınların duygularını ifade etme ve ihtiyaçlarını dile getirme konusunda daha cesaretlendirici toplumsal beklentilerden söz etmek mümkündür (Özbay, Terzi, Erkan ve Cihangir- Çankaya, 2011). Öte yandan psikoterapinin kişisel bilgilerin açıklanması, duygusal ifade ve kırılganlık gibi yönlerinin, eril normlarla çeliştiği de söylenebilir (Mahalik ve diğ., 2003). Erkekler, özellikle kendilerini mantıksal problem çözmede daha rahat ve daha yetenekli hissediyorsa, duyguların gereksiz olduğuna inanabilir. Bu nedenle, duyguları deneyimleme veya ifade etme konusunda çekinceli olan erkeklerin, psikolojik yardım sürecinde çalışmalar duygulara odaklandığında bundan kaçınmaları veya terapiyi sonlandırmaları da olası olabilir (Englar-Carlson, 2006). Dolayısıyla sürecin başında danışanlara, "terapi alıyor olmakla, terapistte geliyor olmakla ilgili neler hissettiklerini" sormak, eşit bir ilişki kurarak psikolojik yardımdan neler beklediğini anlamak ruh sağlığı çalışanına önemli bilgiler sağlayacaktır. Aynı zamanda danışanın gerçekçi olmayan korkuları ve beklentilerini çalışma fırsatı sunacaktır (Englar-Carlson 2006; Mahalik ve diğ., 2003).

Bir başka örnek de psikolojik yardım sürecinde danışanın kendini açmasına ilişkin verilebilir. Örneğin yardım sürecinde erkek danışanlar rekabet gücü yüksek ve başarı

odaklı, herhangi bir psikolojik rahatsızlığı kabul etmekte isteksiz ve duygusallık seviyelerini ayarlamaya çalışıyor gibi görünüyorsa ruh sağlığı çalışanın danışanın sözel ifadeleri ile duygularının gerçekten eşleşip eşlemediğini gözlemlemesi önerilmektedir. Psikolojik rahatsızlığı kabul etme konusundaki isteksizlik, erkek danışanda, psikoterapide bulunmak için gerçek bir neden olmadığını ve başka birini (örneğin ortak, eş, patron, yasal gereklilikler) istediği için, onu memnun etmeye geldiğini söyleyerek açıkça görülebilir (Englar-Carlson 2006). Özetle ruh sağlığı çalışanın danışanları ve aktardıkları problemlerin duygusal, sözel ve davranışsal boyutlarını bu perspektifle de gözlemlemesi ve değerlendirmesi gerekmektedir.

Cinsiyet Eşleşmeleri: Terapistin erkek ya da kadın oluşu, genç ya da yaşlı oluşu gibi demografik özellikleri, duyarlı ya da soğuk oluşu gibi kişilik özellikleri, psikolojik yardım sürecini etkilemektedir. Terapistin cinsiyetinin terapi sürecini nasıl etkilediği göreceli olarak üzerinde pek az durulan bir konudur (Soykan, 1998). Heppner ve Gonzales (1987) de erkek terapistlerin, yoğun duygularla çalışırken rahatsız olduklarını, danışanın duygusunu bir an önce değiştirmeye, duygudan ziyade düşüncelere yönelik tepkiler vermeye eğiliminde olabildiğini belirtmiştir. Aynı şekilde terapide kontrolü elinde tutmak istediklerini ve tedavi ile danışanı bir an önce sonuca ulaştırma isteğinde oldukları öne sürülmüştür. Benzer şekilde, danışanın yoğun duygusal yaşantılarını, sıklıkla duygusal boyutuna odaklanarak değil entelektüel düzeyde anladıkları, danışanın duygusal değişikliklerini kolay fark edemedikleri belirtilmektedir. Erkek terapistlerin bilinç-dışı olarak yoğun ve baş etmesi zor duygulardan kaçınmaya yönelik olduklarından kadın danışanları ile daha mesafeli ve soğuk ilişki kurabilecekleri, erkek hastaları ile ise sıklıkla bilinçdışı rekabet yaşadıkları gibi açıklamalar da mevcuttur (Lasky, 1989; Pollack 1992).

Nitekim terapist ve danışanın cinsiyetinin aynı ya da farklı olması da ruh sağlığı alanında sıklıkla ele alınan bir değişkendir. “Danışanlar hemcinsleriyle mi yoksa karşı cinsten bir profesyonelle mi çalışmak ister?” sorusu pek çok araştırmaya konu olmuştur. Landes, Burton, King ve Sullivan’ın (2013) araştırması kadınların kadın psikolojik danışmanlara kendilerini daha rahat açtıkları ve rahat hissettiklerini ortaya koymaktadır. Yine psikolojik danışman olarak hemcinslerinin tercih edildiğini ortaya koyan araştırma sonuçları da mevcuttur (Banikiotes ve Merluzzi, 1981). Öte yandan psikolojik danışmanın belirlenmesinde cinsiyetin etkisinin olmadığını vurgulayan araştırmalardan

da (Holland, Atkinson ve Johnson, 1987; Lee, Chan, Ditchman ve Feigon, 2014) söz edilebilir. Dolayısıyla psikolojik danışmanın hemcins/karşı cins olması bireylerin kendini açarken rahat hissetmesini etkileyen bir faktör olarak düşünebilir (Landes ve diğ., 2013) ve ruh sağlığı çalışanının bunun etkilerini göz önünde bulundurması beklenmektedir.

Danışan-psikolojik danışman/terapist eşleşmelerden biri *erkek danışan, erkek terapist* eşleşmesidir. Erkek danışanların, kendi iç dünyalarını başka bir erkeğe açmak konusunda dirençli olabileceği, utanmış ya da mahcup hissedebileceği, bu yüzden yoğun kaygı yaşayabileceği, hatta terapiyi erken sonlandırabileceği, duygusal reaksiyonları ve süreçleri ifade ederken zorluk yaşayabileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla erkek danışanla çalışan ruh sağlığı çalışanının, danışanının kaygılarını hesaba katması, özellikle yardım sürecinin başlarında dikkatli olması, fazla hızlı ilerlememesi, danışanın duygusal tepkilerinin farkına varabilmesi için danışana yardımcı olması, danışanın güçlü yanlarını ve kaynaklarını vurgulayarak güvenli bir ortam yaratması beklenmektedir. Öyle ki pek çok erkeğin, duygularının farkında olmada ve ayırt etmede zorlandığı, ne hissetmeleri gerektiğini düşünerek hareket ettikleri, çoğunlukla ‘ne hissettiğimi bilmiyorum’ dedikleri bilinmektedir. Bu sebeple öncelikle güvenli bir ilişki kurulması, danışanın duygusal dünyasını açmasına yardımcı olacaktır Aksi takdirde, duyguların ortaya çıkarılması başarılı bile olsa hızlı olursa erkek danışanların terapiyi sonlandırma ihtimali vardır (Heppner ve Gonzales, 1987). Bu çift kişilik ilişkinin diğer tarafında erkek terapist de, erkek danışanının yoğun duygularının ortaya çıkmasından kaçınabilir, bu amaçla terapinin odağını değiştirebilir ve bu da ‘kontrolü elinde tutma’ çabasıyla kaynaklanabilir. Erkek terapistlerin de erkek danışanlarına duygusal olarak destek olmakta zorluk yaşayabileceği belirtilmektedir.

Daha derin kişisel konuların terapide ele alınmasıyla birlikte, terapist ve danışan arasında bir yakınlık oluşmaktadır. Erkek danışanla çalışan erkek terapistler için bu durum bir karmaşaya yol açabilir. Bazen basit bir sarılmanın, dokunuşun bile danışana sunduğu duygusal destek oldukça önemlidir. Bu durumlarda homofobik korkuların erkekleri engelleyebileceğinden söz edilmektedir. Çünkü oluşan yakınlık cinsellik içermesi ihtimali ile birlikte terapistin veya danışanın homofobik tepkilerini ortaya çıkarabilir. Bu durum danışanın geri çekilmesiyle hatta terapiyi bırakmasıyla bile sonlanabilir. Böyle durumlarda terapistin, yakınlık ve cinselliği birbirinden ayırmayı kolaylaştırmasında danışana yardımcı olması beklenmektedir. Nitekim bu durum,

danışanın günlük hayatta da duygusal yakınlığı tanınması, yakın ilişkilerini cinsel duygulardan ayırabilmesi için önemli bir öğrenme de olacaktır. Eğer gerçekten cinsellik içeren duygular söz konusu ise terapistin, danışana profesyonel yardım ilişkisinde sınırları hatırlatması gerekecektir (Heppner ve Gonzales, 1987). Tüm bunların yanı sıra, erkek terapist- erkek danışan eşleşmesinin bazı terapötik katkılarından söz edilmektedir. Terapistin bir rol model olması, kendi duygularını sahiplenme ve kendini açmada örnek teşkil etmesi bu katkılardandır (Heppner ve Gonzales, 1987).

Erkek danışanla kadın terapist ikilisinin ise, kültürel olarak aşına olunan bakım verme ilişkine karşılık geldiği, ancak bir erkeğin bir kadından (güç figürü olarak) yardım almasının zorlayıcı olabileceği belirtilmektedir. Bu ikili arasındaki güç ilişkisinin, terapide danışanın terapistin yorumlarını reddetmesi gibi davranışlarla kendini gösterebileceği düşünülmektedir (Carlson, 1987).

Erkek terapist ve kadın danışan eşleşmesinde ise karşıt transferans/aktarımdan söz edilmektedir. Terapide ortaya çıkabilecek cinsel aktarımlarda erkek terapistlerin, kadın terapistlere göre daha fazla ve daha yoğun uyarıldığı, bunlardan bazılarının da erotik aktarım yapan danışanları ile cinsel deneyimler yaşayabildiği belirtilmektedir. Nitekim bu noktada erkek terapistin de “uygun ortamı aramasını ve bulduğunda da cinsel eylemi gerçekleştirmesini bekleyen toplumsal rol” çerçevesinde yetiştigiğine değinilmektedir (Soykan, 1998).

Soykan (1998) hem erkek ve kadın terapistlerin erkek danışana farklı davrandığını, kadın hastalara sıklıkla ismi ile hitap edilirken, erkeklere "bey" takısı ile seslenmenin daha sık olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda analitik terapide karşı-aktarım (kontratransferans) nesnesi çoğunlukla kadınlar ve özellikle de genç kadınlar olmaktadır (Soykan, 1998). Bu yönüyle terapistlerin de aktarım ve karşıt aktarımların ortaya çıkması konusunda dikkatli olması, bu konuda konsültasyon ya da süpervizyon alması gerektiği vurgulanmaktadır.

Özetle, nasıl ki ruh sağlığı çalışanları, psikolojik yardım almaya gelen danışanın yaşı, cinsiyeti ve diğer bazı kişisel özelliklerini öğrenmek istiyorsa, danışanların da yardım alacakları profesyonellerin benzer özellikleri araştırmaları olağandır (Soykan, 1998). Bu noktada ruh sağlığı çalışanının, danışanın cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını, bu tutumların psikolojik yardım sürecine olası etkilerini gözlemlemesi ve farkında olması beklenmektedir.

2. 3. 1. 3. Toplumsal Cinsiyete Duyarlılığı Vurgulayan Terapi Modelleri

Psikolojik yardım sürecinde toplumsal cinsiyetle ilişkili kuramsal temele bakıldığında, cinsiyet ayrımı yapmayan terapi, feminist terapi ve toplumsal cinsiyete duyarlı terapi (Gender-Aware Therapy) karşımıza çıkmaktadır. Her birinin, psikolojik yardım sürecini cinsiyet rollerinin etkisini gözetererek yürütmeye amaçladığı görülmektedir. *Cinsiyet ayrımı yapmayan terapi*, gelişim ve davranışlarda kadın ve erkek olmayı değil “insan” olmayı belirleyici kabul etmektedir (Enns, 2000). Collier (1982) cinsiyet ayrımı yapmayan terapiyi biyolojik cinsiyetine bakmaksızın ‘insanların’ kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını vurgulayarak açıklamaktadır.

Feminist terapi, bir kişiyi anlamak için o kişinin problemlerine etkisi olan toplumsal ve kültürel faktörleri göz önünde bulundurmanın gereğine vurgu yapmaktadır. Bu doğrultuda feminist terapi, sosyalleşme sürecinde kadınların kimlik gelişimlerini, benlik algılarını etkileyen, toplumsal statünün yarattığı kısıtlamalara dikkat çekmektedir (Corey, 2008). Bu yönüyle feminist terapinin temel amaçlarından biri toplumsal bağlamda kadınların deneyimlerini anlamak ve kadınların gelişimine ilişkin cinsiyetçi olmayan kuramlar inşa etmektir (Good, Gilbert ve Scher, 1990, s. 376). Ancak feminist terapi, hem erkek hem de kadın danışanlara uygulanabilir (Seligman, 2006). Dolayısıyla terapinin odaklandığı husus, bireyin toplumsal cinsiyet rolü beklentilerinden nasıl etkilendiğidir. Terapide danışanların geleneksel rolleri sorgulamadan kabul etmenin sınırlayıcı yanlarını fark etmeleri sağlanır (Corey, 2008). Bireyin politik olduğu, kişisel ve sosyal kimliğin birbiriyle ilişkili olduğu, kadınların bakış açısının değerli olduğu gibi temel ilkelere dayanan bu terapide, terapist ve danışan arasında eşit düzeyde bir ilişki kurulması hedeflenir. Terapötik amaçlar ise kendi cinsiyet rollerinin ve bu rollerin oluşumunun farkına varma, ayrımcı ve baskıcı toplumsal inanışların etkisini anlama, davranış seçimini özgürce yapabilme, kişisel ve sosyal güç duygusu geliştirme şeklindedir (s.385). Bu amaçlara ulaşmak için feminist terapistler, cinsiyet rolü analizi ve güç analizi uygulamalarını kullanmaktadır (Corey, 2008; Enns, 2000; Seligman, 2006). Aynı zamanda bibliyoterapi, atılganlık eğitimi, toplumsal harekete katılmayı destekleme gibi teknikler de bu terapide kullanılmaktadır (Corey, 2008). Erkek danışanlarla çalışıldığında da feminist terapi, cinsiyet rollerinin zorlayıcı yanlarını, toplumsal mesajları ve etkilerini ele almayı, düşünceleri esnetmeyi, kendini kabulü ve öz farkındalığı artırmayı amaçlamaktadır (Seligman, 2006, s.256).

Toplumsal cinsiyete duyarlı terapi (Gender-Aware therapy) ise feminist terapinin temel ilkelerini toplumsal cinsiyet bilgisiyle bütünleştirmenin bir sonucu olarak oluşturulan bir yöntem olarak da görülmektedir. Good ve diğerleri (1990), feminist terapinin yalnızca kadınlara uygulanabilir olduğuna dair bir izlenim olduğuna, ancak yaşanan sosyal değişimlerle geleneksel erkek rolünde de pek çok değişim olduğuna vurgu yaparak bu kavramı öne sürmüştür. “Toplumsal cinsiyete duyarlı terapiyi uygulayan terapistlerin, a) toplumsal cinsiyet rollerini ruh sağlığının temel parçalarından biri olarak gördüğü, b) kadın ve erkeklerin sorunlarını toplumsal bağlamda anladığı, c) kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri eşitsizliğiyle mücadele ettiği, d) işbirliğine dayalı bir terapötik ilişki kurmaya çalıştığı, e) danışanların kendileri için doğru olduğunu düşündüğü davranışı seçme yeterliliğine saygı duyduğu belirtilmektedir” (Enns, 2000, s. 621; Good ve diğ., 1990; Hoffman, 1996, s.109). Toplumsal cinsiyete duyarlı terapide, feminist terapiden farklı olarak toplumsal hareket, güç dinamiklerinin analizi daha az öne çıkan unsurlardır (Enns, 2000). Bu terapi yaklaşımının danışanlara daha sağlıklı ve tatmin edici yaşamlar kurmalarına destek olacağına inanılmaktadır. Toplumsal cinsiyete duyarlı terapi, psikolojik danışmanların kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturduğu kalıp yargıların etkisinden kurtulmalarına yardımcı olacak bilgi, tutum ve becerilere sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır (Good ve diğ., 1990).

2. 4. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

2. 4. 1. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Araştırmalar

Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların belirlenmesinin hedeflendiği çalışmaların sıklıkla üniversite öğrencileriyle yürütüldüğü görülmektedir. Doğrudan ruh sağlığı çalışanları veya ruh sağlığı çalışanı adaylarıyla yürütülen araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öncelikle ruh sağlığı çalışanları ile ilgili araştırmalar, ardından da üniversite öğrencileri ile yürütülen araştırmalar sunulmuştur.

Psikolojik danışman adaylarıyla yürütülen bir araştırmada, psikolojik danışman adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutum geliştirmelerine yönelik 6 haftalık bir grup rehberliği programı hazırlanmış ve etkililiği incelenmiştir. 30 psikolojik danışman adayından oluşan çalışma grubu deney, kontrol ve plasebo grubuna ayrılmıştır. Öntest, son test ve izleme ölçümlerinden elde edilen sonuçlarda, grup rehberliği programına katılanların son test puanlarının anlamlı düzeyde arttığı, deney grubundaki

puan artışının izleme ölçümlerinde düştüğü ancak yine de grubun ön test sonuçlarından yüksek olduğu görülmüştür (Koçyiğit- Özyiğit ve diğ., 2017).

Şah'ın (2016) araştırmasında ise Türkiye'de farklı alanlarda çalışan psikologların cinsiyete, toplumsal cinsiyete ve queer kuramına ilişkin söylemlerini hangi kaynaklara (açıklayıcı repertuarlar) dayandırdıklarını saptamak ve bu söylemlerin ortaya çıkışına eşlik eden ideolojik ikilemleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla, farklı alanlarda çalışan, farklı yaş ve cinsiyetten 14 psikologla birebir derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacı verileri cinsiyete/toplumsal cinsiyete ilişkin söylemler, psikolojinin cinsiyeti ele almasına ilişkin söylemler ve queer kuramına ilişkin söylemler olarak üç başlıkta yapılandırmıştır. Katılımcıların cinsiyete/toplumsal cinsiyete ilişkin söylemlerini açıklayıcı üç yapıdan söz edilmektedir: İkili kurgu repertuarı (cinsiyet olgusunun biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet şeklinde ikiye ayrılması) , öznel deneyim repertuarı (cinsiyet ve/ya cinsiyet kimliğinin, kişilerin öznel deneyimi üzerinden tarif edilmesi), farklılığın kaynağı olarak cinsiyet repertuarı (cinsiyet ve cinsiyet ayrışmasının insanlar arasındaki farklılık ve çeşitliliğin kaynağı olarak görülmedi). Psikolojinin cinsiyeti ele almasına dair söylemler ise liberal psikoloji repertuarı (psikoloji disiplininin cinsiyetle ilişkili konularda liberal, açık fikirli, anlayışlı, hoşgörülü, vb. olduğuna dair açıklamalar) ve nedensellik repertuarı (cinsiyetle ilişkili çeşitli meselelerin (özellikle de problem olarak görülen durumların) “nedensellik” içerisinde anlaşılmasına ve açıklanmaya çalışılması) olarak belirlenmiştir. Katılımcıların queer kuramına dair söylemleri ise diğer söylemlerden farklılaşmamıştır.

Ruh sağlığı çalışanı tercihlerine ilişkin bir araştırmada ise, nitel bir araştırma yürütülmüştür. Üniversite öğrencilerinin psikolojik danışman tercihlerinde, psikolojik danışmanın cinsiyetine ilişkin görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu araştırmada 123 üniversite öğrencisiyle yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşmede, katılımcılara kadın ve erkek psikolojik danışmana ait olduğu belirtilen, denkleştirilmiş iki özgeçmiş sunulmuştur. Katılımcıların psikolojik danışman tercihlerini yarı yapılandırılmış görüşme formu ile alınmıştır. Bulgular, hem erkek hem de kadın katılımcıların hemcinsi psikolojik danışman tercih ettiğini, bu tercihin, hemcins/karşı cinsten bir psikolojik danışmanın kendilerini daha iyi anlayacağına yönelik kalıp yargılarından etkilendiğini göstermektedir. Diğer bir bulgu da bu tercihte, paylaşacakları sorun alanlarının da belirleyici olduğudur. Katılımcıların mesleki konular söz konusu olduğunda erkek; kişisel

ve ailesel sorunlarla ilgili olaraksa kadın psikolojik danışmanı daha fazla tercih ettiği görülmüştür. “Arkadaşlık/Romantik İlişkiler” ve “Cinsel Konular” danışanlar için psikolojik danışmanın cinsiyetinin en fazla önem kazandığı konular olarak belirlenmiştir (Haskan Avcı ve diğ., 2019).

Üniversite öğrencileri ile yürütülen diğer araştırmalarda, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ile farklı değişkenlerin bir arada incelendiği görülmektedir. Örneğin, bir araştırmada yaşları 17-61 arasında değişen 175 kişi üzerinde, kendi cinsiyetindeki ve diğer cinsiyetindeki kişilere ilişkin algı, cinsiyet rolleri ve depresyon arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada katılımcıların kendi cinsiyetindeki kişileri, daha olumlu algıladığı, kadınların erkeklere ilişkin olumsuz algılarının erkeklerin kadınlara ilişkin olumsuz algılarından daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca kadınlarda erkeksilik puanının arttıkça depresyon puanının azaldığı, erkeklerde ise cinsiyet rolleri ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Dökmen, 2000).

Bir diğer araştırma, üniversite son sınıf öğrencilerinin çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamı ile ilgili toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açılarını incelemiştir. 236 öğrenciyle yürütülen araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Bulgulara göre önermelerin büyük bir çoğunluğunda cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu, çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamı ile ilgili alanlarda erkeklerin daha geleneksel bakış açısına sahip oldukları görülmüştür (Vefikuluçay ve diğ., 2007). Benzer değişkenlerin ele alındığı benzer çalışma grubuyla yürütülen bir diğer araştırmada ise cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuş ve özellikle çalışma yaşamı ve evlilik yaşamı ile ilgili alanlarda erkeklerin daha geleneksel görüşlere sahip oldukları bulunmuştur (Yılmaz ve diğ., 2009).

Üniversite öğrencileri ile yürüttüğü araştırmasında (Arıcı, 2001) öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarını ve psikolojik iyi oluş düzeylerini incelemiştir. 690 öğrenciden oluşan çalışma grubundan Toplumsal Cinsiyet Oluşumu Ölçeği (TCOÖ) ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PİOÖ) aracılığıyla veri toplanmıştır. Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerini geleneksel algılama düzeyi düşük olanların yüksek olanlara göre kişisel gelişim boyutu dışında psikolojik iyi oluş düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Toplumsal cinsiyet rollerini eşitlikçi algılama düzeyi yüksek olanların ise düşük olanlara göre psikolojik iyi oluş düzeylerinin

daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini daha eşitlikçi, erkeklerin daha geleneksel algıladığı; öğrencilerin yaşları arttıkça anlamlı bir farklılık bulunmasa da rollerin eşitlikçi olarak algılanma düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Arıcı, 2011).

Sınıf öğretmeni adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bir diğer araştırmada veri toplama aracı olarak “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Sonuçlar, öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini, öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin maddelere daha çok kendi cinsiyet grubu lehinde tutumlar sergilediği görülmüştür (Seçgin ve Tural, 2011).

Bir diğer araştırma, 706 üniversite öğrencisi ile yürütülmüştür. Araştırmacıların hazırladığı form aracılığı ile toplanan verilerden elde edilen sonuçlar, cinsiyet, aile tipi, anne eğitimi, yaşanan yer ile cinsiyet rolüne ilişkin tutum toplam puanları arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Öte yandan birinci sınıf ile dördüncü sınıf ve baba eğitimi ile cinsiyet rolüne ilişkin tutum toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (Aylaz, Güneş, Uzun ve Ünal, 2011).

Çalışma grubu üniversite öğrencileri olan bir diğer araştırmada da cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerinin toplumsal cinsiyet algısı üzerindeki etkisinin incelenmiştir. Veriler “Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği”, “BEM Cinsiyet Rollerini Envanteri” ve “Kişisel Bilgi Formu” aracılığıyla toplanmıştır. Bulgular, kadın öğrencilerin üçte birinden fazlasının kadınsı cinsiyet rolüne, diğerlerinin sırasıyla androjen (%28.8), belirsiz (%22.8) ve erkeksi (%11.6) cinsiyet rolüne sahip olduğunu gösterirken; erkek öğrencilerin % 36.2’si erkeksi cinsiyet rolüne %6.6’sının kadınsı cinsiyet rolüne, %29’unun androjen cinsiyet rolüne ve %28.2’sinin belirsiz cinsiyet rolüne sahip olduğunu göstermektedir. Diğer bir bulgu ise üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları üzerinde cinsiyet temel etkisinin, cinsiyet rolleri ve cinsiyet ortak etkisinin anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak cinsiyet rolleri temel etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür (Esen, Soylu, Siyez ve Demirgürz, 2017).

Toplumsal cinsiyet rollerinin kariyer kararlarına etkisinin incelendiği bir araştırmada ise çalışma grubunu, üniversite dördüncü sınıfa devam eden 500 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kariyer Uyum Yeteneği Ölçeği,

Toplumsal Cinsiyet Oluşumu Ölçeği ve Kariyer Karar Ölçeği kullanılmıştır. Bulgular, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ve kariyer kararsızlığının üniversite öğrencilerinin kariyer uyumunu anlamlı şekilde yordadığını ortaya koymuştur. Bir diğer bulgu toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar kariyer uyumunu istatistiksel olarak anlamlı ancak pratikte önemli olmayan düzeyde yordadığı şeklindedir. Öte yandan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıların Kariyer Uyum Yeteneği Ölçeğinin kontrol ve güven alt boyutlarını istatistiksel olarak anlamlı olarak yordadığı, merak boyutunu istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamadığı bulunmuştur (Yiğit, 2018).

Bir diğer araştırmada üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarını yordamada cinsiyet, sınıf, bölüm ve toplumsal cinsiyet oluşumunun rolü incelenmiştir. Bu amaçla sınıf ve sosyal bilgiler eğitimi öğrencilerinin öğrenim görmekte olan 330 öğrenciden Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Toplumsal Cinsiyet Oluşumu Ölçeği ile veriler toplanmıştır. Bulgulara göre; cinsiyet, sınıf, bölüm ve toplumsal cinsiyet oluşumunun toplumsal cinsiyet algısını %34'ünü açıkladığı görülmüştür. Ayrıca cinsiyet ve toplumsal cinsiyet oluşumunun alt boyutu olan geleneksel cinsiyet rollerinin toplumsal cinsiyet algısını yordamada etkili olduğu bulunmuştur (Ünal ve diğ., 2017).

Araştırmalarda incelenen bir diğer değişken de, namusa ilişkin tutumdur. Kadın toplumsal cinsiyet rolü stresinin kadına ilişkin “namus” anlayışı tutumu ve toplumsal cinsiyet rolü tutumu değişkenleri tarafından yordayıp yordanmadığının belirlenmesini amaçlayan bir araştırmada çalışma grubunu Türkiye’de farklı üniversitelerde öğrenim görmekte olan 446 kadın üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Veriler “Kişisel Bilgi Formu”, “Kadın Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği”, “Kadına İlişkin “Namus” Anlayışı Tutum Ölçeği” ve “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın bulguları, evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışı, geleneksel toplumsal cinsiyet rolü ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolünün kadın toplumsal cinsiyet rolü stresinin anlamlı yordayıcıları olduğunu ortaya koymuştur. Yordayıcı değişkenlerin görece önem sırası ise evlilik öncesi cinsellik, geleneksel toplumsal cinsiyet rolü, eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolü, eşitlikçi namus anlayışı ve geleneksel namus anlayışı şeklinde belirlenmiştir. Öte yandan, eşitlikçi ve geleneksel namus anlayışının kadın toplumsal cinsiyet rolü stresinin yordanmasında anlamlı katkı sağlamadığı görülmüştür (Bayar, Haskan Avcı ve Koç, 2017).

Aynı zamanda cinsiyet rolü ve psikolojik yardım arama ile ilgili araştırmalar da dikkat çekmektedir. Türküm (2005) 398 üniversite öğrencisi ile yürüttüğü araştırmasında psikolojik yardım arama tutumlarının cinsiyet, cinsiyet rolü ve yardım arama deneyimlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemiştir. Bulgular kadınsı cinsiyet rolüne sahip olan kadın katılımcıların oranı daha yüksek olduğunu, kadınsı ve belirsiz cinsiyet rolüne sahip kadınların androjen ve erkeksi cinsiyet rolüne sahip kadınlara göre daha fazla psikolojik yardım alma deneyimlerinin olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca androjen kadınların psikolojik yardım aramaya daha olumlu bir tutuma sahip oldukları görülmüştür. Erkeksi ve belirsiz cinsiyet rolüne erkeklerin oranı daha yüksek olup, bu erkeklerin psikolojik yardım alma deneyimlerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Androjen cinsiyet rolüne sahip erkeklerin psikolojik yardım arama tutumunun daha olumlu olduğu görülmüştür.

Görüldüğü üzere yaygın olarak kullanılan bir ölçme aracının olması, araştırmaların pek çoğunun nicel verilerle gerçekleştirilmesini desteklemiş olabilir. Ancak bunun yanı sıra nadir de olsa nitel araştırmalar da mevcuttur. Araştırmaların sıklıkla üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarını ortaya koymayı hedeflediği, bu tutumlara etki eden değişkenleri belirlemeyi amaçladığı görülmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların oluşumunu ve diğer değişkenlerle ilişkisini derinlemesine inceleyen nitel araştırmalara ve tutum değişikliği yaratmaya yönelik deneysel ve yarı deneysel desende yürütülecek araştırmalara ihtiyaç olduğu düşünölmektedir.

2. 4. 2. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilikle İlgili Araştırmalar

Araştırmanın diğer bir değişkeni olarak çelişik duygulu cinsiyetçilikle ilgili araştırmalara bakıldığında, ölçeği Türk kültürüne uyarlayan Sakallı Uğurlu'nun çalışmaları ve romantik ilişkiler, evlilik, kadına yönelik şiddet, cinsel taciz gibi değişkenlerin birlikte incelendiği araştırmalar dikkat çekmektedir.

İlk olarak bu araştırmanın da çalışma grubunun aynı olduğu Tarhan, Çetin Gündüz ve Ekşioğlu (2017) araştırmasından söz edilebilir. Tarhan ve diğerleri (2017) rehberlik ve psikolojik danışma bölümünde okuyan üniversite öğrencilerinde çelişik duygulu cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyet rolleri, evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlar ve cinsiyet arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla 420 öğrenciden Toplumsal Cinsiyet Oluşum Ölçeği, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği ve Evlilikte

Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeği kullanılarak veri toplanmıştır. Bulgularda sözel şiddete toleransı ve fiziksel şiddet sonrası ayrılmaya yönelik tutumun yordayıcı değişkenleri cinsiyet, eşitlikçi cinsiyet rolleri ve düşmanca cinsiyetçilik olarak bulunmuştur. Cinsiyet ve eşitlikçi cinsiyet rollerinin fiziksel şiddete yönelik tutumu yordadığı, düşmanca cinsiyetçiliğin ise sadece sözel şiddete yönelik tutum ve fiziksel şiddet sonrasında ayrılmaya yönelik tutum alt boyutlarında yordayıcı olduğu tespit edilmiştir.

Dinçer (2016) tarafından 340 rehber öğretmen üzerinde yapılan araştırmada rehber öğretmenlerin kişiler arası ilişki bağlamında cinsiyetçilik ve yüklenme karmaşıklığı incelenmiştir. Katılımcılara uygulanan Kişi Algı Ölçeği, Kişiler Arası İlişki Boyutları Ölçeği, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği analizlerinin sonuçlarına göre; İstanbul'daki rehber öğretmenlerin cinsiyetçilik düzeyleri ortalamanın üstünde bulunurken, empati ve duygu farkındalığı düzeyleri ise ortalamanın altında bulunmuştur. 6 ile 10 yıl arasında çalışan erkek rehber öğretmenlerinde düşmanca cinsiyetçilik daha fazla bulunurken erkek rehber öğretmenlerin cinsiyetçilik düzeyi de kadın rehber öğretmenlerin cinsiyetçilik düzeyinden daha yüksek bulunmuştur.

Bir diğer araştırma, ruh sağlığı çalışanlarının cinsel tacize ilişkin tutumlarını ve cinsel tacize ilişkin tutumları ile çelişik duygulu cinsiyetçilik, kontrol odağı ve empati arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile yürütülmüştür. Ayrıca, ruh sağlığı çalışanlarının cinsel tacize ilişkin tutumları ile cinsel tacize uğramış bireylerle çalışma deneyimleri ve kendilerinin cinsel taciz geçmişleri arasındaki ilişki de incelenmiştir. Araştırmaya 58 Psikolog, 18 Psikolojik Danışman ve 7 Sosyal Hizmet Uzmanı olmak üzere toplam 83 ruh sağlığı çalışanı katılmıştır. Katılımcılara "Cinsel Tacize İlişkin Tutumlar Ölçeği", "Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği", "Kontrol Odağı Ölçeği", "Kişiler Arası Tepkisellik İndeksi" ve araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" uygulanmıştır. Bulgularda, cinsel tacize ilişkin tutumlarda cinsiyete, mesleğe ve cinsel taciz geçmişi olup olmamasına göre farklılıkların olduğu; yaşa ve cinsel taciz mağdurları ile çalışma deneyimi olup olmamasına göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik ile cinsel tacizi kadının kışkırtıcı davranışlarının sonucu ve önemsiz mesele olarak kabul etmeye yönelik tutumlar arasında ilişki olduğu, çabalamanın anlamsızlığı, kadercilik ve adil olmayan dünya inancı ile cinsel tacizi kadının kışkırtıcı davranışlarının sonucu olarak kabul etmeye yönelik tutumlar arasında ilişki olduğu,

kadercilik ile cinsel tacizi normal flörtleşme olarak kabul etmeye yönelik tutumlar arasında ilişki olduğu, şansa inanma ile cinsel tacizi önemsiz mesele olarak kabul etmeye yönelik tutumlar arasında ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca, kişisel rahatsızlık ile cinsel tacizi kadının kışkırtıcı davranışlarının sonucu olarak kabul etmeye yönelik tutumlar arasında ilişki olduğu, empatik düşünce ile cinsel tacizi normal flörtleşme olarak kabul etmeye yönelik tutumlar arasında ilişki olduğu, perspektif alma ve empatik düşünce ile cinsel tacizi önemsiz mesele olarak kabul etmeye yönelik tutumlar arasında ilişki olduğu bulgulanmıştır (Ayhan, 2015).

Taşdemir ve Sakallı (2010) ise 166 üniversite öğrencisi ile yaptıkları araştırmada, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik ve Dindarlık Ölçeği aracılığıyla veri toplamıştır. Araştırma sonuçlarında, erkek öğrencilerin düşmanca cinsiyetçilik puanlarının kızlardan yüksek olduğu, korumacı cinsiyetçilik puanlarında ise cinsiyetler arasında bir fark olmadığı görülmüştür. Ayrıca, erkeklerde korumacı cinsiyetçilik kontrol edildiğinde, dindarlık ile düşmanca cinsiyetçilik arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Kadınlarda ise ancak erkeklerin aksine, dindarlığın korumacı cinsiyetçilik ve düşmanca cinsiyetçilik ile kısmi korelasyonları arasında önemli bir fark olduğunu göstermiştir.

Sakallı Uğurlu'nun diğer araştırmacılarla Türkiye ve çeşitli ülkelerden veri toplayarak yürüttüğü araştırmalar da mevcuttur. Örneğin bir araştırmada üniversite öğrencilerinin çelişik duygulu cinsiyetçilik, siyasi olarak muhafazakarlık ve demografik değişkenler ve kadın ve erkeklerin kadınların evlilik öncesi cinsel deneyime sahip olmasına karşı tutumları arasındaki ilişkisi incelenmiştir. Toplam 184 kişiden elde edilen bulgular, korumacı cinsiyetçiliğin diğer değişkenler kontrol edildiğinde evlilik öncesi cinsel ilişkiye karşı negatif tutumu yordadığını, regresyon analizi sonuçları ise hem kadın hem erkekler için daha fazla muhafazakar, daha az evlilik öncesi cinsel deneyim, daha eğitimli erkeklerin, kadınların evlilik öncesi cinsel ilişki yaşamasını onaylamadığını göstermiştir. Hem korumacı hem düşmanca cinsiyetçilik erkeklerin, kadınların evlenene kadar bakire kalmasına ilişkin tercihini yordamıştır (Sakallı-Uğurlu ve Glick, 2003).

Türkiye ve Brezilya'dan kadın ve erkeklerin, kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlarının ve çelişik duygulu cinsiyetçilik tutumlarının arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer araştırmada, toplam 421 kadın 436 erkek ile çalışılmıştır. Sonuçlar, iki ülkede de düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin şiddeti meşrulaştırma ile pozitif yönde ilişkisi olduğunu göstermiştir. Regresyon analizi ise düşmanca cinsiyetçilik tek varyans olarak

kabul edildiğinde, korumacı cinsiyetçilik kadına yönelik şiddete ilişkin tutumla ilişkili bulunmamıştır (Glick, Sakallı-Uğurlu, Ferreira, & Souza, 2002).

Alptekin (2014) tarafından yapılan araştırmada Selçuk Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde öğrenim gören 217 öğrenci çalışma grubunu oluşturmuştur. Veriler, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği ile toplanmıştır. Bulgulara göre, erkeklerin düşmanca cinsiyetçiliklerinin, kız öğrencilerin ise korumacı cinsiyetçiliklerinin daha yüksek düzeyde olduğu ve kız öğrencilerin korumacı cinsiyetçiliğin etkisinde kaldıkları belirlenmiştir. Ayrıca erkek öğrenciler için düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik arasında zayıf dereceli olsa da pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bir diğer araştırma ise, çelişik duygulu cinsiyetçilik, kontrol odaklı düşünceler, empati ve adil dünya inancının tecavüz kurbanlarına ilişkin tutumlara etkisini incelenmeyi amaçlamıştır. Araştırmaya katılan 425 lisans öğrencisinden elde edilen verilerden ulaşılan sonuçlar, erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre tecavüz kurbanlarına karşı olumsuz tutumları daha çok onayladıklarını ortaya koymuştur. Öte yandan düşmanca cinsiyetçilik, empati, eğitim, içten denetim odaklı düşünceler, adil dünya inancı, korumacı cinsiyetçilik ve gelir düzeyinin, tecavüz kurbanlarına yönelik önyargılı tutumları anlamlı şekilde açıkladığı görülmüştür (Yalçın, 2006).

Salman (2007) tarafından 311 lisans öğrencisi ile yürütülen araştırmada ise, cinsel tacize ilişkin tutumların, kontrol odağı inancı ve çelişik duygulu cinsiyetçilik ile ilişkisi araştırılmıştır. Veriler Cinsel Taciz Tutumlar Ölçeği, Kontrol Odağı İnancı Ölçeği ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Bulgulara göre kontrol odağı inancının bazı alt faktörlerinin cinsel tacize ilişkin tutumların alt boyutlarıyla ve cinsiyetçi düşüncelerle anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu, katılımcılardan kişisel kontrol inancı yüksek olanların cinsel tacizi daha çok kadınların kışkırtıcı davranışları sonucu olarak görme eğiliminde oldukları bulunmuştur.

Bir diğer araştırmada, Sakallı-Uğurlu, Salman ve Turgut (2010) erkek üniversite öğrencilerinin çelişik duygulu cinsiyetçilik ve erkek ve kadın öğrencilerin cinsel tacize ilişkin tutumlarını incelemiştir. Veri toplama aracı olarak Cinsel Taciz Tutumlar Ölçeği, Kontrol Odağı İnancı Ölçeği ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği kullanılmıştır. 220 öğrenci ile yürütülen araştırmada bulgular, cinsel taciz olayları için kadınları suçlama eğiliminde olduklarını, kadınlara kıyasla, erkeklerin cinsel tacizi kışkırtıcı davranışlara bağlı olarak açıkladığı, hem de önemsiz gördükleri görülmüştür. Her iki cinsiyet için de

düşmanca cinsiyetçiliği ve erkeklere karşı korumacı cinsiyetçilik kışkırtıcı davranışlar alt boyutunu yordamıştır. Ancak, sadece erkekler için düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik erkeklerin cinsel tacizi önemsiz görmelerine ilişkin tutumlarını yordamaktadır.

311 lisans öğrencisi üzerinde yapılan bir diğer çalışmada da benzer değişkenler incelenmiştir. Cinsel tacize ilişkin tutumlar, çelişik duygulu cinsiyetçilik ve erkeklere yönelik çelişik tutumlar arasındaki ilişki araştırılmıştır. Veriler Cinsel Taciz Tutumlar Ölçeği, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği ve Erkeklere Yönelik Çelişik Duygulu Tutumlar Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Sonuçlar, korumacı cinsiyetçiliğin ve erkeklere yönelik korumacı tutumların cinsel tacizi normal flörtleşme olarak kabul etmeyi etkilediğini ortaya koymuştur. Düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçiliğin cinsel tacizin kadınların kışkırtması sonucu olduğuna yönelik tutumları etkilediği görülmüştür (Turgut, 2007).

Bir diğer çalışmada, kadınlara yönelik çelişik duygulu cinsiyetçiliğin, çeşitli değişkenlerin evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarla ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği, Erkeklere İlişkin Çelişik Duygular Ölçeği, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği, Dini Yönelim Ölçeği kullanılmıştır. Sonuçlar, aşırı tutucu dini yönelimin evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddeti destekler tutumları yordadığını göstermiştir. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik ve erkeklere yönelik korumacı tutumlar ve kadınlara yönelik düşmanca cinsiyetçilik, evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddeti daha destekler tutumları yordarken, erkeklere yönelik düşmanca tutumlar ve kadınlara yönelik korumacı cinsiyetçilik ise evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin daha negatif tutumları yordamaktadır. Ayrıca Toplumsal Cinsiyete Dayalı Sistemi Meşrulaştırmanın, evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumların üç alt boyutunun da anlamlı bir yordayıcısı olmadığı görülmüştür (Ercan, 2009).

Işık (2008) tarafından yürütülen çalışmada ise kadınlara yönelik çelişik duygulu cinsiyetçilik ile namus algısıyla ilişkili değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. 351 lisans öğrencisinden elde edilen bulgularda Düşmanca Cinsiyetçilik ve Erkeklere İlişkin Korumacı Tutumlar” puanlarının ve düşük “Erkeklere İlişkin Düşmanca tutum puanlarının” ve kadınlarda yüksek “Erkeklere İlişkin Korumacı Tutumlar ve Ekonomik Sistemi Meşrulaştırma” puanlarının namusu kadının bekâretiyle ilişkilendirme ve erkekleri namusu korumaktan sorumlu tutma eğiliminde artışla ilişkili olduğu

bulunmuştur. Diğer bir bulgu ise erkeklere ilişkin korumacı tutumlar ise namusu korumak için kadınlara uygulanan şiddete yönelik tutumlar arasında pozitif yönde ilişki olduğudur. Öte yandan kadınların erkeklere yönelik korumacı tutumları ile namusu korumak için kadınlara uygulanan şiddete yönelik tutumlar arasında da pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Araştırmalarda ele alınan bir diğer değişken ise empatik eğilimdir. Öğrencilerin karşı cinse yönelik cinsiyetçilik algıları ile empatik eğilimlerine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelemesini amaçlayan bir araştırmada veriler 250 öğrenciden oluşan çalışma grubundan “Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği” ve Empatik Eğilim Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Bulgular, öğrencilerinin karşı cinse karşı tavırları ile empatik eğilimleri arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu karşı cinse düşmanca tavırları ile empatik eğilimlerinin cinsiyete göre anlamlı bir fark gösterdiğini ortaya koymuştur (Kaya ve Abdioğlu, 2017).

Yumuşak (2013) tarafından ise 1171 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada üniversite öğrencilerin flört şiddetine yönelik tutumları ile toplumsal cinsiyetçilik tutumları ve narsisistik kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Katılımcılara Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği, Erkeğin Flörtte Uyguladığı Psikolojik Şiddete Yönelik Tutumlar, Erkeğin Flörtte Uyguladığı Fiziksel Şiddete Yönelik Tutumlar, Kadının Flörtte Uyguladığı Fiziksel Şiddete Yönelik Tutumlar, Narsisistik Kişilik Envanteri uygulanmıştır. Araştırma sonuçları, üniversite öğrencilerinin çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyleri ve flört şiddetine yönelik tutumları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca öğrencilerin erkeklere ilişkin çelişik duyguları ile flört şiddetine yönelik tutumları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

2. 5. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

2. 5. 1. Psikolojik Yardım Sürecinde Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Araştırmalar

Literatür incelendiğinde yurt dışında psikolojik yardım sürecinde toplumsal cinsiyet rollerinin incelendiği araştırmalar yaklaşık yarım asır önceden yapıldığı ve oldukça fazla sayıda olduğu görülmektedir. Bu bölümde, ilgili araştırmaların bir kısmı sunulmuştur. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik yardım sürecindeki etkisine ilişkin söz konusu araştırmaları danışan-ruh sağlığı çalışanının cinsiyet

eşleşmeleri, cinsiyet rolü çatışması, psikolojik yardım arama süreci kapsamında ele almak mümkündür.

Waller ve Katzman (1998) yeme bozukluğu konusunda çalışan 27 uzman uygulayıcının, yeme bozukluğu yaşayan bir danışan için, terapistin cinsiyeti ve sahip olmasını beklediği özelliklere dair hangisinin uygun olduğuna ilişkin görüşlerini incelemiştir. Uzmanların, danışanın ergen olması, babası tarafından istismara uğramış olması, beden algısıyla ilgili problem yaşaması, kadın terapist istemesi, feminist terapi çalışılmasını istemesi, yeme bozukluğu yaşayan anneye sahip olması durumunda bu danışana kadın terapist önerdikleri görülmüştür. Genel olarak kadın danışana kadın terapistin daha uygun olduğuna dair bir kanı olduğu anlaşılmıştır.

Kadınların, varsayımsal olarak farklı cinsiyetteki terapistlere, farklı problem türüne dayanarak tercihlerini ve kendini açma beklentilerini incelemek için bir analog çalışma yapılmıştır. Ayrıca genel kendini açma düzeyinin etkisi de incelenmiştir. 187 kadın üniversite öğrencisi ile yürütülen araştırmada benzer nitelikte erkek veya kadın terapistte kendini rahatlıkla açma beklentisi katılımcılar tarafından derecelendirilmiştir. Bulgular, kadınların, bir kadın terapistte kendini açma daha rahat edeceklerini ve kadın terapist tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Varsayımsal probleminin türü ve genel kendini açma seviyesi aynı zamanda kendini rahatlıkla açma beklentisini de etkiledi. Genel düzeyde kendini açma ile terapistin cinsiyeti arasında, kendini rahatlıkla açma beklentisi arasında bir ilişki bulunmuştur. Terapist erkekken yalnızca genel kendini açma düzeyi, kendini rahatlıkla açma beklentisini etkilemiştir (Landes ve diğ., 2013).

Bir diğer araştırma, danışanın cinsiyeti, terapistin cinsiyeti, terapistin profesyonel ilişkisi ve terapistin eğitim seviyesi olmak üzere dört değişkenin terapistlerin beklentileri üzerindeki etkilerini incelenmiştir. Terapist Beklenti Envanteri aracılığıyla farklı eğitim seviyesindeki 893 psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı ve klinik psikolog, erkek veya kadın danışan tanımlanmıştır. Bulgular, terapistin ve danışanın cinsiyetinin terapistin beklentilerini yordamadığını ortaya koymuştur (Bernstein ve Lecomte, 1982).

Psikolojik danışmanların kadın ve erkek danışanlara ilişkin algılarını ortaya koymayı amaçlayan bir diğer araştırmada ise, terapistlerin kadın ve erkek danışanlarla yaptıkları 59 öngörüşme notu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. 31'i kadın psikolojik danışmanlar ve 28'i erkek psikolojik danışmanlar tarafından, 37'si kadın danışan, 22'si erkek danışan hakkında yazılmıştır. Araştırma nitel araştırma olup, kuram

oluşturma deseninde yürütülmüştür. Bulgulara göre hem erkek hem de kadın psikolojik danışmanlar kadın danışanları daha kırılgan olarak algılamıştır. Kadın danışanlar için “kırılganlık” ve “danışanın kendini ne kadar öne çıkardığına dikkat etmek” temaları bu temaya, kadın danışan için zayıf, incinmiş, çaresiz, güvenli bir yere ihtiyacı var gibi tanımlamalardan ulaşıldığı açıklanmıştır. Erkek danışanlar için ise “sıkışıp kalma” ve “danışanın diğerlerine ne kadar bağlı olduğuna dikkat etme” temaları daha sık ortaya çıkmıştır. Bu temaya ise, “duygular kontrol altında, kendini bırakmıyor” gibi tanımlamalardan ulaşılmıştır. Terapistlerin erkek danışanla ilişki kurmayla ilgili cümlelerinde kadınlara kıyasla dört kat daha fazla “zor” kelimesini kullandıkları görülmüştür. Terapistler erkek danışanları için, “ilişki kurmak zordu, kelimeleri seçmesi, kendini ifade etmesi zordu” gibi cümleler kullanmışlardır (Vogel, Epting ve Wester, 2003).

Bir diğer çalışma, erkek terapistlerin cinsiyet rolü çatışması, danışanın cinsel yönelimi ve erkek danışanları hakkındaki klinik değerlendirmesiyle ilişkilendirilen danışanın duygusal ifadesini incelemiştir. Danışanın cinsel yönelim ve duygusal ifadesini içeren bir dizi yazılı klinik senaryo kullanılmış, 196 deneyimli erkek terapistten bu senaryoları klinik olarak değerlendirmesi istenmiştir ve erkek cinsiyet rol çatışmasının ölçüğünü doldurmuşlardır. Bulgularda, terapistin cinsiyet rolü çatışma faktörlerinin, danışanın cinsel yönelimi ve duygusal ifadesi ile birlikte kombinasyonu, terapistlerin erkek danışanın ilerlemesine ilişkin puanları ve terapistin danışandan ne kadar hoşlandığı, ne kadar empati duyduğu, rahat ettiği ve erkek danışan görmeye ne kadar istekli olduğuyula ilişkili bulunmuştur (Wisch ve Mahalik, 1999).

Diğer bir araştırma konusu da danışanların ve ruh sağlığı çalışanlarının cinsiyet tercihleri ve bu tercihleri etkileyen faktörlerin belirlenmesidir. Araştırmalardan birinde, 58 erkek, 66 kadın lise öğrencisi ile çalışılmıştır. Bulgular, kadın öğrencilerin kişisel ve eğitsel psikolojik danışma süreçleri için hemcinsini tercih ettiğini, erkek öğrencilerin ise kişisel/sosyal alanda psikolojik danışma için erkek, eğitsel alanda ise kadın psikolojik danışmanı tercih ettiğini ortaya koymaktadır (Rich, Brook ve Yechieli, 1989).

Bir diğer çalışmada da danışanın cinsiyetinin ve psikolojik danışmanın deneyiminin, psikolojik danışmanın oturumlardaki davranışları nasıl etkilediği incelenmiştir. 12 kadın, 12 erkek psikolojik danışmanın bir kadın bir erkek danışanla yürüttüğü ikinci oturumlar kayıt altına alınmıştır. Danışanların ve psikolojik

danışmanların sözlü davranışlarının sıklığı ve değerlendirici puanları incelenmiştir. Aynı cinsiyet ikilisinde duyguların daha fazla ele alındığı, deneyimsiz erkek psikolojik danışmanlarla, deneyimli kadın psikolojik danışmanların daha aktif ve empatik olduğu görülmüştür (Hill, 1975).

Psikolojik danışmanın cinsiyetine ilişkin tercihlerin incelendiği araştırmasında Fuller (1964), danışan olan 534, danışma almayan 588 kişinin tercihlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bulgularda, danışma almamış erkeklerin mesleki ve kişisel problemleri için kadınlara kıyasla daha çok erkek psikolojik danışmanı tercih ettiği, kişisel problemleri olan psikolojik danışma alan kadınların, almayanlara göre daha fazla erkek psikolojik danışman tercih ettiği görülmüştür. Psikolojik danışma almadan önce kadın psikolojik danışman tercih eden danışanların, psikolojik danışma sonrasında tercihlerini değiştirmeye daha çok eğilimli olduğu ortaya konmuştur.

Üniversite öğrencileri ile yürütülen bir araştırmada ise 102 kadın 67 erkek öğrencinin dokuz problem alanına göre psikolojik danışmanın cinsiyetine ilişkin tercihleri incelenmiştir. Katılımcılar ayrıca Bem Cinsiyet rolü envanterini doldurmuştur. Bulgular, erkek psikolojik danışmanların daha ziyade mesleki/akademik ve sosyal/kişilerarası problemler için tercih edildiği görülmüştür. Cinsel konular dışındaki konularda sıklıkla erkek psikolojik danışmanların tercih edildiği görülmüştür. Öğrencilerin cinsiyet rolü, yaşı ve ırkı cinsiyet tercihinde belirleyici değişkenler olarak belirlenmiştir (Bernstein, Hofmann ve Wade, 1987).

Bu konuda yapılan araştırmaların oldukça eski tarihlere dayandığını görülmektedir. Dolayısıyla psikolojik yardım hizmetinin yaygınlaşması, kadın ve erkek pek çok profesyonelin mesleği icra ediyor olması, yıllar içinde söz konusu tercihlerde farklılık yaratmış olabilir. Farklı popülasyonların, farklı sorun alanları olan danışanların tercihlerinin belirlenmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

2. 5. 2. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilikle İlgili Araştırmalar

Çelişik duygulu cinsiyetçilik ile ilgili araştırmalar, söz konusu ölçeğin geliştirilmesinin ardından yürütülmüştür. En kapsamlı araştırma, Glick ve arkadaşları (2000) tarafından 19 ülkede 15.000 erkek ve kadınla yürütülmüştür. kültürler arası nitelikteki bu araştırmada, tüm ülkelerde korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Cinsiyetçilik puanlarının yüksek olduğu ülkelerde

kadınların korumacı cinsiyetçiliği olumlu gördüğü, düşmanca cinsiyetçiliği önyargı ve ayrımcılık olarak algılandığı görülmüştür.

Glick ve arkadaşları (2004) tarafından yürütülen diğer kültürlerarası araştırma ise 16 farklı ülkede 8.300 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu araştırma, Erkeğe Yönelik Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeğinin (EÇDÖ) geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasıdır. Araştırma sonucuna göre EÇDÖ'ü tarafından değerlendirilen erkeklere yönelik düşmanca ve korumacı tutumların kültürler arasında güvenilir biçimde ölçtüğü bulunmuştur. Ayrıca bulgular, kadınlar ve erkekler arasında, kadına karşı düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik ve ülkeler arası cinsiyet eşitliği ile negatif korelasyon olduğunu ortaya koymuştur.

Çelişik duygulu cinsiyetçiliğin, tacize karşı tutum ve tecavüzle ilgili değişkenlerle birlikte incelendiği görülmektedir. Bir diğer araştırma, kadın ve erkeklere yönelik çelişik duygulu cinsiyetçilik ile tecavüz mitleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Veri toplama aracı olarak Illinois Tecavüz Mit Kabul Ölçeği, Kısa Formu ve erkeklere yönelik cinsiyetçilik ve çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği ile toplanmıştır. Bulgularda, kadına yönelik düşmanca cinsiyetçilik, tecavüz mitleri ile pozitif, kadına yönelik korumacı cinsiyetçilik tecavüz mitlerinin kabulü ile pozitif yönde ilişkilidir. Ayrıca tecavüz mitlerinin kabulü korumacı cinsiyetçilik ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur (Chapleau, Oswald ve Russell, 2007).

Begany ve Milburn (2002) tarafından yapılan bir araştırmada ise cinsel tacizin psikolojik belirleyicileri olan otoriterlik, düşmanca cinsiyetçilik ve tecavüz mitleri ile ilişkisi incelenmiştir. Bulgular, otoriterliğin düşmanca cinsiyetçiliğe ve tecavüz mitlerine aracılık ettiğini ortaya koymuştur. Ayrıca korumacı cinsiyetçiliğin cinsel taciz olasılığını yordamamıştır.

Bağlanma biçimleri ile cinsiyetçi tutumların incelendiği bir araştırmada ise Ukraynalı 200 üniversite öğrencisi çalışma grubunu oluşturmuştur. Bulgularda, erkeklerin korumacı cinsiyetçi tutumları ile kaygılı bağlanma arasında olumlu yönde bir ilişki bulunurken, kaçınmalı bağlanma ile olumsuz ilişki bulunmuştur. Ayrıca kadınların korumacı cinsiyetçi tutumları kaygılı bağlanma ile olumlu yönde ilişkili bulunmuştur (Yakushko, 2005).

Bağlanma stillerinin ele alındığı bir başka araştırmada da, romantik bağlanma stilinin kadınların erkeklere yönelik cinsiyetçilik algısı ile nasıl ilişkili olduğu incelenmiştir. Bulgular kadınların kaygılı bağlanma stilinin, erkeklere yönelik

cinsiyetçiliği yordadığını, romantizmin, bağlanma stili ile cinsiyetçilik arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini ortaya koymuştur. Araştırma sonuçlarının, kadınların erkeklerin cinsiyetçi olmasına dair algılarının bağlanma stillerinden temellendiğini gösterdiği düşünülmektedir (Hart, Glick ve Dinero, 2013).

Dumont, Sarlet ve Dardanne (2008) tarafından Belçikalı 45 üniversite öğrencisi ile yürütülen araştırmada ise cinsiyetçi dilin ve tavrın kadınların kendilerine dair algılarını otobiyografik anılarını nasıl değiştirdiği incelenmiştir. Üç gruba ayrılan katılımcılarla düşmanca cinsiyetçi dil, korumacı cinsiyetçi dil ve tarafsız bir dil olmak üzere üç farklı iletişim tarzı ile iş görüşmesi yapılmıştır. Bulgular, korumacı dile maruz kalan katılımcıların yeteneksizlik yansıtan ifadeler kullandığını, düşmanca cinsiyetçi dile maruz kalan katılımcılara göre daha düşük düzeyde yeterlilik hissi göstermişlerdir. Bir başka deyişle, korumacı cinsiyetçiliğin, düşmanca cinsiyetçiliğe göre kadınların kendilerine dair algıları üzerinde daha çok etkiye sahip olduğu görülmüştür. Düşmanca cinsiyetçi dil, ton olarak daha agresif olmasına rağmen, kadınların kendi algılarını ve otobiyografik anılarını yetersizlik yönüne kaydırmamıştır.

Vaamonde ve Omar (2017) 248 kişi ile yürüttüğü araştırmada, kişilerarası/bilgisel adalet ve cinsiyetçilik arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular kişilerarası/bilgisel adalet ile düşmanca cinsiyetçilik arasında negatif yönlü bir ilişki, korumacı cinsiyetçilik ile pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Danışanların sorun alanlarıyla ilgili olabileceği düşünülen araştırma sonuçlarına bakıldığında da Oswald, Franzoi ve Frost'un (2012) genç kadınların, kendilerinin ve ebeveynlerinin cinsiyetçi tutumlarının beden algılarına etkisini inceledikleri araştırmadan söz edilebilir. Bulgular babanın korumacı cinsiyetçi tutumlarının kızlarının kiloya ve fiziksel duruma bağlı beden algılarıyla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Öte yandan genç kadınların beden algısının, korumacı cinsiyetçi deneyimleriyle pozitif, düşmanca cinsiyetçi deneyimleriyle negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Bir diğer araştırmada da (Swim, Hyers, Cohen ve Ferguson, 2001) kadın ve erkek üniversite öğrencilerinin üç gün boyunca, günlüklerine yansıyan cinsiyetçiliğin görülme sıklığı ve etkisini incelenmiştir. Kadınlar, geleneksel cinsiyet rolü klişeleri ve önyargıları, yorum ve davranışları küçümseyen ve cinsel nesnelleşmeden gibi cinsiyetçi durumları haftada bir ya da iki kez deneyimlemiştir. Bu olaylar, psikolojik iyi oluşlarını azaltmış, öfke ve depresyon duygularını artırmış ve devletin özgüvenini azaltarak kadınların

psikolojik iyi oluşlarını etkiledi. Her ne kadar deneyimler erkeklerde de benzer duygular yaratsa da, erkekler göreceli olarak daha az cinsiyetçi olay rapor etmiştir.

Literatürde çelişik duygulu cinsiyetçilik değişkeniyle yapılan, çalışma grubunu doğrudan ruh sağlığı çalışanlarının oluşturduğu bir araştırmaya ulaşamamıştır. Bu noktada bu alanda yürütülecek araştırmalara ihtiyaç olduğu aşikârdır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, veri toplama süreci ve elde edilen verilerin analizi hakkında bilgi verilmiştir.

3. 1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nicel ve nitel veri toplama aşamalarını içermesi yönüyle bir karma yöntem araştırmadır. Elde edilecek nicel sonuçlara dayanarak daha geniş bilgi edinilmesi amaçlandığı için nicel veri toplama sürecinin ardından nitel veri toplama sürecinin yürütüleceği açıklayıcı desen kullanılmıştır (Creswell ve Plano Clark, 2011).

3. 2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın nicel verilerinin toplandığı çalışma grubu Akdeniz Bölgesi'ndeki bir devlet üniversitesinin Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümü öğrencileri ve Edebiyat Fakültesi'nde öğrenim gören psikoloji bölümü öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada iki bölümde de dört sınıf düzeyindeki tüm öğrencilerden veri toplanması amaçlanmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden, veri toplama araçlarını eksiksiz dolduran öğrencilerden oluşan çalışma grubuna ilişkin bazı demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.

Çalışma Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımlar

		Erkek	Kadın	Belirtmeyen	Toplam	
Cinsiyet	<i>n</i>	123	327	15	465	
	%	26.5	70.3	3.2	100	
Bölüm		PDR	Psikoloji			
	<i>n</i>	192	273		465	
	%	41.3	58.7		100	
Sınıf Düzeyi		1	2	3	4	
	<i>n</i>	117	112	118	118	465
	%	25.2	24.1	25.4	25.4	100

Araştırmanın nitel verilerinin toplandığı çalışma grubunu belirlemek için nicel veri toplama sürecinde katılım talebi toplanmıştır. Bireysel yüz yüze görüşmeler,

araştırmanın nicel verileri toplanırken gönüllü olduğunu belirten öğrencilerle yürütülmüştür. Nicel verilerin analizinin ardından, toplumsal cinsiyet rolleri tutum puanları, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik puanları en yüksek ve en düşük olan öğrenciler belirlenmiş, bu öğrencilerden gönüllü olduğunu belirten ve iletişim bilgilerini paylaşan 12 öğrenci belirlenmiştir. Psikoloji ve PDR bölümünde okuyan altı kadın, altı erkek öğrenci ile görüşülmüştür. Öğrencilerle iletişime geçilmiş, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gönüllü öğrenciler arasında öğrencilerin belirlemesinde, ölçek puanlarından aldıkları puanlar dikkate alınmış, maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Sınıf düzeyi, cinsiyet ve ölçek puanlarında çeşitlilik olması amaçlanmış, her bir ölçek için en düşük ve en yüksek puanları alanlar belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin altısı dördüncü sınıfta, dördü birinci sınıfta, ikisi ikinci, diğer ikisi de üçüncü sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin yaşları 18-25 arasında değişmektedir ve yaş ortalaması 20.83'tür. Öğrencilerin sekizi, toplumsal cinsiyetle ilişkili olabilecek herhangi bir eğitime, çalıştay vb aktivitelere katılmazken, dört öğrenci doğrudan bu nitelikte olmasa da kadın ve insan hakları kapsamında, film gösterimi, çalıştay, kısa süreli seminerlere katıldığını belirtmiştir.

3. 3. Veri Toplama Araçları

3. 3. 1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan uygulama formunun başında yer alan, öğrencinin cinsiyet, yaş, bölüm ve sınıf düzeyi bilgilerini belirlemeyi amaçlayan maddelerden oluşmaktadır.

3. 3. 2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi için geliştirilen Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği (TCRTÖ) (Zeyneloğlu ve Terzioğlu, 2011), 38 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin 'eşitlikçi cinsiyet rolü', 'kadın cinsiyet rolü', 'evlilikte cinsiyet rolü', 'erkek cinsiyet rolü' ve 'geleneksel cinsiyet rolü' olmak üzere beş alt boyutu bulunmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 38, en yüksek puan 180'dir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması eşitlikçi tutuma sahip olduğunu göstermektedir. TCRT ölçeğinin Cronbach α değeri .92 bulunmuştur. Bu çalışma için de Cronbach α değeri .92 bulunmuştur.

3. 3. 3. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği- (ÇDCÖ)

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği Glick ve Fiske (1996) tarafından geliştirilmiş ve Sakallı -Uğurlu (2002) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. 6'lı likert tipinde 22 maddeden oluşan ölçeğin Korumacı ve düşmanca Cinsiyetçilik olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Ölçekte ters puanlanması gereken madde bulunmamaktadır. Her iki alt boyut için de alınabilecek en yüksek puan 66 olup, puanın yüksek olması korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. ÇDCÖ'nin iç tutarlık güvenilirlik Cronbach alfa katsayısı .85 değerinde bulunmuştur. Test tekrar test güvenilirliği .87, Burt'ün Cinsiyet Rollerine ilişkin Kalıpyargıları Ölçeği arasındaki korelasyon .60 bulunmuştur. Bu araştırmada tüm ölçeğin Cronbach α değeri .91 bulunmuştur.

3. 3. 4. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmanın nitel veri toplama sürecinde, bireylerin verilerini, görüşlerini, deneyimlerini, duygularını ortaya çıkarma yönünden oldukça güçlü olan, iletişimin en yaygın biçimi olarak konuşmayı temel alan görüşme” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 155) kullanılacaktır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulurken, araştırmacı tarafından, alan yazından yararlanarak, görüşme soruları taslağı hazırlanmış; soruların araştırma sorusuna hizmet edip etmeyeceği incelenmiştir. Görüşme formlarının hazırlanmasında soruların kolay anlaşılır, odaklı ve açık uçlu olmasına, yönlendirici ve çok boyutlu olmamasına dikkat edilmiş, alternatif sorular oluşturulmuştur (Bogdan ve Biklen, 1997). Oluşturulan taslak görüşme formu için psikoloji, psikolojik danışma ve kadın çalışmaları alanında çalışmaları olan iki uzmandan uzman görüşü alınmıştır. Görüşme formunun son halinde, “*Danışanın ve sizin cinsiyetiniz psikolojik yardım sürecini nasıl etkiler?*”, “*Danışanın ve sizin benimsediğiniz toplumsal cinsiyet rolleri tutumu, psikolojik yardım sürecini nasıl etkiler?*” gibi toplam beş soru bulunmaktadır.

3. 4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri, 2018-2019 eğitim öğretim yılında toplanmıştır. Öncelikle nicel veri toplama araçları aracılığıyla veriler toplanmış, verilerin analizi sonrasında gönüllü öğrencilerden oluşan katılımcılarla yüz yüze bireysel görüşme yapılmıştır. Veri toplama sürecinde, katılımcılar, araştırmanın amacı, kapsamı ve sonuçların nasıl kullanılacağı, araştırmaya katılmaktan vazgeçme hakları gibi konularda

bilgilendirilmiştir. Verilerin ve sonuçların gizliliği konusunda bilgi verilmiş ve onay formu alınmıştır.

Nicel veriler, ilgili bölümlerde öğrenim gören öğrencilerden ders saatleri içerisinde toplanmıştır. Uygulamalar yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür, araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Nitel veriler ise nicel veri analizinden sonra gönüllü öğrencilerle yapılan yüz yüze bireysel görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcıların onayı dahilinde tüm bireysel görüşmeler ses kaydına alınmış, söz konusu kayıtların korunması ve saklanması konusunda katılımcılar bilgilendirilmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmeler, gizliliği sağlamaya uygun bir ortamda gerçekleştirilmeye çalışılmış, eğitim fakültesindeki psikolojik danışma odaları kullanılmıştır.

3. 5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmada elde edilen nicel veriler SPSS 20 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle veriler SPSS 20 Paket programında tanımlanmış, kayıp veri olup olmadığı kontrol edildikten sonra, ölçeklerde yer alan ters maddelerin puanlamaları dönüştürülmüş, veri setine son hali verilmiştir. Veriler normal dağılım gösterdiği için, veri analizinde parametrik testlerden t testi ve ANOVA kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. İçerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektiren ve önceden belli olmayan temaların ve yapıların ortaya çıkarılmasını sağlayan bir analizdir. Analizde toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmayı ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Verilerin analizinden önce hazırlık sürecinde görüşme kayıtları yazıya dökülmüş, metin belirli aralıklarla okunmuş, anlamlı kelime ve cümle birlikleri belirlenerek literatürden de yararlanarak kodlanmıştır. Yazılı dökümler, psikolojik danışma ve rehberlik alanında uzman bir kişi tarafından, araştırmacı tarafından hazırlanan taslak kod listesinden yararlanarak yeniden kodlanmıştır. Miles ve Huberman'ın (1994) belirlediği formül ($\text{güvenirlilik} = \frac{\text{görüş birliği}}{\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}} \times 100$) kullanılarak yapılan hesaplamalarda kodlayıcılar arasındaki tutarlılık %86 bulunmuştur. Bu uyuşum yüzdesinin kodlama güvenirliliği için yeterli olduğu bilinmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Son olarak nitel verilerin rapor edilmesinde ise kodlayıcılar tarafından uzlaşılan temalar belirlenmiş, her temanın açıklaması yapılmış ve temayı ortaya koyan alıntılara yer verilmiştir.

3. 6. Nitel Veriler İçin Alınan Güvenirlik ve Geçerlik Önlemleri

Araştırmada alınan güvenirlik ve geçerlik önlemlerini şöyle sıralamak mümkündür. İnanırcılığı sağlamak amacıyla, araştırmanın planlanması, veri toplama araçlarının hazırlanması sürecinde uzman görüşüne başvurulmuştur ve veri toplama sürecinin başında pilot görüşme yapılmıştır. Veriler analiz ve rapor edilmeden önce katılımcılara e-posta aracılığıyla görüşmelerin yazılı dökümleri gönderilmiştir. Raporla yer almasını istemedikleri ya da değiştirmek/eklemek istedikleri kısımlar olup olmadığı sorulmuş, katılımcı teyidine başvurulmuştur (Krefting, 1990; Shenton, 2004). Aktarılabirliğı sağlamak amacıyla raporda verilerin ayrıntılı bir şekilde betimlenmesi ve sunulan yapının bir kanıtı olarak doğrudan alıntılar sunulmuştur. Alıntılama da veri kaynağının özellikleri bakımından çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Tutarlılığı sağlamak amacıyla, veri kaybını önlemek için yapılan görüşmeler katılımcıların izni doğrultusunda kayıt altına alınmıştır. Kayıtlar ve ham veriler halen muhafaza edilmektedir (LeCompte ve Goetz, 1982). Son olarak, araştırmanın teyit edilebilirliğini sağlamak amacıyla ise toplanan veriler ayrıntılı olarak rapor edilmiştir. Raporla, sonuçlara nasıl ulaşıldığı detaylıca açıklanmıştır (Maxwell, 1996). Bununla birlikte araştırmacı, diğer araştırmacılara yol gösterici olması için araştırma raporunda araştırma sürecindeki rolünü, konumunu, kendi çalışma ve araştırma geçmişini belirterek nasıl bir rol üstlendiğini açık hale getirmiştir (LeCompte ve Goetz, 1982).

3. 7. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim dalında doktora derecesine sahiptir ve araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Psikolojik danışman eğitimi konusunda çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Nitelikli bir psikolojik danışman yetiştirmeye verdiği önemle, kadın çalışmaları alanındaki araştırma konusunu da ruh sağlığı çalışanlarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını incelemeyi amaçlayarak belirlemiştir. Daha önce psikolojik danışman adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin duyarlılığını artırmayı amaçlayan bir psikoeğitim çalışması yürütmüştür. Bu konuda kalıcı tutum değişikliği yaratmanın orta ve uzun vadede mümkün olabileceğine, bu sebeple pek çok alanda birden yürütülecek çalışmalarla desteklenmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu bağlamda bir psikolojik danışman eğitimcisi olarak psikolojik danışman adayları başta olmak üzere ruh sağlığı çalışanlarının toplumsal

cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi bir tutum geliştirmesine yönelik çalışmalar yürütmeyi planlamaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Nicel Bulgular

Araştırmanın alt problemi kapsamında, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin ve çelişkili cinsiyetçilik tutum puan ortalamaları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin ve Çelişkili Cinsiyetçilik Tutum Puan Ortalamaları

<i>Katılımcılar</i>	<i>Ölçek</i>	<i>N</i>	<i>Ortalama</i>	<i>Ss</i>
Kadın	<i>Top. Cins.Rolleri</i>		174,49	12,89
	<i>Düşmanca cinsiyetçilik</i>	327	27,09	9,96
	<i>Korumacı cinsiyetçilik</i>		30,84	11,05
Erkek	<i>Top. Cins.Rolleri</i>		155,75	19,72
	<i>Düşmanca cinsiyetçilik</i>	123	41,53	11,27
	<i>Korumacı cinsiyetçilik</i>		35,34	10,92
PDR	<i>Top. Cins.Rolleri</i>		165,51	17,85
	<i>Düşmanca cinsiyetçilik</i>	192	33,20	11,95
	<i>Korumacı cinsiyetçilik</i>		33,48	11,16
Psikoloji	<i>Top. Cins.Rolleri</i>		171,87	16,43
	<i>Düşmanca cinsiyetçilik</i>	273	29,72	11,99
	<i>Korumacı cinsiyetçilik</i>		30,98	11,04
1. Sınıf	<i>Top. Cins.Rolleri</i>		168,35	18,31
	<i>Düşmanca cinsiyetçilik</i>	117	33,32	11,83
	<i>Korumacı cinsiyetçilik</i>		34,58	10,27
2. Sınıf	<i>Top. Cins.Rolleri</i>		171,83	16,80
	<i>Düşmanca cinsiyetçilik</i>	112	28,88	12,78
	<i>Korumacı cinsiyetçilik</i>		29,5	11,28
3.Sınıf	<i>Top. Cins.Rolleri</i>		170,72	15,16
	<i>Düşmanca cinsiyetçilik</i>	118	30,48	10,89
	<i>Korumacı cinsiyetçilik</i>		32,78	10,39
4.Sınıf	<i>Top. Cins.Rolleri</i>		166,20	18,38
	<i>Düşmanca cinsiyetçilik</i>	118	31,84	12,49
	<i>Korumacı cinsiyetçilik</i>		31,10	12,06

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında katılımcıların, toplumsal cinsiyet rolleri tutum puanlarının cinsiyete, bölüme ve sınıf düzeyine göre farklılık gösterip

göstermediğini ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar t testi ve ANOVA sonuçları incelenmiştir. Tablo 2’de bağımsız gruplar t-testi sonuçları sunulmuştur. Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre (Tablo 3), kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puan ortalaması erkeklerin puan ortalamalarından yüksektir. Kadın ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($t(448)= 9.78$), $p<.05$, Cohen $d=.41$). Bu farklılığın etki büyüklüğünün orta olduğu görülmektedir (Cohen, 1988).

Tablo 3.

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ölçek Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	X	SS	t	p
Toplumsal Cinsiyet Rollerini	Kadın	327	174,49	12,89	9.78	.00**
	Erkek	123	155,75	19,72		
<i>SD=448</i>						

** $p < .01$

Bölüm değişkenine göre bağımsız gruplar t-testi sonuçları (Tablo 4), öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puan ortalamaları arasındaki farkın ise anlamlı olduğunu ortaya koymuştur ($t(463)= -3.91$), $p<.05$, Cohen $d=.18$). Psikoloji bölümü öğrencilerinin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu farklılığın etki büyüklüğünün küçük olduğu görülmektedir (Cohen, 1988).

Tablo 4.

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ölçek Puanlarının Bölüm Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

	Bölüm	n	X	SS	t	p
Toplumsal Cinsiyet Rollerini	PDR	192	165,51	17,85	-3.91	.00**
	Psikoloji	273	171,87	16,43		
<i>SD=463</i>						

** $p < .01$

Öğrencilerin sınıf düzeyine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı ANOVA ile test edilmiştir. Her iki bölüm için de sınıf düzeylerine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı [$p>.05$] görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5.

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

n, X ve SS Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Psikoloji	n	X	SS	Var. K.	K.T.	SD	K.O.	F	p	
Toplumsal Cinsiyet Rollerini	1	72	171,98	17,15	G. Arası	1468,95	3	489,65	1,83	.142
	2	68	174,52	15,83	G. İçi	71984,06	269	267,59		
	3	71	172,64	14,29	Toplam	73453,01	272			
	4	62	167,96	18,09						
PDR	n	X	SS	Var. K.	K.T.	SD	K.O.	F	p	
Toplumsal Cinsiyet Rollerini	1	45	162,55	18,79	G. Arası	937,54	3	312,51	.981	.403
	2	44	167,68	17,57	G. İçi	59918,43	188	318,71		
	3	47	167,80	16,10	Toplam	60855,97	191			
	4	56	164,25	16,67						

Araştırmanın ikinci alt problemini test etmek amacıyla öğrencilerin çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeğinin iki alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları incelenmiştir. Tablo 5’te çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçek puanlarının cinsiyet değişkenine göre bağımsız gruplar t-testi sonuçları sunulmuştur. Kadın ve erkek öğrencilerin düşmanca cinsiyetçilik ($t(448) = -13,20$), $p < .05$, Cohen $d = .52$) ve korumacı cinsiyetçilik puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($t(448) = -3,86$), $p < .05$, Cohen $d = .17$). Sonuçların etki büyüklüğünün düşmanca cinsiyetçilik için orta büyüklükte, korumacı cinsiyetçilik için ise küçük olduğu söylenebilir (Cohen, 1988).

Tablo 6.

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçek Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	X	SS	t	p
Düşmanca Cinsiyetçilik	Kadın	327	27,09	9,96	-13,20	.00**
	Erkek	123	41,53	11,27		
Korumacı Cinsiyetçilik	Kadın	327	30,84	11,05	-3,86	.00**
	Erkek	123	35,34	10,92		

SD=448

** $p < .01$

Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçek puanlarının bölüm değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız gruplar t-testi ile test edilmiştir (Tablo 6). Psikoloji ve PDR öğrencilerinin düşmanca cinsiyetçilik ($t(463)= 3,08$), $p<.05$, Cohen $d=.14$) ve korumacı cinsiyetçilik puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmüştür ($t(463)= 2,39$), $p<.05$, Cohen $d=.11$). T testi sonuçları psikoloji bölümü öğrencilerinin düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik puan ortalamalarının daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Bu farklılıkların etki büyüklüğünün küçük olduğu görülmektedir (Cohen, 1988).

Tablo 7.

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçek Puanlarının Bölüm Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

	Bölüm	n	X	SS	t	p
Düşmanca Cinsiyetçilik	PDR	192	33,20	11,95	3,08	.002**
	Psikoloji	273	29,72	11,99		
Korumacı Cinsiyetçilik	PDR	192	33,48	11,16	2,39	.017**
	Psikoloji	273	30,98	11,04		

SD=463

** $p<.05$

Tablo 8’de öğrencilerin çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçek puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonuçları sunulmuştur. Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre, PDR bölümünde okuyan öğrencilerin düşmanca cinsiyetçilik puan ortalamalarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık saptanmazken ($F(3,188)=3.12$, $p>.05$); psikoloji bölümünde okuyan öğrencilerin ortalamalarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmuş, ($F(3,269)=3.12$; $p<.05$, $\eta^2=0.03$). Bu farklılığın etki büyüklüğünün küçük olduğu görülmektedir (Cohen, 1988). Bu anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Kullanılacak analizi belirlemek için Levene’s testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olduğu saptanmıştır [$p>.05$]. Varyansların homojen olduğu, grupların örneklem sayısının eşit olmadığı durumlarda kullanılması önerilen (Kayri, 2009) Scheffe testi sonuçları farklılığın birinci ve ikinci sınıf düzeyleri arasındaki farklılıktan kaynaklandığını ortaya koymuştur. İkinci sınıf öğrencilerinin düşmanca cinsiyetçilik puan ortalamasının daha düşük olduğu

sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 8.

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

n, X ve SS Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Psikoloji	n	X	SS		Var. K.	K.T.	SD	K.O.	F	P
Düşmanca Cinsiyetçilik	1 ^a	72	32,51	10,91	G. Arası	1315,65	3	438,55	3,12	.027*
	2 ^b	68	26,44	12,48	G. İçi	37809,18	269	140,55		
	3	71	29,53	11,01	Toplam	39124,84	272			
	4	62	30,29	13,06						
PDR	n	X	SS		Var. K.	K.T.	SD	K.O.	F	P
Düşmanca Cinsiyetçilik	1	45	34,62	13,20	G. Arası	189,24	3	63,08	,438	.726
	2	44	32,65	12,45	G. İçi	27105,83	188	144,18		
	3	47	31,91	10,66	Toplam	27295,07	191			
	4	56	33,57	11,7						
n, X ve SS Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Psikoloji	n	X	SS		Var. K.	K.T.	SD	K.O.	F	P
Korumacı Cinsiyetçilik	1 ^a	72	34,19	10,20	G. Arası	1642,90	3	547,63	4,66	.003*
	2 ^b	68	27,5	10,59	G. İçi	31553,03	269	117,298		
	3	71	31,73	10,69	Toplam	33195,94	272			
	4	62	30,22	11,89						
PDR	n	X	SS		Var. K.	K.T.	SD	K.O.	F	P
Korumacı Cinsiyetçilik	1	45	35,2	10,46	G. Arası	317,32	3	105,77	.847	.470
	2	44	32,59	11,73	G. İçi	23478,65	188	124,88		
	3	47	34,38	9,81	Toplam	23795,97	191			
	4	56	32,07	12,28						

** $p < .01$

Bir diğer bulgu ise, PDR bölümünde okuyan öğrencilerin korumacı cinsiyetçilik puan ortalamalarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık olmadığını ($F(3,188)=.847$, $p > .05$); psikoloji bölümünde okuyan öğrencilerin puan ortalamalarının ise sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur ($F(3,269)=4,66$; $p < .05$, $\eta^2=0.04$). Bu işlemin ardından post-hoc analizi yapılmıştır. Varyansların homojen olduğu saptanmış [$p > .05$], varyansların homojen olduğu durumlarda kullanılan Scheffe testi sonuçları farklılığın birinci ve ikinci sınıf düzeyleri arasındaki farklılıktan

kaynaklandığını ortaya koymuştur. Sonuçlara göre, ikinci sınıf öğrencilerinin korumacı cinsiyetçilik puan ortalamasının daha düşük olduğu görülmüştür.

4.2. Nitel Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında, Psikoloji ve PDR lisans öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının, mesleki çalışmalarına etkisine ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan verilerin içerik analizi sonuçları ise şöyledir.

<i>Kategori, tema ve alt temalar</i>	<i>n</i>
Cinsiyet Tercihi	
Danışanın hemcins/karşı cins profesyoneli seçmesi	
Danışanın Sorun Alanı	4
Danışanın Kendini Açması	6
Ruh sağlığı çalışanının hemcins/karşı cins danışan seçmesi	
Etik Sorumluluk-Eşit Davranma	8
Ruh Sağlığı Çalışanına İlişkin Varsayımlar	
Kadınlar daha iyi bir dinleyici	3
Kadınlar daha iyi anlar	1
Kadınlar daha duygusal	1
Kadınlar daha şefkatli	1
Danışana İlişkin Varsayımlar	
Kadın danışanın kendini daha kolay/zor açması	2
Erkek danışanın daha kolay/zor açması	2
Kadınla erkek farklı düşünce yapılarına sahip olması	2
Ruh Sağlığı Çalışanının Müdahaleleri	
Farkındalık kazandırma	3
Tutum değiştirmeye çalışma- tepkisel davranma	2
Etik davranma	4
Ruh Sağlığı Çalışanının İhtiyaçları	
Eğitimler, seminer, söyleşilere katılma	6
Ders alma	2
Bireysel araştırmalar	6
Süpervizyon alma	1
Mesleki eğitim – lisans eğitimi	1
Gözlem yapma	3
Konsültasyon alma	1

Cinsiyet Tercihi

Danışanın hemcins/karşı cins profesyoneli seçmesi: Katılımcılar, danışanın psikolojik yardım almayı gerektiren sorun alanının ruh sağlığı çalışanının cinsiyetine ilişkin tercihini etkileyebileceğini belirttikleri görülmektedir. Aynı zamanda danışan ile ruh sağlığı

çalışanının cinsiyetin benzer ya da farklı olmasının danışanın kendini açmasında zorlaştırıcı ya da kolaylaştırıcı etkileri olduğuna ilişkin görüşleri bulunmaktadır.

- **Danışanın Sorun Alanı:** Bu kapsamda cinsel konular ve karşı cinsle ilişkiler alt temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Katılımcıların ifadelerine göre, danışanlar cinsel konuları anlatacakları zaman ruh sağlığı çalışanı olarak hemcinsini tercih edebilmektedir. Karşı cinsle ilgili yaşantıları da ruh sağlığı çalışanının cinsiyetine dair tercihi etkileyebilmektedir. Söz konusu temaya ilişkin katılımcıların ifadelerinden alıntı örnekleri aşağıda sunulmuştur:

“Bir erkek belki beni tercih edip gelmeyecek, bir sorununu benimle açmayacak erkeksel olabilir ya da ailesine bir sorun olabilir. Beni kadın olarak görüp bana bunu açmayabilir ya da bir erkek mesela ikili ilişkilerinde kız arkadaşıyla sorun yaşıyorum belki o beni daha iyi anlar diyerek de gelebilir.” (K5, PDR3, Kadın)

“... cinsellikle ilgili bir sıkıntı varsa ilişkide ve kendisi de belki ona bu güne kadar öğretip öğretilen toplumsal rollerden dolayı veya cinsellik konusunda ona uygulanan baskılardan dolayı karşı cinsle çok rahat aktaramayabileceğini düşünerek belki beni tercih etmeyebilir.” (K1, PSİ3, Erkek)

“Çok çok özel durumlar olabilir mesela bir kadın anne olamayacağını öğrenmiş olabilir bu yüzden de işte herhangi bir kadın psikologun onu anlayacağı ya da anlamayacağını düşünüp ona göre bir cinsiyet seçebilir.” (K4, PSİ4, Kadın)

-**Danışanın Kendini Açması:** Ruh sağlığı çalışanının karşı cinsten ya da hemcinsi olmasının danışanın kendini açmasını kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı olmasına ilişkin ifadeler ise şöyledir.

“Danışan erkeksen belki kafasındaki her şeyi birden anlatabilir ama bir kadın biraz daha kapalı konuşabilir.” (K2, PSİ4, Erkek)

“Karşı cinsten danışan beni tercih etse bile belki de bana başvurduğu zaman benden hizmetimden yararlanmak istediği zaman bu süreci çok rahatlıkla anlatamayabilir.” (K1, PSİ3, Erkek)

“Şu bir gerçek kadınlar daha rahat hissedecektir. Erkekler biraz hani sorunlarını belki kısmen rahat hissetmeyecekleri için değiştirerek de anlatabilirler.” (K11, PSİ1, Kadın)

Ruh sağlığı çalışanının hemcins/karşı cins danışan seçmesi: Alıntılarda da görüldüğü üzere, katılımcılar, ruh sağlığı çalışanının danışanın cinsiyetine ilişkin bir tercihi olmaması gerektiğine vurgu yapmış, etik davranış göstermeleri, her iki cinsiyetten danışana da eşit davranması gerektiğini belirtmiştir.

“Benim için aslında [danışanın cinsiyetine dair] hiçbir problem yok yani sonuçta karşımdakini bir insan olarak görüyorum o cinsiyet benim için odaya geldiği zaman cinsiyet önemli değil.” (K9, PDR4, Erkek).

“Psikolojik danışman herkese eşit mesafede yaklaşabilmeli ve bunu hissettirebilmeli.” (K10, PSİ2, Erkek)

Ruh Sağlığı Çalışanına İlişkin Varsayımlar

Katılımcılar, danışanların “kadınların daha iyi bir dinleyici olduğu”, “kadınların daha iyi anladığı”, kadınların daha şefkatli ve duygusal olduğu” şeklinde varsayımları olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı, varsaydıkları bu durumların, danışanların kadınları seçmesinde etkili olabileceğini düşünmektedir. Bir katılımcı da danışana soracağı soruları bu doğrultuda düzenleyebileceğini ifade etmiştir.

“Biraz toplumdaki bakış açısı da olabilir. Kadınlar daha iyi dinler daha iyi anlar gibi. Kadınları daha çok seçeceklerini düşünüyorum nedense.” (K3, PDR4, Kadın)

“...kadın olarak bizim daha şefkatli daha anaç olduğumuzu düşünerek insanlar bence daha çok kadın psikolog tercih ediyorlar.” (K4, PSİ4, Kadın)

“...kadın evlidir, evliliğini anlatıyordur, kadına, biraz daha duygusallaştığı için sorularımı ona göre seçebilirim.” (K2, PSİ4, Erkek)

Danışana İlişkin Varsayımlar

Katılımcılar, danışanların da cinsiyetine bağlı olarak farklı özellikler gösterebileceklerine değinmişlerdir. Bu farklılıklar, düşünce tarzındaki ve kültürel değerlerdeki farklılıklar olarak aktarılmıştır. Sözü edilen farklıları “kadın danışan kendini daha kolay/zor açar, kadınla erkek farklı düşünce yapılarına sahiptir, erkekler daha kolay/zor anlatır.” şeklinde belirtmek mümkündür.

“Psikolojik danışmanların iki cinsiyetin de genel düşüncelerini bilmeleri gerektiğini düşünüyorum. Yani hem biyolojik anlamında hem düşünce anlamında neye doğru yönelimler bunu bilerek o terapi sürecinde ilerlemeleri gerektiğini düşünüyorum. Çünkü cinsiyet farklılıkları düşünceler üzerinde de etkili oluyor... Kadınların olaylara vereceği tepkiler ve duygusal değişimleri erkeklere göre daha farklı olabiliyor” (K11, PSİ1, Kadın)

“...olaylara iki cinsiyetin de bakışı farklı oluyor hem bu biraz şeyle de alakalı olabilir hani kültürel de alakalı olabilir en basitinden cinsi ağırlık üzerine kadın belki çok daha utanarak anlatabilirken erkek daha rahat anlatabilir.” (K11, PSİ1, Kadın)

“...erkek danışan kendini daha zor açıyormuş, kadınları kendini daha iyi ifade edebiliyor.” (K3, PDR4, Kadın)

“Erkek danışan kafasındaki her şeyi birden anlatabilir, ama kadın biraz daha kapalı konuşabilir. Kadının tepkisini tam olarak ölçemediğim için ona daha temkinli soru sorarım. Tabi herkes de aynı değil.” (K2, PSİ4, Erkek)

Ruh Sağlığı Çalışanının Müdahaleleri

Katılımcılar, danışanlarının benimsedikleri toplumsal cinsiyet rolleri ile kendi rolleri arasında farklılıklar olduğunda danışana farkındalık kazandırma, tepkisel davranma, nötr/etik davranma olarak başlıklandırılan müdahalelerden söz etmiştir. Alıntılar aşağıda sunulmuştur.

-Farkındalık kazandırma:

“Amacım orda onun böyle bir rolü üstlendiğini farkına varmasını sağlamak olur onun farkında olsun başka seçeneklerinde olduğunun farkında olsun hiçbir role bürünmesine gerek olmadığını farkına getirmeye çalışırım. Tüm seçenekleri önüne sunmaya çalışırım bilinç düzeyine aktarmaya çalışırım ondan sonra ona kalır gerisi öyle düşünüyorum.” (K7, PDR2, Kadın).

“Benim buradaki tutumum eşitlikçi olacaktır ama hanı bunu bir dayatma şeklinde değil de sanırım bununla ilgili konuşabiliriz bu işte sohbette ben eşitlikçi düşünüyordum kendisi geleneksel düşünüyordur ama bunu konuşarak tutumu o an konuşuruz konuşma süreci tutumu etkiler diye düşünüyorum.” (K10, PSİ1, Erkek)

-Tutum değiştirmeye çalışma- tepkisel davranma:

“[Geleneksel tutuma sahip danışanla çalışırken] İlk başta ön yargılı olabiliyim yani belli bir süre yıkabilir miyim bilmiyorum ama başta bir ön yargım olacağını düşünüyorum... Karışık yani nasıl davranacağımı bilemem muhtemelen bir yandan ön yargının kötü bir şey olduğunu bilirim ama bir yandan da onunla savaşmaya çalışırım savaşamayabilirim yani. Bir ikileme düşebilirim.” K3, PDR, Kadın)

“Muhtemelen o konularda çok objektif olamıyorum diye düşünüyorum. Eğer danışanım çok fazla gelenekçiye o söylediği gelenekler benim kafamdaki profilde yanlışsa muhtemelen düşüncelerini değiştirmeye çalışırım diye düşünüyorum. Hani çünkü bana göre o bir dayatmadır ve bunu sadece kendisi düşünmüyordur başkalarına dayatıyordur. Ben onun düşüncelerini değiştirebilirim o da başkalarının düşüncelerini değiştirebilir.” (K4, PSİ4, Kadın)

“Kendi fikirlerimde empoze etme şekli değil de eğer bu [geleneksel] tutumların ona zarar verdiğini görüyorsam açıkçası onları değiştirmeye çalışırım. Mesela sosyalleşmek isteyen birisi bir danışan fakat kadın danışan olsun erkeklerle sosyalleşmek istemiyor ya da sosyalleşemiyor, açıkçası toplum herhangi inancından dolayı diyelim bu ona zarar veriyorsa eğer sosyalleşmesini engelliyorsa bunun üzerine çalışmak isterim açıkçası değiştirmek isterim kafasındaki düşünceleri ya biraz yanlış inançlar gibi aslında.” (K9, PDR4, Erkek)

-Etik davranma:

“Önemli olan karşıdaki insan bir problemle geliyor ve ona en iyi şekilde nasıl yardımcı olabiliyim bu hangi kimliğe sahipsem sahip olayım benim düşünmem gereken tek şey bu ona yardımcı olabilmek bu amaçla yaklaşırım isterse bana çok zıt olsun sadece bu şeyi hani nasıl desem üslubumu belki biraz daha değiştirebilirim onunla konuşurken onun dışında yaklaşımım farklı olmayacaktır.” (K11, PSİ1, Kadın)

Ruh Sağlığı Çalışanının İhtiyaçları

Katılımcılar, toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik danışma sürecine olası etkilerine dair farkındalık kazanma, bilgi edinme, becerilerini geliştirme konusundaki ihtiyaçlarını belirtmişlerdir. Bunları eğitimlere, seminerlere katılarak, bireysel olarak araştırmalar yaparak, lisans eğitiminde çeşitli dersler aracılığıyla, bireyleri gözlemlenme yoluyla kazanabileceklerini belirtmişlerdir. Bir katılımcı da süpervizyon sürecinin katkısı olabileceğini ifade etmiştir. Tüm katılımcıların toplumsal cinsiyet rolleri ve psikolojik yardım sürecine ilişkin etkilerine dair bilgi ve beceriler edinme ve genel olarak öğrenme isteği olduğu anlaşılmıştır. Bu ifadelerle ilişkin alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Çevremde her türden düşünen insan var öyle diyebilirim hem çok sonuna kadar eşitlikçi olan da var sonuna kadar kültürel bağlara sahip olan da ya da ortasını tutturan da var hani bu biraz şeyle alakalı insanları tanımak çevreyi gözlemlemekle alakalı biraz da onları nasıl desem onları anlatan kitapları okumak yani o insanların düşüncelerini içeren kitaplar okuyarak aslında onları öğrenebiliriz.” (K11, PSİ1, Kadın)

“Çeşitli eğitimler varsa çok bilgim dahilinde değil tabii ki ama hepsini almak isterim öncelikle özellikle karşı cins hakkında onun toplumdaki rolü ve ona toplum tarafından yüklenen herhangi bir kimlik ya da statü şeylerini daha ayrıntılı öğrenmek ve bilimsel olarak öğrenmek isterim yani tabi ben de toplumun bir bireyi olarak gözlemleyebiliyorum ama bunun birde bilimsel boyutu var yani o boyutunu öğrenmek isterim bunun yardımcı olacağını düşünüyorum.” (K8,PSİ1, Kadın)

“Şu an bazı okumalar kendimce yaptım ettim ama ben bile farkında olmadan beklide yanlış yaptığım şeyler olabiliyor kendimle çelişen davranışlar sergiliyor olabilirim bilmediğimden kaynaklı ya bunun açıkçası daha iyi bir şey görmek isterim öğretim bunun için birkaç kere böyle şeylere katılmışım toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine konferans seminer tarzı şeylere okumalar kendimce yaptım ama tabi daha bir kapsamlı bir şey öğrenmek isterim. Özellikle psikolojik danışmaya yönelik olursa daha çok.” (K9, PDR4, Erkek)

“Bence asıl önemli olan süpervizyon aldıkları kişinin bu olaylara nasıl baktığıyla alakalı yani süpervizyon veren kişi cinsiyetçi ise ve terapist adayı da bu süreçten etkilenebilir olumsuz bir şekilde ve bunu da kendi danışanlarına yansıtabilir belki ve danışan seçimini de buna göre yapabilir belki bu biraz usta çırak ilişkisi ile yürüdüğü için terapistlik yani birazcık ta üst merciinin nasıl baktığı bu olaylara nasıl yaklaştığı da önemli. Yani ilk aşamada süpervizyon veren kişilerin yüksek lisans programlarındaki akademisyenlerin bu olaylara nasıl baktığı ve onlara belki ilk aşamada farkındalık kazandırılmalı bundan sonra... Kadın çalışmaları, toplumsal cinsiyet ana bilim dalı, psikoloji bölümünde ders açabilirler. Seçmeli olarak ya da zorunlu da olabilir. Bu şekilde bir farkındalık kazandırılabilir bu konuda.” (K1, PSİ4, Erkek)

BÖLÜM IV

TARTIŞMA ve YORUM

5.1. Nicel Bulgulara İlişkin Tartışma

Araştırmanın bulgularından ilki, toplumsal cinsiyet rolleri tutum puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılığına ilişkindir. Kadın ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puan ortalaması erkeklerin puan ortalamalarından yüksektir. Çelişik duygulu cinsiyetçiliğe dair bulgular da kadın ve erkek öğrencilerin düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu ortaya koymuştur. Literatürde cinsiyetin toplumsal cinsiyet algısında belirleyici olduğunu (Esen ve diğ., 2017) ve erkeklerin daha geleneksel tutuma sahip olduğunu ortaya koyan araştırma sonuçlarının (Vefikuluçay ve diğ., 2007) bu bulgularla paralellik gösterdiği görülmektedir. Yine, erkek öğrencilerin düşmanca cinsiyetçilik puanlarının kızlardan yüksek olduğunu ortaya koyan (Alptekin, 2014; Taşdemir ve Sakallı, 2010) araştırma sonuçlarından söz etmek mümkündür. Öte yandan Taşdemir ve Sakallı (2010) araştırmasında korumacı cinsiyetçilik puanlarında ise cinsiyetler arasında bir fark olmadığını tespit etmiştir. Alptekin ise (2014) kız öğrencilerin korumacı cinsiyetçiliklerinin daha yüksek düzeyde olduğunu ve kız öğrencilerin korumacı cinsiyetçiliğin etkisinde kaldıklarını belirlemiştir. Başka bir çalışmada da erkek rehber öğretmenlerin cinsiyetçilik düzeyi de kadın rehber öğretmenlerin cinsiyetçilik düzeyinden daha yüksek bulunmuştur (Dinçer, 2016). Bu araştırma da kadın ve erkek öğrencilerin korumacı cinsiyetçilik tutum puan ortalamaları arasındaki farkın, düşmanca cinsiyetçilik tutum puan ortalamaları arasındaki farktan daha az olduğunu göstermektedir. Araştırmalarla da desteklendiği üzere erkeklerin düşmanca cinsiyetçilik tutum puanların yüksekliği bir yanıyla şaşırtıcı olmasa da, üniversite öğrencisi ve ruh sağlığı çalışanı adayı olarak düşündürücü bir bulgudur. Korumacı cinsiyetçilik tutum puanları kadınlarda daha düşük çıksa da her iki cinsiyetten de öğrencilerin cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren algılara sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, öğrencilerin puan ortalamalarının bölüme göre farklılaşmasını ortaya koymaktadır. Psikoloji bölümü öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Dolayısıyla psikoloji bölümü öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha eşitlikçi tutuma

sahip oldukları söylenebilir. Aynı zamanda psikoloji bölümü öğrencilerinin korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik puan ortalamalarının daha düşük olması, iki bulgunun birbirini desteklediğini göstermektedir. Psikoloji bölümünde de sosyal psikoloji, gelişim psikolojisi gibi derslerde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde önemle durulmasının (Dökmen, 2010) bunda etkili olabileceği düşünülmektedir. Ancak PDR bölümünde de benzer içerikte derslerin olmasına rağmen bu farklılığın olması, bu noktada, farkı neyin yarattığının incelenmesine ihtiyaç olduğunu düşündürmektedir.

Bu konuda oldukça sınırlı sayıda araştırma olsa da Dinçer'in (2016) yaptığı bir çalışmada İstanbul'daki rehber öğretmenlerin cinsiyetçilik düzeylerinin ortalamasının üstünde olduğunu tespit etmiştir. Ancak iki bölümün öğrenci profilleri arasında net bir ayırmadan söz etmek mümkün olmayacaktır. Lisans eğitim programları da bu konuda belirleyici görünmediği düşünülmektedir. Oysa ki bölüm değişkeninin bir farklılaşmayı beraberinde getirip getirmediğinin ortaya koyulması, lisans programlarının içeriği ve planlanacak eğitim programlarının düzenlenmesi konusunda fikir vermesi açısından önemlidir. Kuşkusuz, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıları etkileyen pek çok faktörün de etkisi olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer, toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumu, anne- baba eğitim durumu, anne-baba tutumu gibi değişkenlerin de etkisini ortaya koyacak, bulguların tümünü birlikte değerlendirme fırsatı sunacak çalışmalara ihtiyaç olduğu ortadadır.

Her iki bölüm için de sınıf düzeylerine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir. Aylaz ve diğerleri (2011) da çalışmasında sınıf düzeyine göre bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Sınıf düzeyinin bir farklılaşma yaratmaması, lisans programlarının öğrencilerin tutumunda, algısında bir değişim yaratacak etkide olmadığını düşündürürken, doğası gereği derslerde cinsiyet eşitliğine değinilmesinin de yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Nitekim gelişim, kişilik ve psikolojik danışma kuramları, insan davranışı, sosyal psikoloji, sosyal antropoloji gibi derslerde toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri, cinsiyet eşitliği gibi konuların ele alınması çok olasıdır. Örneğin feminist terapi, psikolojik danışma/terapi kuramları kapsamında yer alan bir konudur. Ancak bu konuların kuramsal olarak aktarılmasının, öğrencilerde bir tutum geliştirme ve değişiklik yapma etkisi yaratmadığı ortadadır. Nitekim böyle bir amaçtan söz etmek de mümkün olmayacaktır. Benzer şekilde psikolojik danışma becerilerinin, görüşme becerilerinin

aktarıldığı derslerde kadın ya da erkek danışanların kültürün etkisiyle farklı tepkiler gösterebileceğine değinilme olasılığı tartışılabilir. Söz konusu dersler, öğrencilerin farkındalık kazanmasında ilk basamak olarak hizmet edebilir. Ancak tutum geliştirme konusunda etkisiz olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bir açıdan lisans programının etkisini de ortaya koyan bu bulguda sınıf düzeylerinin bir farklılaşma yaratmaması bununla açıklanabilir. Aynı zamanda bilinmektedir ki, bilişsel farkındalıkların artması yeterli olmamakta, davranış değişikliği yaratmak aynı oranda hızlı ve kalıcı olmamaktadır (Koçyiğit-Özyiğit ve diğ., 2017).

Öte yandan psikoloji bölümü öğrencilerinin hem korumacı hem de düşmanca cinsiyetçilik puan ortalamalarının sınıf düzeylerine göre farklılaştığı, bu farklılığın birinci ve ikinci sınıflar arasındaki farktan kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde benzer çalışma gruplarında ya da üniversite öğrencilerinde sınıf düzeyinde farklılığı ortaya koymayı amaçlayan araştırmalara rastlanmamıştır. Ancak genel bağlamda daha düşük eğitim düzeyine sahip olanların cinsiyetçi tutumlara daha fazla eğilimli olduklarını ortaya koyan araştırma sonuçları mevcuttur (Vaamonde ve Omar, 2017). Tüm öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça cinsiyetçilik puanlarının düştüğü görülmektedir. Ancak yalnızca birinci ve ikinci sınıf düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olması, bunun öğrencilerin önceki yaşantılarının bir sonucu olabileceğini de düşündürmektedir. Birinci sınıfta farklı kültürel geçmişlere sahip daha geleneksel ve cinsiyetçi bir bakış açısına sahip olan öğrencilerin, üniversite yaşamına geçiş yapmalarıyla bu tutumlarında farklılık oluşmaya başladığı düşünülebilir. Üniversitede birinci sınıfta tamamlamak, farklı özelliklere sahip bireylerle karşılaşmayı, birlikte yaşamayı, o güne kadar öğrendiği davranış kalıplarını, düşünce tarzını sorgulamayı sağlamış olabilir. Ancak bu farklılığı açıklayan farklı faktörlerin de olabileceği düşünülmektedir.

5. 2. Nitel Bulgulara İlişkin Tartışma

Araştırmanın nitel bulguları, öğrencilerin, danışan ve psikolojik danışman/terapist cinsiyet eşleşmeleri, danışanın toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumunun psikolojik yardım sürecinde nasıl etkileri olabileceği hakkındaki görüşlerini sunmaktadır. Öğrenciler, danışanların ruh sağlığı hizmeti alacağı kişinin hemcinsi ya da karşı cinsten biri olmasına dair tercihlerinin, yardım alacakları sorun alanına göre değişebileceğini

belirtmiştir. Sorun alanına göre terapistin cinsiyetine ilişkin tercihin değiştiğini ortaya koyan araştırma sonuçları da bu bulguyu desteklemektedir (Haskan Avcı ve diğ., 2019; Landes ve diğ., 2013; Waller ve Katzman,1998).

Aynı zamanda öğrencilerin kadın ya da erkek danışanın, kendini daha rahat açabileceği cinsiyetle çalışmayı tercih ettiklerini düşündükleri görülmektedir. Benzer şekilde Landes ve diğerleri de (2013) danışanların kadın psikolojik danışmanlara kendilerini daha rahat açtıkları ve rahat hissettiklerini ortaya koymaktadır. Haskan Avcı ve diğerlerinin (2019) araştırma bulguları da katılımcıların tercih nedenlerine bakıldığında “psikolojik danışmanla daha rahat konuşabilme, kendisiyle benzerlik bulma, daha iyi anlaşılabilmesini umma ve farklı perspektifleri görebilme” gibi sebepler dikkat çekmektedir. Bu tercih nedenlerinden bir diğeri de bu çalışmada ortaya çıkmıştır. Bulgular, katılımcıların ruh sağlığı çalışmasının cinsiyetine ilişkin danışan tercihlerinde, danışanın sorun alanının belirleyici olabileceği görüşüne sahip olduklarını göstermektedir. Katılımcılar, danışanların paylaşacakları cinsel konular olduğunda hemcinsi olan profesyonellerle çalışma eğiliminde olabileceğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda karşı cinsle ilişkilerini paylaşmak isteyen bir danışanın farklı bakış açıları görmek adına karşı cinsten profesyoneli tercih edebileceği de belirtilmiştir. Benzer şekilde Haskan Avcı ve diğerlerinin (2019) araştırmasında da cinsel konular söz konusu olduğunda hem erkek hem de kadın katılımcıların psikolojik danışman tercihlerinin hemcinsleri olduğu görülmektedir. Ayrıca kadın katılımcıların romantik ilişkiler konusunda hemcins tercihinde bulunurken, erkek katılımcıların daha fazla karşı cins tercihinde buldukları görülmüştür. Literatürde de kadınların kişisel konularda kadın psikolojik danışman seçimlerinin daha fazla olduğu sonucunu ortaya koyan araştırmalar mevcuttur (Fuller, 1964; Yanico ve Hardin, 1985). Mesleki ve eğitsel konularda, erkek psikolojik danışmanların daha fazla tercih edildiği de bilinmektedir. Araştırma sonuçları, danışanların tercihleriyle, ruh sağlığı çalışmanı adayları olarak öğrencilerin bu tercihe ilişkin varsayımlarının uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bir araştırma sonucu da aynı cinsiyetten hasta ve terapistlerin dünya ve sorunlar üzerinde benzer bakış açıları olabileceğini, hemcinslerle çalışıldığında daha iyi ilişki kurulduğunu, terapiyi tamamlama ihtimalinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Wintersteen, Mensinger ve Diamond, 2005). Zane ve Ku (2014) da araştırmasında aynı cinsiyetten olan danışan terapist eşleşmelerinin danışanın cinsel konularda kendini açmada

kolaylaştırıcı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ancak cinsiyet eşleşmeleri ve psikolojik yardım sürecine etkisi ile ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu noktada danışanların tercihlerini daha iyi kavramanın, tedavinin başlangıcında en uygun terapist-danışan eşleşmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir (Cole, Petronzi, Singley ve Baglieri, 2019). Bu noktada yürütülen ruh sağlığı hizmeti bir kurum bünyesinde ise kurumun, diğer taraftan da ruh sağlığı çalışanın sorumluluğundadır. Kurumlar, danışanlara terapistin cinsiyeti hakkındaki tercihlerini sormayı tercih edebilir (Landes, ve diğ., 2013).

Araştırmanın diğer bulguları, kadın ya erkek ruh sağlığı çalışanlarına ilişkin “Kadınlar daha iyi bir dinleyicidir.”, “Kadınlar daha iyi anlar.” şeklindeki algıları dikkat çekmektedir. Yine Haskan Avcı ve diğerlerinin (2019) araştırma bulguları, katılımcıların erkek psikolojik danışmanlara ilişkin yüzeysel, gerçekçi, aile babası, yargılayıcı ve anlayışlı gibi ifadeler kullandığını, kadınların paylaşımcı, anlaşılır ve daha empatik olması gibi algılar kadın psikolojik danışman seçimine katkı sağladığını ortaya koymuştur. Aynı zamanda ayrıntıcı, yargılayıcı ve anneliklerini sürece yansıtacak olmaları yönündeki algılar katılımcıların kadın yerine erkek psikolojik danışman tercihlerinin nedenleri olarak görülmüştür. Buradan hareketle söz konusu tercihlerde bireylerin toplumsal cinsiyet algılarının etkili olduğunu öne sürmüştür. Bu çalışmada da katılımcıların bu varsayımları ifade etmeleri, benzer toplumsal cinsiyet algılarına sahip olduklarını ya da bu tutumları sıklıkla gözlemlemiş olabileceklerini düşündürmektedir. Öte yandan katılımcıların bu inançlarının nasıl oluştuğu, hangi deneyimlerin etkisiyle bu algıya sahip oldukları bilgisini edinmenin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Cinsiyet ve cinsiyet rollerinin etkisinin terapötik bir şekilde ele almak, ruh sağlığı çalışanlarının mesleki ve etik sorumluluğudur. Bulgular bu bağlamda, etik davranış ve etik yeterlilik çerçevesinde de değerlendirilmiştir. Katılımcıların, kendisinden farklı bir cinsiyet rolü tutumuna sahip, ya da geleneksel cinsiyet rollerine sahip danışanlarla çalışırken, önyargılı olabileceklerinden, tutumunu değiştirmeye çalışacaklarından, nötr kalarak farkındalık kazandırmaya çalışacaklarından söz etmişlerdir. Birer ruh sağlığı çalışanı olacak katılımcıların etik hususlara değinmesi umut verici olsa da, danışanlarının tutum ve değerlerin yanlış/zarar verici olduğunu temel alarak değişiklik yaratma haklarının olmadığını bilmeye ihtiyaç duydukları söylenebilir. Dolayısıyla psikolojik

yardım sürecini yürütürken önceliklerinin danışanın iyiliği olduğunu akıllarında tutmalarının önemini vurgulamak gerekmektedir.

Amerikan Psikolojik Danışmanlık Derneği (ACA, 2014), toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin konuların danışma sürecine olan etkisinin önemine vurgu yapmaktadır. Yine Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği (2004) “Yaş, kimlik, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, etnik köken, din, mezhep, sosyo-ekonomik düzeye ve engelli oluşa ilişkin konularda baskı ve ayrımcılık yapmaz.” “Psikolog kendi kişisel, kültürel ve sosyal geçmişinin, cinsel yöneliminin getirdiği kısıtlamaların çalışmalarını etkileyebileceğinin farkındadır. Bu kısıtlamaların yol açabileceği olumsuzlukları en aza indirmek için uygun adımları atar.” ifadeleriyle bu konudaki tavrını ortaya koymaktadır. Bu noktada cinsiyet farklılıklarının psikolojik yardım süreçlerini nasıl etkilediğinin anlaşılmasında alınan eğitimin vurgusunun arttığı (Wintersteen ve diğ., 2005), çok kültürlü eğitimin kritik öneminin de bir kez daha ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu sonuçtan hareketle çokkültürlülük bağlamında cinsiyet ve cinsiyet rollerinin ele alınması, psikolojik yardım sürecindeki etkisinin irdelenmesi, çokkültürlü psikolojik danışma/terapi ile ilgili planlanan eğitimler ve dersler için de kritik bir konu başlığı olarak görülebilir.

Bulgular, katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik danışma sürecine olası etkilerine dair farkındalık kazanma, bilgi edinme, becerilerini geliştirme konusundaki ihtiyaçlarını belirttiğini ortaya koymaktadır. Bu ihtiyaçları için eğitimlere, seminerlere katılmayı, bireysel olarak araştırmalar yapmayı, lisans eğitiminde çeşitli dersler aracılığıyla, bireyleri gözlemlene yoluyla kazanabileceklerini belirtmişlerdir. Bir katılımcı da süpervizyon sürecinin katkısına değinmiştir. Bu bilgi, beceri ve farkındalık kazanma sürecini, katılımcıların çok kültürlü yeterliklerini geliştirmeye dair ihtiyaçların da bir parçası olarak düşünmek mümkündür. Üniversitelerde psikolojik danışman olarak çalışan kişilerle yürütülen bir araştırmada, sağlıklı cinsiyet rollerini benimseyenlerin çok kültürlü yeterliklerinin daha yüksek olduğu ve çok kültürlülükle ilgili daha fazla eğitimlere katıldıkları görülmüştür (Chao ve Nath, 2011). Dolayısıyla daha cinsiyetçi tutum benimseyen öğrencilerin de farkındalıklarının artırılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Farkındalık kazanmaları noktasında Wester ve Vogel (2002) ruh sağlığı çalışanlarının kendilerine “a) kadın ve erkeğe neyin uygun olduğuna ilişkin farklı inanışlarım var mı? b) kadın ya da erkek danışanların geleneksel rol normlarına

uymamasını, uyanlara kıyasla daha fazla mı patolojik algılıyorum? c) kadın ya da erkek danışana tanı koyarken/ problemini kavramsallaştırırken ve müdahale ederken farklı cinsiyet rol standartları ve beklentilerini mi kullanıyorum?” sorularını sormasını önermektedir.

Bununla birlikte bulgularda öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine duyarlı bir ruh sağlığı çalışanı olmak için toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik danışmaya etkileri konusunda bilgi ve beceri kazanmaları, tutum geliştirmelerinin gereği ortaya çıkmıştır. Bunlar için en etkili yollardan ilki mesleki eğitimleri olan lisans eğitimleridir. Bulgularda, hiçbir katılımcının, mevcut derslerde bu konunun ele alındığına dair açıklamalarının olmadığı dikkat çekmektedir. Kuşkusuz, kuramsal bilgilerin aktarılması ve temel becerilerin kazandırılması amacıyla lisans derslerinin yeterliliği tartışılabilir. Ancak mevcut derslerde ele alınan konularda toplumsal cinsiyete ve bireylere etkilerine özenle değinilmesi gerektiği görülmektedir. Bu bağlamda akademisyenlerin de bu doğrultuda bilinçli müdahalelerde bulunmasının, cinsiyet rollerinin başta kendilerinin olmak üzere bireylerin yaşamına etkisini sorgulamalarına zemin hazırlayıcı öğrenme ortamları hazırlamalarının gereği ortadadır.

BÖLÜM VI

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma, ruh sağlığı çalışanı olmak üzere eğitim alan öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını, cinsiyetçilik tutumlarını ortaya koymayı ve toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik yardım sunarken ne gibi etkileri olabileceğine ilişkin görüşlerini sunmayı amaçlamıştır. Sonuçlar göstermektedir ki, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farkındalık, bilgi ve beceri kazanma ihtiyacı bulunmaktadır.

Tıpkı danışanlar gibi, ruh sağlığı çalışanı adayı olarak öğrenciler de benzer toplumsal süreçleri deneyimlemekte, aynı kültürün etkisi içinde sosyalleşmektedir. Dolayısıyla danışanların benimseyeceği tutuma benzer tutumların psikolojik danışman ve psikolog adaylarında da görülmesi bir yanıyla şaşırtıcı değildir. Ancak ruh sağlığı hizmeti sunan profesyonellerin etik ve mesleki sorumlulukları çerçevesinde sahip olduğu sorumluluklardan biri de kültüre, kültürün etkisine, toplumun cinsiyetlere yüklediği rol ve beklentinin bireylerdeki etkisine duyarlı olmasıdır. Dolayısıyla bu sorumluluklar hem ruh sağlığı çalışanının bu konuda farkındalık kazanmasını hem de bilgi ve beceriler edinmesini gerektirmektedir.

Cinsiyet rolleri, bireylerin hem kişisel hem de kişilerarası işlevleri üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Jakupcak, Lisak ve Roemer, 2002). Bu doğrultuda ruh sağlığı çalışanının kendi cinsiyet rollerinin oluşumunu ve bu rollerin yaşamına etkisini irdelemesi, cinsiyet rollerinden ötürü yaşanan güçlüklerin farkında olması gerekmektedir. Bu farkındalık, nihayetinde bu profesyonellere eşitlikçi tutum kazandırmalı, toplumsal cinsiyet rollerine duyarlılık geliştirmelerine yardımcı olmalıdır. Araştırmanın bulguları da bu gereği ortaya koymaktadır. Öyle ki ruh sağlığı çalışanı olacak bireylerin çelişik duygulu cinsiyetçilik puanlarının oldukça düşük olmasını beklemek olağandır. Ruh sağlığı çalışanlarının hem danışanlarına karşı cinsiyetçi olmaması, hem de toplumsal cinsiyet perspektifinden danışanlarının yaşadığı güçlükleri anlaması gerekmektedir (Good ve diğ., 1990). Özellikle toplumsal cinsiyet rolleri kaynağından bir sorunla psikolojik problemler yaşayan kadınlarda gerçek bir iyileşme ve değişim sağlamak için ruh sağlığı çalışanlarının, kendi cinsiyetçi ve ayrımcı tutumlarını gözden geçirmeleri gerekmektedir (Pehlivan, 2015). Daha önce psikolojik danışman adaylarıyla yürütülen bir araştırmada da belirtildiği üzere, kalıcı izler bırakacak çalışmaların planlanması

gerekmektedir (Koçyiğit- Özyiğit ve diğ., 2017). Dolayısıyla öğrencilere eşitlikçi bir tutum kazanmalarına yönelik müdahalelere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Cinsiyet rollerinin psikolojik yardım sürecine etkilerinden biri de erkek danışanlarla çalışmada karşılaşılabilecek güçlükler olabilir. Bu bağlamda ruh sağlığı çalışanın eril sosyalleşme hakkında bilgili olması ilk akla gelen husustur. “Erkeklikler” yelpazesinin ve erkekliğin kültürel, ırksal, politik, tarihsel ve ekonomik bağlamdan nasıl etkilendiğinin bilgisine sahip olmaları gerekmektedir (Englar-Carlson 2006). Ayrıca tarihsel süreç de göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik gelişmeler olsa da, özellikle erkeklerin değişen rollere uyum sağlamakta zaman zaman güçlük yaşadıkları, kendisinden beklenen yeni rollerle geleneksel erkek rolleri arasında karmaşa ve çatışma yaşadıkları bilinmektedir (Wester ve Vogel, 2002). Bu noktada da hem erkek ruh sağlığı çalışanı hem de erkek danışanlar açısından bu çatışmanın etkilerinin fark edilmesi ve psikolojik yardım sürecine etkisinin ele alınması gerekmektedir. Bu bilgiler de öğrencilerin lisans eğitimi aracılığıyla kazandığı bilgiler arasında görülmemektedir. Bir başka deyişle, bu konuda farkındalık kazanma, bilgi ve beceri edinme sorumluluğu öğrencilerin kendini geliştirme, araştırma yapma motivasyonlarına bırakılmış durumdadır. Ancak bunun hem ruh sağlığı çalışanı hem de hizmet sundukları danışanların iyilik halinin korunması ve etik çerçevede hizmet sunulması için yeterli olmayacağı düşünülmektedir.

Öyle ki ruh sağlığı çalışanın toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkeğin yaşamına etkisine dair bilgi sahibinin yanı sıra terapötik müdahaleleri ve modelleri de bilmesini gerektirmektedir (Good ve diğ., 1990). Ruh sağlığı alanında yürütülen sınırlı sayıdaki araştırmalardan biri olarak bu araştırmanın nitel bulguları, öğrencilerin, danışanların toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik yardım sürecine ne gibi etkileri olabileceği konusunda bilgi ve becerilerinin yetersiz olduğunu düşündürmektedir. Başka bir deyişle, bu konu özelinde bilgi ve becerilerinin yetersiz olduğu düşünülmektedir. Lisans programı aracılığıyla edindikleri bilgi ve becerileri, hizmet sunarken toplumsal cinsiyet rollerinin etkileriyle karşılaştıkları durumlara aktarabilmeleri her öğrenci için mümkün olmayabilir. Örneğin psikolojik yardım sürecinde ortaya çıkan bazı duyguların nasıl ortaya çıktığını ve ne gibi faktörlerle ilişkilendirebileceğine ilişkin varsayımlar üretirken ve vaka kavramsallaştırmasında toplumsal cinsiyet rollerinin etkisini ayırt edebilmesi beklenmektedir. Nitekim bu roller yalnızca iletişim örüntülerini değil, stres,

utanma, suçluluk gibi duyguları yoğun yaşamayı da ortaya çıkarabilmektedir (Efthim, Kenny ve Mahalik, 2001). Dolayısıyla ruh sağlığı çalışanının bu duygulara odaklanması oldukça kritiktir. Bu sebeple, gerek mevcut derslerde bu hususlara değinilmesi, gerekse ayrı bir ders aracılığıyla bu bilgi ve becerilerin kazandırılmasının gereği aşikârdır. Öte yandan Hoffman (1996), psikolojik danışman eğitiminde toplumsal cinsiyet konularının eğitim programlarında yalnızca bir ders olarak yer almasını yetersiz bulmaktadır. Buna alternatif olarak bu konuda yapılan çalışmaların öğretim elemanları, yönetsel konular, klinik uygulamalar ve bu uygulamalara yönelik sunulan süpervizyonlar olmak üzere psikolojik danışman eğitim programlarının tüm boyutlarını kapsaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bunun bir yolu olarak da Bilge ve Ulukaya'nın (2011) "teorik derslerin yanı sıra uygulamalı alan derslerinde hem de toplumsal sorumluluk projelerinde toplumsal cinsiyet rollerine duyarlılığın kazandırılmasına yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi" yönündeki önerisi kuşkusuz işlevsel olacaktır. Bu bağlamda, uygulamalar kapsamında toplumsal cinsiyet rolleri penceresinden bir bakış açısı yaratmak söz konusu bölümlerdeki öğretim üyelerinin sorumluluğunda olacaktır. Bu dersler kapsamında bilgi ve becerilerin kazandırılması, etik uygulamalar yürütülmesini de sağlayacaktır.

Bir başka bakış açısıyla değerlendirildiğinde, ruh sağlığı çalışanları toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için değişimin önemli bir parçasını oluşturabilir. Psikolojik yardım süreci bireysel olarak değişimi amaçlasa da geniş ölçüde toplumsal değişimi de yaratabilecek etkidedir (Good ve diğ., 1990). Dolayısıyla danışanlarda toplumsal cinsiyet rollerine ve cinsiyetçiliğe ilişkin farkındalık yaratmak amaçlanandan daha büyük değişimleri beraberinde getirebilir. Bu yönüyle de ruh sağlığı çalışanlarının yardım sürecinde toplumsal cinsiyeti nasıl ele aldığı oldukça önem kazanmaktadır. Bu nedenle de ruh sağlığı çalışanlarının eğitimlerini tamamlamadan önce gerekli bilgi, beceri, farkındalık ve tutum kazanmış olmaları gerekmektedir.

ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda,

- Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet yalnızca bir boyut olarak düşünülebilir. Çokkültürlü psikolojik danışma/terapi kapsamında ele alınan ırk, din, cinsel

yönelim gibi farklılıklara duyarlılığa ilişkin de bilgi, beceri kazandırma ve olumlu tutum geliştirmelerine yönelik eğitimler düzenlenmesi,

- Her iki lisans programında da toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili seçmeli ya da zorunlu dersler konulması,
- Uygulama dersleri kapsamında öğrencilerin her iki cinsiyetle de etkileşime geçmesinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin etkisine dair gözlemlene, farkındalık geliştirme fırsatı sağlanması,
- Topluma hizmet uygulamaları gibi sosyal sorumluluk içeren derslerde, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik projelerde yer almalarının teşvik edilmesi,
- Toplumsal cinsiyete duyarlı terapi yaklaşımlarının aktarılmasının yanı sıra, temel psikolojik danışma/görüşme becerileri dersinin toplumsal cinsiyet rollerinin etkisini ele almalarını destekleyecek şekilde yürütülmesine özen gösterilmesi,
- Uygulamalara yönelik yürütülen süpervizyon sürecinde de süpervizörlerin toplumsal cinsiyete duyarlı olarak, hem danışanın iyilik halini koruma etik sorumluluğunu yerine getirmeye özen göstermesi, hem de öğrenciye model olması önerilmektedir.

Ayrıca Türkiye’de ruh sağlığı çalışanlarının ve bu mesleki eğitimi alan öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolleri tutumu, cinsiyetçilik düzeyleri, sunulan hizmetlere toplumsal cinsiyet rollerinin etkisine ilişkin araştırmalar oldukça sınırlıdır. Oysaki ruh sağlığı çalışanlarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının, sundukları hizmetlere etkisinin tartışılması ve yeni çalışmalar yapılması gerekmektedir (Koçyiğit, Alkan ve Yılmaz, 2017). Bu sebeple bu konuların ruh sağlığı alanında çalışmalar yürüten araştırmacılar için henüz keşfedilmeyi bekleyen bir araştırma alanı olduğu söylenebilir. Bu konuda yapılacak her nicel, nitel ve karma desenli araştırmanın literatüre katkısı şüphesiz ki oldukça kıymetlidir. Danışan ve ruh sağlığı çalışanının cinsiyet eşleşmeleri hakkında ve özellikle kariyer danışmanlığı, evlilik ve aile danışmanlığında yürütülecek araştırmaların yapılması önerilmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin daha eşitlikçi tutum geliştirmeleri için uzun soluklu deneysel ve yarı deneysel araştırmalar yürütülmesi önerilmektedir. Öte yandan bu araştırma, Türkiye’deki literatürde bu çalışma grubu ile yapılan ilk çalışma olsa da, araştırmanın yalnızca bir üniversitedeki öğrencilerle yürütülmesi sebebiyle sonuçların yalnızca benzer örneklerle için genellenebilir olduğu

göz önünde bulundurulmalıdır. Daha çok sayıda, çeşitli bölgelerdeki üniversitelerden toplanacak verilerle benzer araştırmalar daha genellenebilir sonuçlar sunacaktır. Ayrıca bu araştırmadakinden farklı demografik bilgilerin alınması, ortaya çıkabilecek farklılaşmaları açıklamak için daha detaylı veri sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Addis, M. E., & Mahalik, J. R. (2003). Men, masculinity, and the contexts of help-seeking. *American Psychologist*, 58, 5-14.
- Ahmad, N., Aqil, G. ve Nyborg, I. (2002). *Training manual for gender awareness/sensitisation workshop for community representatives*. <https://tr.scribd.com/document/97437319/2-Gender-Awareness> adresinden elde edildi.
- Akın, A., & Demirel, S. (2003). Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığa etkileri. *CÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 73-82.
- Alptekin, D. (2014). Çelişik duygularda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sorgusu: Üniversite gençliğinin cinsiyet algısına dair bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 203-211.
- Alptekin, D. (2014). Çelişik duygularda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sorgusu: Üniversite gençliğinin cinsiyet algısına dair bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 203-211.
- Arıcı, F. (2011). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ve psikolojik iyi oluş. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arslantaş, H., Dereboy, İ. F., Aştı, N., & Pektekin, Ç. (2011). *Yetişkinlerde profesyonel psikolojik yardım arama tutumu ve bunu etkileyen faktörler*. 12(1), 17 - 23
- Ayan, S. (2014). Cinsiyetçilik: Çelişik duygulu cinsiyetçilik. *Cumhuriyet Medical Journal*, 36(2), 147-156.
- Aydın Yılmaz, E. S. (2015). *Kadın hareketinde yeni bir ivme: Toplumsal cinsiyet adaleti*. 107-115. <http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/tce/872.pdf> adresinden elde edildi.
- Ayhan, H. (2015). *Cinsel tacize ilişkin tutumları yordayan faktörler: Çelişik duygulu cinsiyetçilik, kontrol odağı ve empati*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul
- Aylaz, R., Güneş, G., Uzun, Ö. & Ünal, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolüne yönelik görüşleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23(5), 183-189.

- Bakırcıoğlu, R. (2003). *İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma*. Anı Yayıncılık.
- Banikiotes, P. G., & Merluzzi, T. V. (1981). Impact of counselor gender and counselor sex role orientation on perceived counselor characteristics. *Journal of Counseling Psychology*, 28(4), 342-348
- Bayar, Ö., Haskan Avcı, Ö., & Koç, M. (2018). Üniversite öğrencilerinde erkek toplumsal cinsiyet rolü stresinin yordanması. *Journal of the Cukurova University Institute of Social Sciences*, 27(2). 70-83.
- Begany, J. J., & Milburn, M. A. (2002). Psychological predictors of sexual harassment: Authoritarianism, hostile sexism, and rape myths. *Psychology of Men & Masculinity*, 3(2), 119-126
- Berger, J. M., Levant, R., McMillan, K. K., Kelleher, W., & Sellers, A. (2005). Impact of gender role conflict, traditional masculinity ideology, alexithymia, and age on men's attitudes toward psychological help seeking. *Psychology of Men & Masculinity*, 6(1), 73-78
- Berktaş, F. (2012). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın, Hıristiyanlıkta ve İslamiyet'te kadının statüsüne karşılaştırmalı bir yaklaşım*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bernstein, B. L., & Lecomte, C. (1982). Therapist expectancies: Client gender, and therapist gender, profession, and level of training. *Journal of Clinical Psychology*, 38(4), 744-754.
- Bernstein, B. L., Hofmann, B., & Wade, P. (1987). Preferences for counselor gender: Students' sex role, other characteristics, and type of problem. *Journal of Counseling Psychology*, 34(1), 20.
- Bhasin, K. (2000). *Understanding Gender* <http://www.scribd.com/doc/35149940/Kamla-Bhasin-Gender>. Adresinden erişilmiştir.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet. "Bize Yüklenen Roller"*. (Çev. Kader Ay). İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Bilge, F., & Ulukaya, S. (2011). *Toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği çerçevesinde Türkiye'de psikolojik danışmanların eğitimi*. XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulan bildiri, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Bogdan, R., & Biklen, S. K. (1997). *Qualitative research for education*. Boston, MA: Allyn & Bacon.

- Brown, S. (2017). Is counselling women's work? *Therapy Today*, 28(2), 8–11. <http://0-search.ebscohost.com.library.metu.edu.tr/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=122252688&site=ehost-live> adresinden elde edildi.
- Büyükşahin Çevik, G. (2014). Kültür merkezli psikolojik danışma: Kuramsal bir inceleme. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(2), 577-596.
- CACREP (2016). *2016 CACREP Standards*. <https://www.cacrep.org/for-programs/2016-cacrep-standards/> adresinden elde edildi.
- Carlson, N. L. (1987). Woman therapist: Male client. In M. Scher, M. Stevens, G. Good, & G. A. Eichenfield (Eds.), *Handbook of counseling and psychotherapy with men* (pp. 39-50). Newbury Park, CA: Sage
- Cengiz, A. (2013). *Kadın ruh sağlığı ve toplumsal cinsiyet; Antalya ilinde bir klinikte uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya
- Chao, R. C. L. ve Nath, S. R. (2011). The role of ethnic identity, gender roles, and multicultural training in college counselors' multicultural counseling competence: a mediation model. *Journal of College Counseling*, 14(1), 50-64
- Chapleau, K. M., Oswald, D. L., & Russell, B. L. (2007). How ambivalent sexism toward women and men support rape myth acceptance. *Sex Roles*, 57(1-2), 131-136.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Collier, HV (1982). *Counseling women: A guide for therapists*. New York: Free Press
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Corey (2008). *Psikolojik danışma kuram ve uygulamaları*, (T. Ergene, Çev.) Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Cormier, S., & Hackney, H. (2014). Psikolojik danışma; Stratejiler ve müdahaleler. *Ankara: Pegem Akademi*.
- Corsini, R. J., & Wedding, D. (2011). *Current psychotherapies*. 9th edition. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Craig, S. S., & Hennesy, J. J. (1989). Personality differences and expectations about counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 36(4), 401-407

- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2011). Designing and conducting mixed research methods.
- Demir, Z. (2015). *Türkiye’de kadın ve siyaset*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Demirgöz Bal (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28
- Deniz, İ., (1995), *Bir grup depresif hastanın bazı ailesel ve psikososyal özellikleri üzerine bir araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon
- Dillon, F. R., Worthington, R. L., Soth-McNett, A. M., & Schwartz, S. J. (2008). Gender and sexual identity-based predictors of lesbian, gay, and bisexual affirmative counseling self-efficacy. *Professional Psychology: Research and Practice*, 39(3), 353-360
- Dinçer, F. (2016). *Rehber öğretmenlerin kişilerarası ilişkilerinin yüklem karmaşıklığı ve cinsiyetçilik bağlamında incelenmesi: İstanbul ili örneği*. (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Dodson, T. A., & Di Borden, L. A. (2006). Men in traditional and nontraditional careers: Gender role attitudes, gender role conflict, and job satisfaction. *The Career Development Quarterly*, 54(4), 283-296.
- Dökmen, Z. Y. (2000). Kendi cinsiyetindekilere ve diğer cinsiyettekilere ilişkin algı, cinsiyet rolleri ve depresyon ilişkileri. *Kriz Dergisi*, 9(1), 9-19.
- Dökmen, Z.Y. (2010) *Toplumsal cinsiyet. Sosyal ve politik açıklamalar*. Ankara: Sistem Yayıncılık
- Dumont, M., Sarlet, M., & Dardenne, B. (2010). Be too kind to a woman, she’ll feel incompetent: Benevolent sexism shifts self-construal and autobiographical memories toward incompetence. *Sex Roles*, 62(7-8), 545-553.
- Dünya Kalkınma Raporu (2012). *Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kalkınma: Genel bakış* (Turkish)<http://documents.worldbank.org/curated/en/472341468151778321/Dunya-kalkInma-raporu-2012-Toplumsal-cinsiyet-esitligi-ve-kalkInma-genel-bakIs> adresinden elde edildi.
- Ecevit, M., (2011). Epistemoloji. (Ed. Ecevit, Y. & Karkiner, N.)*Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi İçinde*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları

- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal cinsiyetle yoksulluk ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışılabilir?. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 83-88.
- Ecevit, Y., (2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç. Ecevit, Y. & Karkıner, N. (Ed.). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi İçinde*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları
- Efthim, P. W., Kenny, M. E., & Mahalik, J. R. (2001). Gender role stress in relation to shame, guilt, and externalization. *Journal of Counseling & Development*, 79(4), 430-438.
- Englar-Carlson, M. (2006). Masculine norms and the therapy process. Englar-Carlson, M. E., & Stevens, M. A. (Ed.) *In the room with men: A casebook of therapeutic change*, (ss. 13-47).
- Enns, C. (2000). Gender issues in counseling. In S. Brown & R. Lent (Eds.), *Handbook of counseling psychology* (3rd ed., pp. 601-638). New York: John Wiley
- Ercan, N. (2009). *The predictors of attitudes toward physical wife abuse: Ambivalent sexism, system justification and religious Orientation*. (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara-Turkey.
- Erkan, S., Özbay, Y., Çankaya, Z. C., & Terzi, Ş. (2012). Üniversite öğrencilerinin yaşadıkları problemler ve psikolojik yardım arama gönüllükleri. *Eğitim ve Bilim*, 37(164).94-107
- Esen, E. Soylu, Y., Siyez, D. M., ve Demirgürz, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1)46-63, DOI: 10.19160/5000197327
- Esen, Y. (2013). Hizmet öncesi öğretmen eğitiminde toplumsal cinsiyet duyarlılığını geliştirme amaçlı bir çalışma. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), s. 280-295.
- Fuller, F. F. (1964). Preferences for male and female counselors. *Personnel & Guidance Journal*, 42(5).463-467
- Gibson, D. M., & Myers, J. E. (2000). Gender and infertility: A relational approach to counseling women. *Journal of Counseling & Development*, 78, 400-411.
- Giddens, A.(2000). *Sosyoloji*. Ayraç Yayınevi.
- Gilbert, L. A. & Scher, M. (1999). *Gender and sex in counseling and psychotherapy*. Boston: Allyn & Bacon.

- Glick, P., & Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist, 56*(2), 109-118
- Glick, P., & Fiske, S. T. (2011). Ambivalent sexism revisited. *Psychology of Women Quarterly, 35*(3), 530-535.
- Glick, P., Fiske, S. T., Mladinic, A., Saiz, J. L., Abrams, D., Masser, B., ... & Annetje, B. (2000). Beyond prejudice as simple antipathy: hostile and benevolent sexism across cultures. *Journal of personality and social psychology, 79*(5), 763-775
- Glick, P., Lameiras, M., Fiske, S. T., Eckes, T., Masser, B., Volpato, C., ... & Castro, Y. R. (2004). Bad but bold: Ambivalent attitudes toward men predict gender inequality in 16 nations. *Journal of personality and social psychology, 86*(5), 713-728
- Glick, P., Sakalli-Uğurlu, N., Ferreira, M. C., & Souza, M. A. D. (2002). Ambivalent sexism and attitudes toward wife abuse in Turkey and Brazil. *Psychology of Women Quarterly, 26*(4), 292-297
- Global Gender Gap Report (2017). *The Global Gender Gap Report* http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf adresinden elde edildi.
- Good, G. E., & Wood, P. K. (1995). Male gender role conflict, depression, and help seeking: Do college men face double jeopardy?. *Journal of Counseling & Development, 74*(1), 70-75.
- Good, G. E., Deli, D. M. & Mintz, L. B. (1989). Male role and gender role conflict: Relations to help seeking in men. *Journal of Counseling Psychology, 36*(3), 295-300.
- Good, G. E., Gilbert, L. A., & Scher, M. (1990). Gender aware therapy: A synthesis of feminist therapy and knowledge about gender. *Journal of Counseling & Development, 68*(4), 376-380.
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde kadınların siyasal hayata katılım mücadelesi. *Yasama Dergisi, 10*, 5-59
- Gönüllü, M., & İçli, G. (2001) Çalışma yaşamında kadınlar: Aile ve iş ilişkileri. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 25*(1) 81-100

- Gudhlanga, E., Chirimuuta, C., & Bhukuvhani, C. (2012). Towards a gender inclusive curriculum in Zimbabwe's education system: opportunities and challenges. *Gender & Behaviour, 10*(1), 4533-4547.
- Günindi Ersöz, A. (2016). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Anı Yayınevi, Ankara.
- Hackney, H. & Cormier, L. S. (2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitabı*. (Çev.Ergene, T., & Aydemir-Sevim, S.). Mentis Yayıncılık.
- Hardin, S. I., & Yanico, B. J. (1983). Counselor gender, type of problem, and expectations about counseling. *Journal of Counseling Psychology, 30*(2), 294-297
- Haskan Avcı, Ö., Tuna, B., Büyükçolpan, H., Güngör, A., & Yörükoğlu, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin psikolojik danışman tercihlerinin İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 9*(52), 209-239
- Haskan-Avcı, Ö., Zencir, T., Karababa, A., Bozdağ, F., & Öztürk, S. B. (2018). The opinions of male pre-school teacher candidates on their occupational preferences: An analysis in the context of gender. *Journal of Education and Future, 13*, 33-48.
- Heppner, P. P., & Gonzales, D. S. (1987). Men counseling men. M. Scher, M. Stevens, G. Good ve GA Eichenfield (Ed.), *Handbook of counseling and psychotherapy with men* içinde (pp.30-38).
- Heppner, P. P., Wampold, B. E., & Kivlighan, D. M. (2008). Quantitative descriptive designs. *Research designs in counseling, 3*, 224-255.
- Hill, C. E. (1975). Sex of client and sex and experience level of counselor. *Journal of Counseling Psychology, 22*(1), 6-11.
- Hinson, J. A., & Swanson, J. L. (1993). Willingness to seek help as a function of self-disclosure and problem severity. *Journal of Counseling & Development, 71*(4), 465-470.
- Hoffman, R. M. (1996). Gender: Issues of power and equity in counselor education programs. *Counselor Education and Supervision, 36*(2), 104-12.
- Holland, A. L., Atkinson, D. R., & Johnson, M. E. (1987). Effects of sexual attitude and sex similarity on perceptions of the counselor. *Journal of Counseling Psychology, 34*(3), 322-325
- Işık, R. (2008). *The predictors of understanding of honor and attitudes toward honor related violence: Ambivalent sexism and system justification*. (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara-Turkey.

- İçli, G. (2018). Toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ve küreselleşme. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute/Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30, 133-143
- İmamoğlu O., (1993). *Değişen dünyada değişen aile içi roller*. ODTÜ, Ankara,
- Jakupcak, M., Lisak, D., & Roemer, L. (2002). The role of masculine ideology and masculine gender role stress in men's perpetration of relationship violence. *Psychology of Men and Masculinity*, 3, 97-106
- Kağnıcı, D. Y. (2013). Accommodating multicultural counseling training in the guidance and counseling undergraduate programs. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 5(40), 222-23.
- Kalkan, M., & Odacı, H. (2005). Cinsiyet ve cinsiyet rolünün psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlarla ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(23), 57-64.
- Karadeniz, O. ve Yılmaz, H. H. (2017). TÜRKONFED İş Dünyasında Kadın 2017 Raporu Birinci Faz Çalışma Sonuçları, <http://www.turkonfed.org/Files/ContentFile/turkonfed2017-kadin-raporu-1-faz-calisma-sonuclari.pdf> adresinden elde edildi.
- Katrinli, A., Günay, G., Erdener Acar, E. ve Zengin Karaibrahimoğlu, Y. (2010). Gender stereotyping in the accounting profession in Turkey, *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 6(4), 2010, 15 – 25.
- Kaya Ö. S. ve Abdioğlu, H. (2017, Mayıs). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin cinsiyetçilik alguları ile empatik eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Sözel Bildiri, 2. Avrasya Pozitif Psikoloji Kongresi, İstanbul
- Kaypak, Ş. (2014). Toplumsal cinsiyet bakış açısından kente bakmak. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 344-357
- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (post-hoc) teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.
- Knoll, B., & Ratzer, B. (2009). ‘Gender-into-teaching’ at the Vienna university of technology. Experiences and reflections on an Austrian project. *European Journal of Engineering Education*, 34(5), 411-418.

- Koçyiğit Özyiğit, M., Alkan, E., & Yılmaz, M. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri duyarlılığı grup rehberliği programının psikolojik danışman adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına etkisi. *Journal of International Social Research, 10*(49), 315-326
- Koçyiğit, M., & Pamukçu, B. (2018) Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Danışmadan Beklentileri: Cinsiyet, Psikolojik Yardım Alma deneyimi, psikolojik yardım almaya ilişkin tutum ve kişilik özelliklerinin rolü. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*(4), 2148-2171.
- Koydemir, S., & Demir, A. (2005). ODTÜ öğrencilerinde yardım arama davranışı. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 22*, 211-218
- Köroğlu, E. (2009) *Psikiyatri El Kitabı*, HYB Yayıncılık, Ankara,
- Krefting, L. (1990). *Rigor in qualitative research of trustworthiness*. Ontario: Queens University School of Rehabilitation Therapy.
- Lambert, M. J., Bergin, A. E., ve Garfield, S. L. (2004). Introduction and historical overview. In M.J. Lambert (Eds.). *Handbook of psychotherapy and behavior change* (5. baskı) (pp. 3-15). New York: Wiley.
- Landes, S. J., Burton, J. R., King, K. M., & Sullivan, B. F. (2013). Women's preference of therapist based on sex of therapist and presenting problem: An analog study. *Counselling Psychology Quarterly, 26*(3-4), 330-342. doi: 10.1080/09515070.2013.819795
- Lasky, R. (1989). Some determinants of the male analyst's capacity to identify with female patients. *International journal of psycho-analysis, 70*, 405-418.
- LeCompte, M. D., ve Goetz, J. P. (1982). Problems of reliability and validity in ethnographic research. *Review of educational research, 52*(1), 31-60.
- Lee, E. J., Chan, F., Ditchman, N., & Feigon, M. (2014). Factors influencing Korean international students' preferences for mental health professionals: A conjoint analysis. *Community Mental Health Journal, 50*(1), 104-110.
- Levant, R. F., Wimer, D. J., Williams, C. M., Smalley, K., & Noronha, D. (2009). The relationships between masculinity variables, health risk behaviors and attitudes toward seeking psychological help. *International Journal of Men's Health, 8*, 3-21. <https://doi.org/10.3149/jmh.0801.3>.

- Lyddon, W. J., & Henderson, W. J. (1997). Client gender role attitudes and perception of counselor characteristics. *Journal of Mental Health Counseling, 19*(2), 182-190.
- Mackenzie, C. S., Gekoski, W. L., & Knox, V. J. (2006). Age, gender, and underutilization of mental health services: The influence of help seeking attitudes. *Aging & Mental Health, 10*(6), 574-582.
- Mahalik, J. R., Good, G. E., & Englar-Carlson, M. (2003). Masculinity scripts, presenting concerns, and help seeking: Implications for practice and training. *Professional Psychology: Research and Practice, 34*, 123-131. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.34.2.123>
- Maxwell, J. A. (1996). *Qualitative research design*. Thousand Oaks.
- Mayda, F. A., & Vurkun, S. (2018). Gelir dağılımı eşitsizliğinin toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences, 4*(2), 230-244.
- McCarthy, J., & Holliday, E. L. (2004). Help-seeking and counseling within a traditional male gender role: An examination from a multicultural perspective. *Journal of Counseling & Development, 82*, 25-32.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage
- Mintz, L. B., & O'Neil, J. M. (1990). Gender roles, sex, and the process of psychotherapy: Many questions and few answers. *Journal of Counseling and Development, 68*, 381-387.
- Nam, S. K., Chu, H. J., Lee, M. K., Lee, J. H., Kim, N., & Lee, S. M. (2010). A meta-analysis of gender differences in attitudes toward seeking professional psychological help. *Journal of American College Health, 59*(2), 110-116.
- Nebizade, K. (2004). *Türkiye'de yükseköğrenim gören Orta Asyalı öğrencilerle Türk öğrencilerinin stresle başa çıkma tutumları ile yardım arama davranışlarının incelenmesi: KTÜ örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- NTV (2019). *81 ilde sadece 4 kadın aday belediye başkanı oldu*. https://www.ntv.com.tr/2019-yerel-secim/81-ilde-sadece-4-kadin-aday-belediye-baskani-oldu,2-8N0bddwEO2MZu9E8yKAA?_ref=infinite adresinden elde edildi.
- Oakley, A. (1985). *Sex, gender and society: Towards a new society*, USA: Arena

- Ocaktan, M. E., Özdemir, O., & Akdur, R. (2004). Birinci basamakta ruh sağlığı hizmetleri. *Kriz dergisi*, 12(2), 63-73.
- OECD (2016). *Cinsiyet göstergeleriyle işgücüne katılım oranları (2016) verilerine göre ülkelerde cinsiyetlere göre işgücüne katılma oranı, 2015-2016*
- O'Neil, J. M. (2013). Gender role conflict research 30 years later: An evidence-based diagnostic schema to assess boys and men in counseling. *Journal of Counseling & Development*, 91(4), 490-498.
- Oswald, D. L., Franzoi, S. L., & Frost, K. A. (2012). Experiencing sexism and young women's body esteem. *Journal of social and clinical psychology*, 31(10), 1112-1137.
- Öngen, B., & Aytaç, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi. *Sosyoloji Konferansları*, (48), 1-18.
- Özbay, Y., Terzi, Ş., Erkan, S., & Çankaya, Z. C. (2011). Üniversite öğrencilerinin profesyonel yardım arama tutumları, cinsiyet rolleri ve kendini saklama düzeyleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 59-71.
- Özyürek, R. (2013). *Kariyer ve psikolojik danışmanlığın kuramları. Çocuk ve ergenler için kariyer rehberliği uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Pederson, E. L., & Vogel, D. L. (2007). Male gender role conflict and willingness to seek counseling: Testing a mediation model on college-aged men. *Journal of Counseling Psychology*, 54(4), 373-384.
- Pehlivan, H. (2015). Kadınlara sunulan psikolojik yardım hizmetlerine feminist terapi perspektifinden eleştirel bir bakış. *Fe Journal: Feminist Critique/Fe Dergi: Feminist Elestiri*, 7(2), 95-104
- Pira, A., & Elgün, A. (2004). *Toplumsal cinsiyeti inşaa eden bir kurum olarak medya. Reklamlar aracılığıyla ataerkil ideolojinin yeniden üretilmesi* <http://cim.anadolu.edu.tr/pdf/2004/1130848482.pdf>, adresinden elde edilmiştir.
- Pollack, W. S. (1992). Should men treat women? Dilemmas for the male psychotherapist: Psychoanalytic and developmental perspectives. *Ethics & behavior*, 2(1), 39-49.
- PwC (2018). *Çalışma hayatında cinsiyet eşitliği araştırması*. <https://www.pwc.com.tr/calisma-hayatinda-cinsiyet-esitligi> adresinden elde edildi.

- Quinn, P., & Chan, S. (2009). Secondary school students' preferences for location, format of counselling and gender of counselor: A replication study based in Northern Ireland. *Counselling and Psychotherapy Research*, 9(3), 204-209.
- Rich, Y., Brook, M., & Yechieli, O. (1989). Students' preferences for male or female counselors for social and educational problems. *Adolescence*, 24(94), 433-438
- Rose, S. O. (2018). Toplumsal Cinsiyet Tarihçiliği Nedir?. (Çev. Ferit B. Aydar), Can Yayınları
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 47-58.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: kadınlara ve erkeklere ilişkin tutumlar ve çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6(11-12), 1-20.
- Sakallı-Uğurlu, N., & Glick, P. (2003). Ambivalent sexism and attitudes toward women who engage in premarital sex in Turkey. *Journal of Sex Research*, 40(3), 296-302.
- Sakallı-Uğurlu, N., Salman, S., & Turgut, S. (2010). Predictors of Turkish women's and men's attitudes toward sexual harassment: Ambivalent sexism, and ambivalence toward men. *Sex Roles*, 63(11-12), 871-881.
- Salman, S. (2007). *The predictors of attitudes toward sexual harassment: Locus of control, ambivalent sexism, and gender differences*. (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara-Turkey.
- Sanberk, İ. (2010). *Psikolojik danışman-danışan ilişkisinin çözümlenmesi ve bazı süreç, sonuç değişkenleri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Sancar, S., Acuner S., Üstün İ., Bora A. ve Romaniuc L.(2006). *Bir de buradan bak. Cinsiyet eşitsizliği bir "kadın sorunu" değil, toplumun sorunudur*. Ankara: KA-DER Yayınları.
- Schaub, M., & Williams, C. (2007). Examining the relations between masculine gender role conflict and men's expectations about counseling. *Psychology of Men & Masculinity*, 8(1), 40-52
- Scher, M., & Good, G. E. (1990). Gender and counseling in the twenty-first century: What does the future hold?. *Journal of Counseling & Development*, 68(4), 388-391.
- Schroeder, S. K., (2007). *Popüler feminizm*, İstanbul: Bağlam Yayınları,

- Seçgin, F., & Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *Education Sciences*, 6(4), 2446-2458.
- Seligman, L. (2006). *Theories of counselling and psychotherapy*, (Second Edition), New Jersey: Pearson Prentice Hall
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for information*, 22(2), 63-75.
- Sherer, M. (2007). Advice and help-seeking intentions among youth in Israel: Ethnic and gender differences. *Journal of Sociology & Social Welfare*, XXXIV(3), 53-76.
- Sonay Güçray, S. (2009). Feminist terapi ve psikolojik danışma: Kültürel Dönüşüm ve köklü toplumsal değişimlerin bir sonucu olarak gelişimsel bir perspektif. *Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, 2, 99-131.
- Soykan, A. (1998). Hasta ve terapist etkileşimi: Cinsiyetin rolü. *Kriz Dergisi*, 6(2), 23-31.
- Squires, J. (2007). *The new politics of gender equality*. Macmillan International Higher Education.
- Subich, L. M., & Hardin, S. I. (1985). Counseling expectations as a function of fee for service. *Journal of Counseling Psychology*, 32(3), 323-328
- Subrahmanian, R. (2005). Gender equality in education: Definitions and measurements. *International Journal of Educational Development*, 25(4), 395-407.
- Sue, D. W., Arredondo, P., & McDavis, R. J. (1992). Multicultural counseling competencies and standards: A call to the profession. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 20(2), 64-88.
- Sumbas, A. (2015). Kayıp kadınlarımız: Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kapasite yoksunluğu. *Woman 2000*, 2(16), 1-20.
- Sundal Hansen (1987). Sex role issues in counseling women and men. In Pedersen, P. (Ed.). *Handbook of cross-cultural counseling and therapy*. (pp. 213-222). New York: Praeger,
- Swim, J. K., Hyers, L. L., Cohen, L. L., & Ferguson, M. J. (2001). Everyday sexism: Evidence for its incidence, nature, and psychological impact from three daily diary studies. *Journal of Social Issues*, 57(1), 31-53.

- Şah, U. (2016). Psikolojinin çeşitli alanlarında çalışan psikologların cinsiyete, toplumsal cinsiyete ve queer kuramına ilişkin söylemleri. (Yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- Tan, M. (1996). *Bir kadın mesleği öğretmenlik, kadın gerçeklikleri*, Say Yayınları,
- Tarhan, S., Gündüz, H. Ç., & Ekşioğlu, S. (2017). Ambivalent sexism, gender and attitudes towards violence against women in marriage *Journal of Human Sciences, 14*(2), 1894-1908.
- Taşdemir, N., & Sakallı-Uğurlu, N. (2010). The relationships between ambivalent sexism and religiosity among Turkish university students. *Sex Roles, 62*(7-8), 420-426.
- Tata, S. P., & Leong, F. T. L. (1994). Individualism-collectivism, social-network orientation, and acculturation as predictors of attitudes toward seeking professional psychological help among Chinese Americans. *Journal of Counseling Psychology, 41*(3), 280-287
- Tezcan, M. (1991). *Gençlik Sosyoloji Yazıları*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Tinsley, H. E., Workman, K. R., & Kass, R. A. (1980). Factor analysis of the domain of client expectancies about counseling. *Journal of Counseling Psychology, 27*(6), 561-570
- Topkaya, N., & Meydan, B. (2013). Üniversite öğrencilerinin problem yaşadıkları alanlar, yardım kaynakları ve psikolojik yardım alma niyetleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3*(1), 25-37
- TPD (2004). *Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği*. <http://www.psikolog.org.tr/turkey-code-tr.pdf> adresinden elde edildi.
- TPD (2014). *TPD Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Birimi Faaliyet Raporu*. <http://www.psikolog.org.tr/index.php?Detail=1018> adresinden elde edildi.
- Turgut, S. (2007). *Predictors of attitudes toward sexual harassment: Ambivalent sexism, ambivalence toward men, and gender differences*. (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara-Turkey.
- Tutchell, F.. (1990). Contradictory identities; Theory into practice . In: E. Tutchell. *Dolls all day long: Gender issues in the primary school curriculum*. (pp. 7-13). Milton Keynes: Open University Press
- TÜİK (2017). *İşgücü İstatistikleri Ağustos, 2017*. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24633> adresinden elde edildi.

- TÜİK (2018). *Öğretim yılına göre ortaöğretimde net okullaşma oranı, okul, öğretmen, öğrenci, derslik ve şube sayısı, şube ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, 1997-2017*, http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden elde edildi.
- Türk Psikiyatri Derneği (2013). Ruhsal hastalıklar, depresyon konusunda bilmek istedikleriniz.. [http://www.psikiyatri.org.tr/pagepublic.aspx?menu\)=17](http://www.psikiyatri.org.tr/pagepublic.aspx?menu)=17) adresinden elde edildi.
- Türküm, A. S. (2005). Who seeks help? Examining the differences in attitude of Turkish university students toward seeking psychological help by gender, gender roles, and help-seeking experiences. *The Journal of Men's Studies*, 13(3), 389-401.
- Türküm, S. (2001). Stresle başa çıkma biçimi, iyimserlik, bilişsel çarpıtma düzeyleri ve psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiler: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2000-2001, 1-16
- Uğurlu, F. M. (2018) *Sporda cinsiyet ayrımı*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler
- Umucu, E., & Acar, N. V. (2011). Grupla psikolojik danışma sürecinde direnç ögesi olan kültürel etmenlere psikolojik danışmanın müdahalesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 12(1), 99-113.
- UNESCO. (2000). *Gender sensitivity. Module 5* (Wilma Guez & John Allen, Düz.) http://www.unesco.org/education/mebam/module_5.pdf adresinden erişilmiştir.
- Uyguç, N. (2003). Cinsiyet, bireysel değerler ve meslek seçimi. *D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi* 18(1), 93-103
- Ünal, F., Tarhan, S., & Çürükvelioğlu Köksal E. (2017). Toplumsal cinsiyet algısını yordamada cinsiyet, sınıf, bölüm ve toplumsal cinsiyet oluşumunun rolü. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227-236.
- Ünal, F., Tarhan, S., & Çürükvelioğlu Köksal, E.. (2018). Gender and Perception of Profession. *Journal of Education and Training Studies*, 6(3a), 35-44.
- Vaamonde, J. D., & Omar, A. (2017). Perceptions of organizational justice and ambivalent sexism: The moderating role of individualism-collectivism. *Revista de Psicología*, 35(1), 31-60.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları* (35), 29-56.

- Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K., ve Taşkın, L. (2007). Kafkas Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları, *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 26-38.
- Vogel, D. L., Epting, F., & Wester, S. R. (2003). Counselors' perceptions of female and male clients. *Journal of Counseling and Development*, 81,131-141.
- Vogel, D. L., Wade, N. G., Wester, S. R., Larson, L., & Hackler, A. H. (2007). Seeking help from a mental health professional: The influence of one's social network. *Journal of Clinical Psychology*, 63(3), 233–245.
- Vontress, C. E. (2002). Introduction: Multicultural awareness as a generic competence for counseling. In P. B. Pedersen, J. G. Draguns, W. J. Lonner, & J. E. Trimble (Eds.), *Counseling across cultures* (5th ed., pp. xiii–xix). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Waller, G., & Katzman, M. A. (1998). Female or male therapists for women with eating disorders? A pilot study of experts' opinions. *International Journal of Eating Disorders*, 23(2), 117-123.
- Wampold, B. E., & Imel, Z. E. (2015). *The great psychotherapy debate: The evidence for what makes psychotherapy work*. Routledge.
- Weisgram, E. S., Bigler, R. S., & Liben, L. S. (2010). Gender, values, and occupational interests among children, adolescents, and adults. *Child Development*, 81(3), 778-796.
- Wester, S. R., & Vogel, D. L. (2002). Working with the masculine mystique: Male gender role conflict, counseling self-efficacy, and the training of male psychologists. *Professional Psychology: Research and Practice*, 33(4), 370-376
- Wester, S. R., McDonough, T. A., White, M., Vogel, D. L., & Taylor, L. (2010). Using gender role conflict theory in counseling male-to-female transgender individuals. *Journal of Counseling & Development*, 88, 214-221.
- WHO (1998). *Gender and health: Technical paper*. Geneva: World Health Organization
- WHO (2011, Ekim.). *World Health Organization, Mental health: A State of Well-Being*, http://www.who.int/features/factfiles/mental_health/en/
- Wintersteen, M. B., Mensinger, J. L., & Diamond, G. S. (2005). Do gender and racial differences between patient and therapist affect therapeutic alliance and treatment retention in adolescents? *Professional Psychology: Research and Practice*, 36(4), 400-408

- Wisch, A. F., & Mahalik, J. R. (1999). Male therapists' clinical bias: Influence of client gender roles and therapist gender role conflict. *Journal of Counseling Psychology, 46*(1), 51-60
- Wisch, A. F., Mahalik, J. R., Hayes, J. A., & Nutt, E. A. (1995). The impact of gender role conflict and counseling technique on psychological help seeking in men. *Sex Roles, 33*(1-2), 77-89.
- Yakushko, O. (2005). Ambivalent sexism and relationship patterns among women and men in Ukraine. *Sex Roles, 52*(9-10), 589-596.
- Yalçın, Z. S. (2006). *Effects of ambivalent sexism, locus of control, empathy, and belief in a just world on attitudes toward rape victims*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Yaman, Y. (2012). Ataerki: bir kavramın yeniden inşası “eski” ataerki’den ataerkil kapitalizme. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 10*(38), 72-115.
- Yaman-Efe, Ş., ve Ayaz, S. (2013). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin toplumsal cinsiyete ilişkin görüşleri, *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History, 21*(3), s. 118-126.
- Yaşar, M. R. (2007). Depresyonun kadınlaşması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(2), 251-281.
- Yeh, P. (2016). *Action Research in Taiwan: Development and Inclusion of Feminist Principles in Counselor Training*. 7th International Conference on Education and Educational Psychology. <http://dx.doi.org/10.15405/epsbs.2016.11.72>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yılmaz, D. V., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L., ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6*(1), s. 775-792
- Yiğit Çavuşoğlu, G. (2015), *Türkiye’de kadın hareketinin oluşumu ve kadının sosyal yaşamdaki yeri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman
- Yiğit, S. (2018). *Üniversite öğrencilerinde kariyer uyumu, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ve kariyer kararsızlığı* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

- YÖK, (2018). *Yeni öğretmen yetiştirme lisans programları*
<https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari> adresinden elde edildi.
- Yumuşak, A. (2013). *Üniversite öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutumları, toplumsal cinsiyetçilik ve narsisistik kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. (Unpublished master's thesis). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eskişehir.
- Yücel, B. (2009). Estetik bir kaygıdan hastalığa uzanan yol: yeme bozuklukları. *İlk Söz*, 22(4),39-45
- Zane, N., & Ku, H. (2014). Effects of ethnic match, gender match, acculturation, cultural identity, and face concern on self-disclosure in counseling for Asian Americans. *Asian American Journal of Psychology*, 5(1), 66-74
- Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara'da hemşirelik öğrenimi gören üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Zeyneloğlu, S., ve Terzioğlu, F. (2011). Toplumsal cinsiyet rolleri tutum ölçeği'nin geliştirilmesi ve psikometrik özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 409-420.

EK-1
UYGULAMA FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma psikoloji ve PDR lisans öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine dair algılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Elde edilen veriler yalnızca araştırma kapsamında kullanılacaktır. Bu cümlelerden hiçbirisinin doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Her cümle ile ilgili görüş, kişiden kişiye değişebilir. Bunun için vereceğiniz cevaplar sizin kendi görüşünüzü yansıtmalıdır. Her cümle ile ilgili görüşünüzü belirtirken, önce cümleyi dikkatlice okuyunuz sonra, cümlede belirtilen düşüncenin, sizin düşünce ve duygularınıza ne derecede uygun olduğuna karar veriniz. Katılımınız için teşekkür ederim.

Arş. Gör. Melike Koçyiğit
mlkocyigit@gmail.com

Cinsiyet:

Yaş:

Bölüm: Psikoloji PDR

Sınıf: 1 2 3 4 Diğer

Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği*

Aşağıdaki cümleler size;

- hiç uygun değilse “Kesinlikle Katılmıyorum”
uygun değilse “Katılmıyorum”
karar veremiyor iseniz “Kararsızım”
uygunsa “Katılıyorum”
tamamen uygunsa “Tamamen Katılıyorum” kutusunu işaretleyiniz.

Cümlelerin karşısındaki yerlere aşağıdaki örneğe uygun olarak çarpı (X) koyarak işaretleyiniz. Bir cümleyi okuduktan sonra aklınıza ilk geleni işaretleyiniz ve lütfen bütün cümleleri işaretlemeyi unutmayınız.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Kızlar, ekonomik bağımsızlıklarını kazandıklarında ailelerinden ayrı yaşayabilmelidir.					
2. Erkeğin evde her dediği yapılmalıdır.					
3. Kadının yapacağı meslekler ile erkeğin yapacağı meslekler ayrı olmalıdır.					
4. Evlilikte çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir.					
5. Bir genç kızın evleneceği kişiyi seçmesinde son sözü baba söylemelidir.					
6. Kadının erkek çocuk doğurması onun değerini artırır.					
7. Kadının doğurganlık özelliği nedeniyle, iş başvurularında erkekler tercih edilmelidir.					
8. Ailede ev işleri, eşler arasında eşit paylaşılmalıdır.					
9. Kadının yaşamıyla ilgili kararları kocası vermelidir.					
10. Kadınlar kocalarıyla anlaşamadıkları konularda tartışmak yerine susmayı tercih etmelidir .					
11. Bir genç kız, evlenene kadar babasının sözünü dinlemelidir.					
16. Kadının temel görevi anneliktir.					
17. Evin reisi erkektir.					
18. Dul kadın da dul erkek gibi yalnız başına yaşayabilmelidir.					

*Ölçeğin Tüm maddelerine erişmek için ölçeği geliştiren yazarlarla iletişime geçilmelidir.

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği*

Cümlelerin karşısındaki yerlere aşağıdaki örneğe uygun olarak çarpı (X) koyarak işaretleyiniz. Bir cümleyi okuduktan sonra aklınıza ilk geleni işaretleyiniz ve lütfen bütün cümleleri işaretlemeyi unutmayınız.	Kesinlikle	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz	Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen	Katılıyorum
	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum
1)- Ne kadar başarılı olursa olsun bir kadının sevgisine sahip olmadıkça bir erkek gerçek anlamda bütün bir insan olamaz.									
2)- Gerçekte birçok kadın “eşitlik” arıyoruz maskesi altında işe alınmalarda kendilerinin kayırılması gibi özel muameleler arıyorlar.									
13)- Erkekler kadınsız eksiktirler.									
14)- Kadınlar işyerlerindeki problemleri abartmaktadırlar.									
15)- Bir kadın bir erkeğin bağlılığını kazandıktan sonra genellikle o erkeğe sıkı bir yular takmaya çalışır.									
16)- Adaletli bir yarışmada kadınlar erkeklere karşı kaybettikleri zaman tipik olarak kendilerinin ayrımcılığa maruz kaldıklarından yakınır.									
17)- İyi bir kadın erkeği tarafından yüceltilmelidir.									
18)- Erkekler cinsel yönden yaklaşılabilir olduklarını gösterircesine şakalar yapıp daha sonra erkeklerin tekliflerini reddetmekten zevk alan birçok kadın vardır.									
19)- Kadınlar erkeklerden daha yüksek ahlaki duyarlılığa sahip olma eğilimindedirler.									
20)- Erkekler hayatlarındaki kadın için mali yardım sağlamak için kendi rahatlarını gönüllü olarak feda etmelidirler.									
21)- Feministler erkeklere makul olmayan istekler sunmaktadırlar.									
22)- Kadınlar erkeklerden daha ince bir kültür anlayışına ve zevkine sahiptirler									

*Ölçeğin Tüm maddelerine erişmek için ölçeği geliştiren yazarlarla iletişime geçilmelidir.

TEŞEKKÜR

Kadın çalışmaları alanına bir katkıda bulunmuş olmanın mutluluğu, tüm öğrendiklerim, kazandığım tüm yeni bakış açıları ile tez çalışmamı tamamladım. Doktora tezinden sonra bu tezi tamamlamakta zorlandığımı kabul edebilirim. Zamanlaması ve süresi hayal ettiğim gibi olmasa da sonuca erdirmenin haklı sevinci içindeyim.

Kadın çalışmaları anabilim dalında dersler almak, farklı disiplinlerden kıymetli hocalarımla bilgi ve deneyimlerinden yararlanmak çok keyifliydi. Bir kez daha birlikte ders aldığım arkadaşlarıma ve anabilim dalının tüm hocalarına teşekkür ediyorum. Tez danışmanın Dr. Öğr. Üyesi Gülgün Meşe'ye gülen gözlerle ve destekleyici tavrıyla bu tezi bitirme motivasyonumu arttırdığı için çok teşekkür ederim. Tez jürisindeki destekleyici tavırları ve katkıları için Doç. Dr. Şerife Yalçınkaya ve Doç. Dr. Arzu Araz'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca her zaman beni destekleyen, tez teslim sürecimi kolaylaştıran arkadaşlarım Dr. Burcu Pamukçu ve Dr. Betül Meydan'a, nitel verilerin analizinde bana yeni bir bakış açısı sunan ve güler yüzüyle hep motivasyonumu arttıran Merve Türk'e, katkı sağlayıcı görüşleri için Dr. Öğr. Üyesi Özlem Haskan Avcı'ya, tez yazma sürecinin sonlarındaki halime tanıklık eden ve inancımı tazeleyen Songül Keşap'a, Akdeniz Üniversitesi'ndeki çalışma arkadaşlarım Dr. Funda Ölmez Çağlar, Dr. Gülnar Özyıldırım ve Arş. Gör. Gizem Berber'e destekleri için çok teşekkür ederim.

Öyle sanıyorum ki pek çok kişi için gereksiz olan ikinci yüksek lisansımı tamamlamak için yaşamımın çeşitli anlarından fedakârlık etmişimdir. Bundan pek çok kişi etkilenmiştir. Beni her zaman olduğu gibi bu çalışmam da destekleyen başta sevgili eşim Koray'a, canım aileme ve tüm dostlarıma teşekkür ederim. Özellikle son dönemde başını ağrıttığım kişilere...

ÖZGEÇMİŞ

- 1. Adı Soyadı:** Melike KOÇYİĞİT ÖZYİĞİT
- 2. Doğum Tarihi-Yeri:** 16.10.1989 Kuyucak/Aydın
- 3. E-posta Adresi:** mlkocyigit@gmail.com, mkocyigit@akdeniz.edu.tr
- 4. Adres:** Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, 4. kat Ofis 426a Konyaaltı/Antalya
- 5. Öğrenim Durumu**

Doktora: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (2014-2019)

Yüksek Lisans: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları, (2014-2019)

Yüksek Lisans: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (2012-2014)

Dil Eğitimi: Ortadoğu Teknik Üniversitesi-Kasım/2011-Mayıs/2012 (ÖYP-İngilizce)

Lisans: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (2007-2011)

Lise: Nazilli Anadolu Öğretmen Lisesi (2003-2007)

6. Görevler

Araştırma Görevlisi: 2018/Aralık- Halen

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Antalya

Araştırma Görevlisi: 2014/Haziran–2018/ Aralık

Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, İzmir. (ÖYP)

Araştırma Görevlisi: 2014/Ocak-2014/Haziran

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Antalya (ÖYP)

Araştırma Görevlisi: 2011/Eylül–2014/Ocak

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Samsun (ÖYP)

AKADEMİK YAYINLAR

7. Ulusal Kitap Bölümü

Koçyiğit, M. (2016). Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bir inceleme: 1 erkek 1 kadın dizisi. İçinde D. Takımcı & İ. Gürses (Ed.). *Medyada toplumsal cinsiyet okumaları*. Ege Üniversitesi Yayınları, İletişim Fakültesi Yayın No: 45.

8. SSCI, SCI, AHCI dergilerde yayımlanan makaleler

Koçyiğit-Özyiğit, M. (2017). The meaning of marriage according to university students: A phenomenological study. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 17, <http://dx.doi.org/10.12738/estp.2017.2.0061>

9. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

Ersanlı, K., & **Koçyiğit, M.** (2013). Ait Olma Ölçeği'nin psikometrik özellikleri. *Turkish Studies*, 8(12), 751-764.

[Doi:Http://Dx.Doi.Org/10.7827/Turkishstudies.6044](http://Dx.Doi.Org/10.7827/Turkishstudies.6044)

Koçyiğit, M., & Kalkan, M. (2016). Social interest and future-time orientation in romantic relationships. *Journal of Educational Sciences and Psychology*, VI(2), 53-57.

Koçyiğit Özyiğit, M., Alkan, E., & Yılmaz, M. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri duyarlılığı grup rehberliği programının psikolojik danışman adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına etkisi. *Journal of International Social Research*, 10(49), 315-326.

Kocaayan, F., & **Koçyiğit Özyiğit, M.** (2018). Trainee counselors' experiences of receiving psychological help. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 8(3), 407-438.

<https://doi.org/https://doi.org/10.14527/pegegog.2018.017>

Meydan, B., & **Koçyiğit, M.** (2019). The supervisory relationship experiences of turkish first-time and advanced supervisees. *Qualitative Research in Education*, 8(1), 89-121.

10. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

Kumcağız, H., Çelik, S. B., Barut, Y., & **Koçyiğit, M.** (2013). Psikolojik danışman adaylarının cinsel sağlık eğitimi dersine ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3). 227-242.

Gençoğlu, C., Alkan, E., & **Koçyiğit M.** (2014). Bir mit olarak iyimserlik; Kızlar mı yoksa erkekler mi daha iyimser? *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(50), 129-138

Meydan, B., & **Koçyiğit-Özyiğit, M.** (2016). Süpervizyon ilişkisi: Psikolojik danışma süpervizyonunda kritik bir öge. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 225-257.

Koçyiğit Özyiğit, M., & İşleyen, F. (2016). Psikolojik danışmada süpervizör eğitimi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1813-1831.

Koçyiğit, M., & Pamukçu, B. (2018). Üniversite öğrencilerinin psikolojik danışmadan beklentileri: Cinsiyet, psikolojik yardım alma deneyimi, psikolojik yardım almaya ilişkin tutum ve kişilik özelliklerinin rolü. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(4), 2148-2171.

11. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

Özyiğit, K., & **Koçyiğit, M.** (2012). *Bir öğretmen yetiştirme projesi olarak köy enstitülerinde vatandaşlık ve demokrasi eğitimi*. Sözlü Bildiri, Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Sempozyumu, Marmara Üniversitesi, İstanbul (Tam Metin).

Koçyiğit, M., & İşleyen, F. (2015, Ekim). *Psikolojik danışmada süpervizör eğitimi: Lisansüstü ders örneği*. Sözlü Bildiri, XIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Mersin.

İşleyen, F., & **Koçyiğit, M.** (2015, Ekim). *Danışan koltuğunda psikolojik danışman adaylarının deneyimleri*. Sözlü Bildiri, XIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Mersin.

12. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

Koçyiğit Özyiğit, M. (2019, Mayıs). *Eş kaybı yaşayan bireylerin deneyimlerine ilişkin bir derleme*. 1. Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Sempozyumu, Sözlü Bildiri, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

Koçyiğit Özyiğit, M. (2017, Ocak). The examination of effectiveness of cognitive-behaviour therapy for coping with grief in children and adolescent with parental loss. *6th Humanities and Social Sciences Conference*, Oral Presentation, Casa Convalescència, Barcelona, Spain.

Koçyiğit-Özyiğit, M. (2018, Mayıs). Psikolojik danışman adaylarının bireyle psikolojik danışma uygulamaları ve süpervizyon deneyimlerine ilişkin metaforik

algıları. Sözlü Bildiri, *Vth International Eurasian Educational Research Congress*, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Sönmez, N., & **Koçyiğit, M.** (2018, Ekim). “Özel eğitimde rehberlik hizmetleri” dersinin psikolojik danışman adaylarının özel eğitimde öz-yeterlik algılarına etkisi. Sözlü Bildiri, *20. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, 25-27 Ekim 2018, Samsun.

13. Alınan Eğitimler

Yaratıcı Drama: 1. Aşama, Çağdaş Drama Derneği, Ankara

Duygu Odaklı Çift Terapisi:

1. Düzey (Externship), Mart 2016, ICEFT 28 saat,
Eğitmenler: Ting Liu (Drexel University, US), Kyriaki Polychroni (College for Humanistic Sciences, Greece)
2. Düzey, Kasım 2017, Şubat 2018, 56 saat
Eğitmenler: Kyriaki Polychroni (College for Humanistic Sciences, Greece)

14. Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlara Üyelikler

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, Üye.